

Cilt: 33

Sayı: 1

Ocak 2024

Şenol UZUN

**Cumhuriyetin İkinci Yüzyılına Girerken Türkiye’de
Göç, Değişen Demografi ve Göç Yönetimi**

Seçil Mine TÜRK

Yeşil TeknolojiFaruk ÇAM
Atahan DEMİRKOL**Yeni Kentli Orta Sınıf Ne Kadar Ortada ?
Aydın İlinde Katı Atıklar İle
Bir Soylulaştırma İncelemesi**Emrah AKDUMAN
Orhan Veli ALICI**Kırsal Mahallelere Sunulan Yerel Hizmetlerin
Değerlendirilmesi: Kumru İlçesi Örneği**

Onur ERGENAY

Arjantin’de Yerel Yönetimler ve Mali Federalizm

Çağdaş YEREL YÖNETİMLER

Cilt 33 - Sayı 1 - Ocak 2024

 ANKARA
HACI BAYRAM VELİ
ÜNİVERSİTESİ

Çağdaş YEREL YÖNETİMLER Dergisi

ISSN 1300 – 1825

Sahibi

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi adına
Prof. Dr. Mehmet Naci BOSTANCI

Yazı İşleri Müdürü ve Editör

Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

Editör Yardımcısı

Dr. Öğr. Üyesi Banu AKTÜRK ÇETİN

Editör Yardımcısı

Arş. Gör. Zarif Songül GÖKSEL

Yayın İdare Adresi

Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörlüğü
85. Cad. No: 8 Yüce-tepe / ANKARA

Yayının Türü

Yaygın Süreli Yayın

Yayın Şekli

3 Aylık – Türkçe

Basımcı

Mebid Eğitim Danışmanlık Yayıncılık
Organizasyon Ticaret Limited Şirketi

Basımcı Adresi

Cevizlidere Mah. 1208. Cadde No: 12/11
Balgat / ANKARA

Basım Tarihi

30.01.2024

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

Prof. Dr. Yusuf ŞAHİN

Prof. Dr. Hasan YAYLI

Prof. Dr. Uğur SADIOĞLU

Doç. Dr. Ayşe Çolpan KAVUNCU

“ Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi (ÇYYD), yerel yönetimler, kentleşme ve çevre sorunları konusunda gerek yurt içindeki gerek başka ülkelerdeki olay ve örnekleri, gelişmeleri, uygulama ve çözüm yollarını araştıran ve inceleyen özgün makaleleri kabul etmektedir.

Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi iki hakemli, ulusal bir yayındır. Yılda 4 sayı (Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim) yayımlanmaktadır. Yayın Dili Türkçedir. TÜBİTAK - ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı indekslerinde ve TR Dizin'de taranmaktadır. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi 1992 yılından beri düzenli olarak yayımlanmaktadır. Dergide yayımlanan yazılar yazarın kişisel görüşünü yansıtır. Yayımlanan yazılar kaynak gösterilerek kullanılabilir. ”

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Urkhan ALAKBAROV, Azerbaycan Devlet İdarecilik Akademisi

Prof. Dr. Kamil Ufuk BİLGİN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mahmut GÜLER, Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Can HAMAMCI

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ, Kapadokya Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşegül MENGİ, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Tarkan OKTAY, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. İlhan TEKELİ

Prof. Dr. Abdulmenaf TURAN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof. Dr. Erbay ARIKBOĞA, Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Kemal ÖKTEM, Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet MUTLU, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Hacer Tuğba EROĞLU, Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK KARAMAN, Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mithat Arman KARASU, Harran Üniversitesi

Prof. Dr. Yakup BULUT, Gaziantep Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf ERBAY, İstinye Üniversitesi

Prof. Dr. Musa EKEN, Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Prof. Dr. Can Umur ÇİNER, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Tuncay ÖNDER, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Barış ÖVGÜN, Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Asım BALCI

Doç. Dr. Sevim BUDAK, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Kemal BAYIRBAĞ, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Refik YASLIKAYA, Kırıkkale Üniversitesi

Doç. Dr. Ozan ZENGİN, Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Hazal İlgin BAHÇECİ BAŞARMAK, Ankara Hacı Bayram Veli Üniv.

Bu Sayının Hakemleri / Reviewers For This Issue

Prof. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Tarkan OKTAY (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Uğur SADIOĞLU (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Yusuf ERBAY (İstinye Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahsen SAÇLI (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Belgin UÇAR KOCAOĞLU (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Doç. Dr. Burak Hamza ERYİĞİT (Marmara Üniversitesi)

Doç. Dr. Cenay BABAOĞLU (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Doç. Dr. Hazal İlgin BAHÇECİ BAŞARMAK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniv.)

Doç. Dr. Muhammed Yunus BİLGİLİ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ (Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi)

Doç. Dr. Refik YASLIKAYA (Kırıkkale Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Feriştah YILMAZ (Bartın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İhsan KELEŞ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

İçindekiler

Çağdaş YEREL YÖNETİMLER Cilt 33, Sayı 1, Ocak 2024

Cumhuriyetin İkinci Yüzyılına Girerken Türkiye’de Göç, Değişen Demografi ve Göç Yönetimi

Şenol UZUN

1

Yeşil Teknoloji

Seçil Mine TÜRK

33

Yeni Kentli Orta Sınıf Ne Kadar Ortada? Aydın İlinde Katı Atıklar ile Bir Soylulaştırma İncelemesi

Faruk ÇAM

Atahan DEMİRKOL

49

Kırsal Mahallelere Sunulan Yerel Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Kumru İlçesi Örneği

Emrah AKDUMAN

Orhan Veli ALICI

77

Arjantin’de Yerel Yönetimler ve Mali Federalizm

Onur ERGENAY

103

Makale Yazım Kuralları

125

İçindekiler

Çağdaş YEREL YÖNETİMLER Cilt 33, Sayı 1, Ocak 2024

Migration, Changing Demography and Migration Management in Turkey as it Enters the Second Century of the Republic

Şenol UZUN

1

Green Technology

Seçil Mine TÜRK

33

How Existent Is the New Urban Middle Class? A Gentrification Investigation with Solid Wastes in Aydın Province

Faruk ÇAM

Atahan DEMİRKOL

49

Evaluation of Local Services Provided to Rural Neighborhoods: Kumru District Example

Emrah AKDUMAN

Orhan Veli ALICI

77

Local Governments and Fiscal Federalism in Argentina

Onur ERGENAY

103

Makale Yazım Kuralları

125

Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim aylarında yayımlanır.
Published quarterly in January, April, July and October.

Tel/Phone : +90 312 231 7360
URL: www.yayin.hacibayram.edu.tr

Cumhuriyetin İkinci Yüzyılına Girerken Türkiye’de Göç, Değişen Demografi ve Göç Yönetimi

*Şenol UZUN**

Öz: Türkiye Cumhuriyeti’nin, yüz yıllık tarihi boyunca her dönem göç hareketlerine maruz kaldığı tartışmasızdır. Bu süre zarfında göç hareketlerine ilişkin eğilimlerin tarihsel olarak farklılaştığı, ancak göç hacmi, göç yönetimi ve göç politikaları bağlamında asıl kopuşun ise 2010’lu yıllarda gerçekleştiği görülmektedir. Bu kopuşa rağmen göç yönetimi ve politikaları bağlamında kimi geleneksel politikalarının sürdürülmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte son on yılda meydana gelen göç hareketlerinin bir neticesi olarak Türkiye’de yabancı sayısı daha önce olmadığı kadar artmış, demografik yapı değişerek yabancı nüfusu ülke nüfusunun yaklaşık % 6’sını oluşturur hale gelmiştir. Bunun karşısında ise özellikle son yıllarda Türkiye ekonomisinde yaşanan kriz sonucunda başta genç ve eğitimli kesim olmak üzere dışarıya göç artmıştır. Yakın coğrafyadan gelen düşük nitelikli ve niteliksiz göçe karşın dışarıya artan orandaki beyin göçünün Türkiye Cumhuriyeti için demografik açıdan riskler barındırdığı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yüzyılındaki dış göç hareketleri kronolojik olarak incelenerek dönemlere ayrılmakta ve her bir döneme egemen olan göç yönetimi ve politikaları açıklanmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı cumhuriyetin ilk yüzyılında edinilen tecrübeler ışığında ‘Cumhuriyetin İkinci Yüzyılında Nasıl Bir Göç Yönetimi?’ sorusunun cevabını aramaktır. Çalışma literatür araştırmasına dayanmakta olup birincil ve ikincil kaynaklardan edinilen bulgular çerçevesinde çalışmada betimleticiyi ve açıklayıcı bir yöntem benimsenmiştir. Çalışma, göç hareketleri, göç yönetimi ve politikalarıyla bağlantılı olarak Cumhuriyetin ilk yüzyılının bir muhasebesini çıkartması ve buradan edinilen deneyimler ışında Cumhuriyetin ikinci yüzyılında göç yönetimi ve politikaları bağlamında bilimsel bir değerlendirme ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. Çalışmada, Adalet ve Kalkınma Partisi dönemindeki göç yönetimi ve politikalarının Cumhuriyetin kuruluş dönemindeki göç yönetimi ve politikalarıyla benzerlik ve farklılıkları ortaya koymakta, Cumhuriyetin kuruluş felsefesine ve çağın gereklerine uygunluk arz eden insancıl, kapsayıcı, ulusal çıkarları ve birlikte yaşamın gereklerini gözetilen bir göç yönetimi ve politikası önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: yabancılar, göç, demografi, göç yönetimi, kamu yönetimi

* Dr., Göç Uzmanı, İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Başkanlığı, senoluzun56@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5618-3289

Makale Geliş Tarihi: 15.11.2023

Makale Kabul Tarihi: 31.12.2023

Migration, Changing Demography and Migration Management in Türkiye as We Enter The Second Century of The Republic

Abstract: *It is undisputed that the Republic of Türkiye has been exposed to migration movements in every period throughout its hundred-year history. It is seen that the trends regarding migration movements have differed historically during this period, but the real break in the context of migration volume, migration management and migration policies took place in the 2010s. Despite this breaking, it is understood that some traditional policies are continued in the context of migration management and policies. However, as a result of the migration movements that have occurred in the last decade, the number of foreigners in Türkiye has increased more than ever before, and the demographic structure has changed and the foreign population has become approximately 6% of the country's population. On the other hand, especially in recent years, as a result of the crisis in the Turkish economy, out-migration, especially among the young and educated, has increased. It is considered that the increasing brain drain, despite the low-skilled and unskilled immigration from the nearby geography, poses demographic risks for the Republic of Türkiye.*

In this study, external migration movements in the first century of the Republic of Türkiye are examined chronologically and divided into periods, and the migration management and policies that dominate each period are explained. In this context, the aim of the study is to seek the answer to the question "What Kind of Immigration Management in the Second Century of the Republic?" in the light of the experiences gained in the first century of the Republic. The study is based on literature research and a descriptive and explanatory method was adopted in the study within the framework of the findings obtained from primary and secondary sources. The study is important in terms of providing an accounting of the first century of the Republic in connection with migration movements, migration management and policies, and presenting a scientific evaluation in the context of migration management and policies in the second century of the Republic in the light of the experiences gained from this. In the study, the similarities and differences between the migration management and policies during the Justice and Development Party period and the migration management and policies during the founding period of the Republic are revealed. And a migration management and policy that is humane, inclusive, in line with the founding philosophy of the Republic and the requirements of the age, and considers national interests and the requirements of coexistence is proposed.

Keywords: *foreigners, migration, demography, migration management, public administration.*

Giriş

Göç, insanlık tarihin her döneminde etkili bir sosyal olgu olmuştur. Çünkü göç hareketleri, yalnızca insanların bir yerden başka bir yere mekânsal hareketi olmayıp kültürlerin, üretici ve tüketicilerin, maddi ve beşerî sermayenin hareketini ifade etmektedir. Göç, ayrıca, demografide, sosyo-kültürel alanda, ekonomide, siyasette, kent ve ülke yönetiminde meydana getirdiği sonuçlar itibariyle devlete etki eden, devleti dönüştüren de bir olgudur. Bu bakımdan göç yönetimi basit

şekliyle insanların mekânsal hareketliliğinin yönetimi olmayıp toplumsal yapı, kamu hizmetleri, ulusal kimlik-yurttaşlık ve devlet tasavvuru gibi hususları etkileyen hükümetlerin üzerinde önemle durması gereken bir kamu yönetimi meselesidir. Bir devletin dışarıdan aldığı ve dışarıya verdiği göç, bunun başta sosyal, siyasal, ekonomik olmak üzere çeşitli etkileri ve bu nüfus hareketliliklerine ilişkin politikalar devletlerin bugününü ve yarınını şekillendirmektedir. Bu nedenle göç, ulus devletler tarafından parsellenmiş olan modern dünyanın en önemli küresel gündem konularından birisini oluşturmaktadır.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Türkiye’nin göç yönetimi ve politikaları ulus devleti inşa sürecinin gereksinimlerine göre şekillenmiş ve buna bağlı olarak dönemin göç hareketleri ulusal kimliğin pekiştirilmesinde önemli bir enstrüman vazifesi görmüştür. İkinci Dünya Savaşının ardından ise Türkiye’den göçler, misafir işçi programlarıyla Avrupa’nın yeniden inşa sürecinde rol oynamıştır. Türkiye’den emek göçü, dönemin Türkiye ekonomisi için önemli bir girdi olmakla birlikte bugün söz konusu ülkelerde bir Türk diasporası meydana getirmiştir (Ökten Sipahioğlu, 2019). 1980’li yıllardan itibaren ise ekonomide serbestleşme rüzgârları ve yakın coğrafyada meydana gelen siyasi krizlere bağlı olarak Türkiye’ye yönelik göçler artmaya, göçmen profili ise çeşitlenmeye başlamıştır. Bu dönem uluslararası konjonktüre ve değişen göç eğilimlerine bağlı olarak Türkiye’de soydaş göçüne dayalı göç yönetimi ve politikalarında bir değişimin gerektiğinin işaretini vermiştir. Avrupa Birliğine (AB) üyelik müzakereleriyle paralel ilerleyen bu süreç 2011 yılında Suriye’den gelen kitlesel akınlı birlikte hızlanmış, 2014 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun (YUKK) yürürlüğe girmesi ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün (GİGM) kurulmasıyla birlikte Türkiye’nin göç yönetimi ve politikaları bakımından yeni bir dönem başlamıştır. Son on yılda meydana gelen göç hareketlerinin bir neticesi olarak Türkiye, hem dünya genelinde en çok sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke haline gelmiş hem de demografik yapı değişerek yabancı nüfusu ülke nüfusunun yaklaşık %6’sını oluşturur hale gelmiştir. Bunun karşısında ise özellikle son yıllarda Türkiye ekonomisinde yaşanan kriz sonucunda Türkiye’nin genç ve eğitilmiş nüfusunun dışarıya göç ettiği görülmektedir. Yakın coğrafyadan gelen düşük nitelikli ve niteliksiz göç karşıtı dışarıya artan orandaki beyin göçü Türkiye Cumhuriyeti için demografik açıdan riskler barındırmaktadır (Karataş ve Ayyıldız, 2021: 486).

Çalışmanın birbirini tamamlayan iki temel amacı bulunmaktadır. Birincisi, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yüz yıllık süreçte deneyimlediği uluslararası göç hareketlerinin tarihsel bir sınıflandırma çerçevesinde incelenmesi ve her bir dönemde öne çıkan göç politikalarının ve göç yönetimi usullerinin saptanmasıdır. Çalışmanın bir diğer amacı ise Cumhuriyetin ilk yüzyılında edinilen deneyimler ışığında ikinci yüzyıl için göç yönetimi ve politikaları bağlamında bilimsel bir değerlendirme ortaya konulması ve politika önerilerinde

bulunulmasıdır. Çalışmanın problemi Cumhuriyetin ilk yüzyılında edinilen tecrübeler ışığında ‘Cumhuriyetin İkinci Yüzyılında Nasıl Bir Göç Yönetimi?’ sorusunun cevabını aramaktır.

Çalışma literatür araştırmasına dayanmakta olup birincil ve ikincil kaynaklardan edinilen bulgular çerçevesinde çalışmada betimleticiyi ve açıklayıcı bir yöntem benimsenmiştir. Çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yüzyılındaki dış göç hareketleri kronolojik olarak incelenerek dönemlere ayrılmakta ve her bir döneme egemen olan göç yönetimi ve politikaları açıklanmaktadır. Çalışmada, Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) dönemindeki göç yönetimi ve politikalarının Cumhuriyetin kuruluş dönemindeki göç yönetimi ve politikalarıyla benzerlik ve farklılıkları ortaya koyulmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin yüz yıllık tarihinde her dönem göç hareketlerine maruz kaldığı, göç hareketlerine ilişkin eğilimlerin tarihsel olarak farklılaştığı, ancak göç hacmi, göç yönetimi ve göç politikaları bağlamında asıl kopuşun ise 2010’lu yıllarda gerçekleştiği görülmektedir. Bununla birlikte göç yönetimi ve politikaları bağlamında 2010’lu yıllardaki farklılaşmaya rağmen kimi geleneksel göç politikalarının sürdürülmekte olduğu anlaşılmaktadır. Mevcut göçmen hacmi, göç eğilimleri ve demografik değişim dikkate alındığında Türkiye’de uzun vadeli, bütüncül ve stratejik bir göç yönetimine ihtiyaç bulunmaktadır. Bununda da Cumhuriyetin kuruluş felsefesine ve çağın gereklerine uygunluk arz eden insancıl, kapsayıcı, ulusal çıkarları ve birlikte yaşamın gereklerini gözeten göç yönetimi ve politikalarıyla gerçekleştirilebileceği değerlendirilmektedir.

Göç ve Demografik Değişim

En basit tanımıyla göç, çeşitli nedenlerle insanların yaşadıkları yeri terk ederek yeni bir yere taşınması anlamına gelmektedir. Yer değiştirme eylemi neredeyse tüm göç tanımlarının ortak ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kemal Karpat (2003: 3) göçü bulunulan yerden ulaşılmak istenilen yere hareket olarak tanımlamaktadır. Akkayan (1979: 21) göçü, hayatlarının bir kısmını veya geri kalanını geçirmek üzere bireylerin bir yerleşim biriminden başka bir yerleşim yerine yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketi olarak tanımlamaktadır.

Bu yer değiştirme hareketi aynı zamanda bir nüfus dinamiği olup demografik değişimi de beraberinde getirmektedir. İnsanların mekânsal hareketliliği ve bu hareketin neden olduğu nüfus dinamiği olarak göç, kişilerin ya da toplulukların yeni yaşam alanlarına ve toplumlara doğru hareketlerini kapsamaktadır. Bu bakımdan göç kavramı, en başta birey veya insan topluluklarının bir yerden başka bir yere taşınmasını akla getirmekle beraber etkileri ve sonuçları bakımından çok daha kapsamlı ve köklü bir muhtevaya sahiptir (Sağlam, 2006). Göçün bu çok boyutlu etkilerini de içeren Cemal Yalçın’ın göç tanımına göre ise; ekolojik,

siyasi, ekonomik veya çeşitli bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim amacı bulunduran coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir (Yalçın, 2004: 13).

Göç etme eylemini gerçekleştiren kişi ise göçmen olarak nitelenmektedir. Göçmenlerin, göç etme eylemini gönüllü olarak gerçekleştirdiklerine ilişkin bir kanaat bulunmakta, böylece göçmen kavramı ve gönüllülük unsuru arasında bağlantı kurulmaktadır. Bunun bir neticesi olarak kimi tanımlarda zorunlu göççe konu olan sığınmacı ve mülteci gibi kategoriler göçmen tanımının dışında bırakılmaktadır. Ancak bu çalışmada benimsenen yaklaşıma göre göçmen tabiri göç etme nedenine (gönüllü veya zorunlu) ve süresine bakılmaksızın belirli bir süre yahut daimî olarak yaşadığı yeri değiştirerek yeni bir yerleşim yeri edinen herkese karşılık gelecek şekilde çatı bir kavram olarak kullanılmaktadır.

Göçün çok boyutlu etkileri olmakla birlikte en çok toplumsal alanda köklü sonuçlar doğurduğu görülmektedir. İnsanların, toplulukların yer değiştirmesi farklı dili, ırkı, inancı, geleneği olan insanları bir araya getirmekte, kaynaştırmakta ve değiştirmektedir. Göç eden ve göç alan topluluğu etkileyen ve değiştiren bu iki yönlü etkileşim süreci farklı toplumların ve örgütlenme şekillerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu bakımdan Karpat’a (2015) göre göç; kabile, aşiret, kavim, millet gibi farklı insan topluluklarının oluşmasını, farklılaşmasını ve yeni siyasi veya kültürel kimlik edinmelerini sağlayan bir fenomendir.

Modern devletin gelişimi ve devletin toprak üzerinde örgütlenişiyle paralel olarak göç, aynı zamanda idari sınırlar arasında gerçekleşmektedir (Castles, 2000). Bu hareketlilik ülke sınırları içerisindeki idari birimler arasında gerçekleştiğinde iç göç; devletler arasındaki sınırlar arasında gerçekleştiğinde ise dış göç veya uluslararası göç olarak nitelenmektedir (Castles, 2000).

Devletler arasında gerçekleşen nüfus hareketleri de düzenli göç, düzensiz göç, iltica gibi çeşitli kategorilere ayrılmaktadır. Devletlerin göç yasalarında tanımlanan kurallara ve istenilen belgelere uygun olarak gerçekleşen sınırlar arası hareketlilik düzenli göç; bu düzenlere aykırı insan hareketlilikleri ise düzensiz göç olarak tanımlanmaktadır (Çiçekli, 2009: 14-15). Öğrenim, çalışma, turizm, aile birleşimi gibi kategoriler düzenli göççe; insan ticareti, insan kaçakçılığı, kayıt dışı istihdam gibi kategoriler ise düzensiz göççe örnek teşkil etmektedir. İltica ise uyruğunda buldukları veya ikamet ettikleri ülkede zulüm gören insanlara başka bir ülkede faydalanmak üzere tanınan bir insan hakkı olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda uluslararası göç deyince büyük oranda akla sığınmacı hareketleri, kitlesel zorunlu göç akımları gelmektedir. Suriye ve Ukrayna göçleri kitlesel zorunlu göçler için yakın tarihin dramatik örneklerini oluşturmaktadır. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrasında 6.5 milyon Suriyeli, 2021

yılında Rusya’nın Ukrayna işgali sonrasında ise 5.6 milyon Ukraynalı ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. 2022 yılı sonunda dünya genelinde 108.4 milyon zorunlu göçmen bulunmaktadır (UNHCR, 2022).

İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki devrim niteliğindeki gelişmeler hem iç göçü hem de uluslararası göç hareketlerini daha erişilebilir hale getirmiş, mekânsal hareketliğe hız ve ivme kazandırmıştır (Koser, 2007). Göç etmek geçmişe kıyasla daha az riskli ve daha az maliyetli hale gelmiştir. Bilgiye erişim, uzak diyarlar hakkındaki insanların yaşayışları, göç etmenin koşulları, risk ve maliyetleri hakkında insanları cesaretlendirmiş ve teşvik etmiştir. Dünyanın küçülmesi, uluslararasılaşması, metaların akışkan hale gelmesi olarak nitelenen küreselleşme insanların sınırlar arası hareketliliğini, insanların sınırlar arası hareketliliği de küreselleşmeyi tetiklemiş ve yoğunlaştırmıştır (Castles ve Miller, 2008: 11).

İnsanların yüksek hareketliliği, çeşitli nedenlerle vatandaşı oldukları veya doğup büyüdükları ülkeden farklı bir yere yerleşmeleri hem geride bıraktıkları hem de yerleştikleri toplumun dokusunda yeni oluşumlara yol açmaktadır (Shizha, 2018). Bireyleri birden fazla ulus devlette yerleşik kurumlara doğrudan veya dolaylı olarak bağlayan ulus ötesi ağlar bu oluşumlardan birisidir (Schiller, 2010:112). Artan uluslararası hareketliliklerin bir neticesi olarak ortaya çıkan yeni aidiyet biçimleri kimlik algılarını, toplumsal aidiyet biçimlerini dönüştürmektedir (Faist, 2000).

Vatandaşlığın dönüşümü de artan sınırlar arası hareketliliğin neticelerinden birisidir. Çifte ve çoklu vatandaşlıklar ülkeler arasında yaygınlaşmakta, bu gelişme ulus ötesi toplumsal alanları güçlendirmektedir. Öte yandan yabancılara tanınan hakların gelişmesi, çifte ve çoklu vatandaşlıkların yaygınlaşması geleneksel vatandaşlığın erezyona uğradığına yönelik eleştirileri gündeme taşımaktadır (Nuhoğlu Soysal, 1994).

Göç kaçınılmaz olarak göç eden ve göç alan toplumların demografisine etki etmekte; nüfusun artış ve azalışını, nüfusun yaş, cinsiyet, eğitim durumu, çalışma çağındaki nüfus gibi parametrelerini değiştirerek yapısını, yoğunluğunu ve kültürel çeşitliliğini dönüştürmektedir (Kocacık, 1997: 139). Belirli sınırlar içerisindeki insan grubunun toplamı olarak nüfus, devlet için önemli bir yönetsel parametreyi oluşturmaktadır. Nüfus ayrıca devletler için stratejik bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır.

Göç Yönetimi ve Politikaları

Öncesinde de belirtildiği üzere, insanların mekânsal yer değişikliği olarak göç aynı zamanda idari sınırlar arasında gerçekleşmektedir. Bu idari sınırlar hem devletin ulusal sınırları hem de il ve belediye düzeyindeki yönetsel sınırlardır.

İdari sınırlar içerisinde kamu hizmetlerinin planlanmasında nüfus önemli bir faktördür. İnsanların sınırlar arası hareketliliği nüfusa, dolayısıyla demografiye doğrudan etki etmektedir. Bu bakımdan göç olgusu, kısa vadede, idari sınırlar içerisinde kamu hizmetlerinin örgütlenmesi açısından planlamaya konu edinilmesi gereken bir unsurdur. Uzun vadede ise toplumsal değişim, mekânsal ayrışma ve bütünleşme, iş piyasasının ihtiyaçları, kültürel çeşitlilik ya da benzeşme, ulusal kimlik ve siyasi birlik gibi çok geniş bir yelpazede kamu politikaları açısından göç unsuru göz önünde bulundurulmalıdır.

Ulus devlet düzeni hem ülke topraklarını hem de toplumları sınırlarla birbirinden ayıran bir düzen olarak tahayyül edilmiştir. Sınır fenomeni üzerinden inşa edilen bu düzen içerisi-dışarı, biz-onlar, vatandaş-yabancı gibi ayrımları da beraberinde getirmiştir (Benhabib, 2018: 14). Öyle ki ulus devlet düzeninde sınır, devletin hem ideolojik hem de baskı aygıtı olarak işlev görmektedir. Devletin ideolojik aygıtı olarak sınır ulusal kimlik, vatan, ulusal çıkar duygularını pekiştirmektedir. Devletin baskı aygıtı olarak sınır ise bu sınırları ihlal edenlerin cezalandırılması anlamını içermektedir (Özbey, 2021:1235-1238). Ulus devletin egemenlik, ülke ve insan unsurları sınır kavramı üzerinden yeniden üretilmektedir. Bu bakımdan ulus devlet düzeninde uluslararası göç hareketleri düzenlenmesi ve yönetilmesi gereken bir unsur olarak görülmektedir.

Son yıllardaki insan hareketlerinin ayırt edici özellikleri onların küresel kapsamı, yerel ve uluslararası politikadaki merkeziliği, muazzam ekonomik, sosyal sonuçları olmuştur. (Castles ve Miller, 2008: 5; Abadan Unat, 2017: 304). Bu nedenle sınır ötesi insan hareketlerinin iyi yönetilmesi, etkin işleyen bir göç yönetimi mekanizmasının oluşturulması ve göçün olası olumsuz etkilerinin en aza indirilerek göçün hem göç edenler hem de ev sahibi toplum açısından fırsata çevrilmesi önem arz etmektedir.

Sınırlar arası insan hareketliliklerinin yönetimi olarak göç yönetimi kişilerin bir ülkeden başka bir ülkeye giriş, kalış ve çıkış süreçlerinin yönetimi anlamına gelmektedir. Uluslararası iş birliği ve uluslararası hukuk rejimine dayalı olarak iltica, insan ticareti ve insan kaçakçılığı gibi konular da göç yönetiminin unsurlarını oluşturmaktadır. Modern anlamda göç yönetimi 19. yüzyılda başlamış, Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaygınlaşmış, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise gelişerek kurumsallaşmıştır. Devletler egemenlik haklarına dayalı olarak hem vatandaşlarının diğer ülkelere hem de yabancıların kendi ülkelerine göç hareketlerini düzenlemektedir. Devletler vatandaşlarının sınırlar arası hareketliliğini düzenledikleri pasaportla; yabancıların ülkeye girişini, kalışlarını ve ülkeden çıkışlarını ise vize, ikamet ve sınır dışı gibi araçlarla yönetmektedir.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göç yönetimini; yabancıların ülkeye girişi, ülkede kalışı, kalış hakkı bulunmayanların sınır dışı edilmesi sürecini ve

korunma ihtiyacı bulunan kişilere sağlanan korumayı yönetmek üzere çeşitli devlet kurumları ile ulusal bir sistemden oluşan yönetim olarak tanımlanmaktadır (Çiçekli, 2009: 22). Yaygın olarak kullanılan bu tanım; göçün başta toplumsal, kültürel ve ekonomik olmak üzere diğer boyutlarını dikkate almamakta yalnızca sınır ötesi insan hareketlerinin yönetimini konu edinmektedir.

Göç yönetimi, insan hareketliliğinin yönetilmesinden öte bir anlam taşımaktadır. Göç yönetimi, sınır ötesi insan hareketliliğinin düzenlenmesini ve yönetilmesini içermekle birlikte; göçlerle birlikte eğitim, sağlık, çalışma, sosyal hizmetler, nüfus hizmetleri, kent hizmetleri gibi farklı alanlarda ortaya çıkan yeni kamusal ihtiyaçların karşılanmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede göç yönetimi; yabancıların ülkeye girişi, ülkede kalışı ve ülkeden çıkışı ile uluslararası korumayı ifade eden sınır ötesi insan hareketlerinin ve ülkede kalma hakkına sahip yabancı nüfusun kamu yönetiminde doğurduğu etkinin yönetilmesi olarak görülmelidir.

Göç işlerinin kolluk kuvvetlerince yönetildiği örnekler bulunmakla birlikte birçok ülkede yalnızca göç işleri için örgütlenmiş müstakil göç teşkilatlarının bulunduğu görülmektedir. Müstakil göç teşkilatlarının bulunduğu kimi ülkelerde ise göç yönetiminin ayrı bir göç bakanlığı yahut çoğunlukla içişleri ya da adalet bakanlıklarına bağlı genel müdürlük veya başkanlık olarak örgütlendiği gözlemlenmektedir (Kesgin, 2017: 72). Bu durum göç yönetimi için ideal bir teşkilat yapılanmasının bulunmadığını, ülke deneyimlerine ve ihtiyaçlarına göre farklı örneklerin olduğunu göstermektedir. Kaldı ki göç olgusunun, göçmenlerin etki ve etkileşimde bulunduğu sosyal, ekonomik, kültürel tüm yönetsel meselelerin yalnızca göç teşkilatlarıyla yönetilmesi de mümkün değildir. Göç yönetimi, merkez ve yerel yönetimler arasında yetki, görev, sorumluluk ve bunların yerine getirilmesi için kaynakların dengeli bir şekilde dağıtılmasını gerektirmektedir.

Yabancıların ülkeye girişini, ülkede kalışını ve çıkış işlemlerini konu edinen; vize, ikamet, iltica ve sınır dışı prosedürlerinin bütünü olarak tanımlanan göç yönetimi yaklaşımı, göçü ve göçün beraberinde getirdiği problemleri yönetmenin sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. Yabancıların ülkeye girişinden vatandaşlık elde ettikleri sürece kadar tüm aşamaları farklı boyutlarıyla ele alan geniş anlamda, bütünlük bir göç yönetiminden bahsedebilmek için bir bütün olarak kamu yönetimine odaklanmak gerekmektedir.

Göçün multidisipliner ve çok boyutlu doğasına hitap eden göç politikaları göç yönetimi için önemli bir bileşendir. Göç politikaları, ulus devletlerin göçmen akışlarının hacmini, kökenini, yönünü ve içyapısını etkilemek amacıyla tanımladığı ve uyguladığı kurallar (yani yasalar, düzenlemeler ve önlemler) olarak tanımlanmaktadır (Vezzoli, 2014). Göç politikaları ayrıca göç akışları üzerinde de

etkide bulunarak göç hareketlerinin hacmini, göçmen profilini etkileyebilmektedir (Czaika and Haas, 2015).

Etkili göç politikaları, göçü tetikleyen sosyal, ekonomik, demografik ve politik yapıların derinlemesine anlaşılmasına dayanmaktadır (Czaika and de Haas, 2015). Aynı şekilde ülke içerisindeki süreçlerin yönetimi de göçü başta sosyal, ekonomik, demografik ve politik olmak üzere çok boyutlu bir mesele olarak görmeyi gerektirmektedir. Bu da göç yönetimine ve göç politikalarına bütünsel bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Czaika ve Haas, devletlerin göç politikalarının çoğunlukla dar ve kısa vadeli amaçlara odaklandığını, bu eğilimin göçün uzun vadeli etkilerinin göz ardı edilmesine neden olduğunu ileri sürmektedir (Haas, vd., 2019: 907).

Uluslararası göç hareketleri asgari iki devleti etkilediğinden devletler arası iş birliği göç yönetiminin olmazsa olmazları arasındadır. Özellikle günümüzde göç yönetiminde ikili, bölgesel ve küresel iş birlikleri önemli bir yer kaplamaktadır. Buna rağmen göç yönetiminde üzerinde mutabık kalınan küresel bir uzlaşma bulunmamakta, uluslararası insan hakları hukukunca sınırlılıklar olmakla birlikte göç yönetimi çoğunlukla bireysel olarak egemen devletlerin inisiyatifi ve politikaları doğrultusunda şekillenmektedir. Uluslararası mülteci rejimi bunun istisnasını oluşturmaktadır. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli New York Protokolü ile uluslararası mülteci rejimine ilişkin bir konsensüs sağlanmıştır.

Cumhuriyet’in Yüz Yılında Türkiye’ye Göçler ve Göç Yönetimi

Her ne kadar yakın dönemde siyasetin, medyanın ve kamuoyunun sıcak ve hareketli gündemlerinden biri olarak dikkat çekse de, göç, tarihin her döneminde Anadolu coğrafyasının bir gerçekliği olmuştur. Bu durum yüz yıllık cumhuriyet tarihinde de değişmemiştir. Türkiye, yüz yıllık dönemde göç alan, göç veren ve transit ülke olarak göçün farklı türlerini deneyimlemiş ve bu göç hareketlerini yönetecek mekanizmalar ve politikalar geliştirmiştir.

Bu başlık altında Türkiye Cumhuriyeti’nin yüz yıllık süreçte deneyimlemiş olduğu göç hareketleri tarihsel bir sınıflandırmaya ayrılarak inceleme konusu yapılmıştır. Tarihsel sınıflandırmanın tercih edilmesinin nedeni, yaklaşık her yirmi beş ila otuz yıllık evrede uluslararası konjonktürde meydana gelen değişikliklere de bağlı olarak göç eğilimlerinde göze çarpan farklılaşmadır. Bu bağlamda Türkiye’de dış göç ve göç yönetimi dört ana döneme ayrılarak inceleme konusu yapılmıştır. Tarihsel dönemlerin belirlenmesinde dışarıdan Türkiye’ye ve Türkiye’den dışarıya göç eğilimleri ve farklılaşan göç politikaları

esas alınmıştır. Her dönem için önce çıkan göç eğilimleri ve Türkiye’nin söz konusu dönemdeki göç yönetimi ve politikaları irdelenmiştir.

1923-1950 arası dönemde göçler ve göç yönetimi

Cumhuriyetin ilk yıllarında devletin en önemli gündem konuları arasında nüfus ve göç meselelerinin olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda toprak kayıplarının artmasıyla, kaybedilen topraklardaki Türk ve Müslüman tebaanın Anadolu’ya göç trendi Türkiye Cumhuriyeti’ne yönelen göç hareketlerinin de temel karakteristiğini oluşturmuştur. Bu süreçte gayrimüslim ve azınlıkta kalan toplulukların ise Türkiye’den göç ettiği bilgisine ulaşılmıştır.

Cumhuriyetin, göç yönetimi bakımından ilk sınavı Lozan Antlaşmasında mutabakata varılan Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleşen 1923 tarihli nüfus mübadelesi olmuştur. Mübadele, sınırlar arasında kalan azınlıkların değiş tokuşunu amaçlamaktadır. Bu uygulama iki taraf için de ulus devletleşme süreciyle paralel olarak toplumsal türdeşliğin sağlanmasına hizmet etmektedir (Sepetçioğlu, 2014).

Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleşen nüfus mübadesiyle ortalama 500.000 Müslümanın Türkiye’ye yerleştirilmiş, bunun karşısında ise Türkiye’de yaşayan 1.2 milyon Ortodoks Rum Yunanistan’a gitmiştir (Arslaner, 2017: 34; Arı, 2022). İki ülke arasındaki nüfus mübadelesinde din ve kültür unsuru esas alınmıştır (Arslaner, 2017: 27). Türkiye’den giden Rumların ticaret ve zanaat erbabı kentli nüfus olması, bunun karşısında Türkiye’ye gelenlerin ise köylü olması nitelikli nüfusun kaybı olarak değerlendirilmektedir (Erder, 2014: 109).

Türkiye ve Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesinin yanı sıra Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Kafkaslardan Türkiye’ye göçler dönemin göç akımlarıyla uyumlu diğer nüfus hareketlilikleridir. Yugoslavya’dan ise 1923-1940 yılları arasında 116.487 kişi Türkiye’ye muhacir¹ gelmiştir (Özgür-Baklacioğlu, 2015: 198). Cumhuriyetin ilk yılları itibariyle nüfusunu artırma esasına dayalı bir nüfus politikası izleyen Türkiye, bu politikasının gereği olarak Balkanlarda Osmanlı Devleti’nin bakiyesi olan Türkleri Anadolu’ya taşımıştır. 1923 ile 1938 arasında Türkiye’ye gelen ‘göçmen’, ‘mübadil’ ile ‘sığınan’ ların toplamı 801.548 kişidir (Şakacı, 2020: 41). 1923-1945 yılları arasında Türkiye’ye göçlerin büyük çoğunluğunu oluşturan Balkanlar’dan ise yaklaşık 800.000 kişinin Türkiye’ye göç ettiği ileri sürülmektedir (Terzioğlu, 2006: 169).

Cumhuriyet Döneminde Türkiye’ye yönelen göç hareketlerinin yönetiminin esası tıpkı Osmanlı İmparatorluğu döneminde olduğu gibi iskân

¹ 2510 sayılı İskân Kanunundaki tanıma göre Türkiye’ye yerleşmek amacıyla dışarıdan gelen soydaş kimselere muhacir denilmektedir.

kurumuna dayandırılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında İmparatorluğun göç yönetimi ve politikaları arasında bir süreklilik bulunmaktadır. Bu dönemde yoğunlaşan göç hareketlerinin yönetilmesi amacıyla kurumsallaşma bakımından atılan önemli bir adım 13 Ekim 1923 tarihinde Mübadele İmar ve İskân Vekâletinin kurulması olmuştur (Uzman, 2018: 62). Türkiye ve Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesine ilişkin çalışmaları yürütmek Mübadele İmar ve İskân Vekâletinin ilk ve en önemli vazifesi olarak belirlenmiştir (Gök, 2005: 41-42).

13 Ekim 1923 tarihinde Mübadele İmar ve İskân Vekâletinin kuruluş kanunuyla Türkiye’ye gelen muhacir ve mübadillerin iskânına ilişkin politikaların ve uygulama esaslarının da genel çerçevesi belirlenmiştir. 1926 tarihli ve 885 sayılı İskân Kanunuyla ise bu alanda daha kapsamlı bir düzenlemeye gidilmiştir. 885 sayılı İskân Kanunuyla Türkiye’ye göçmen olarak kabul edilebilecek kişilerin kapsamı da düzenlenmiştir (İnan, 2016: 16-17). Kanunda Türk soyundan ve Türk kültüründen olmayanlar ile kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından sakıncalı olabileceği değerlendirilen kişilerin göçmen olarak Türkiye’ye kabul edilmeyeceği ortaya konulmuştur. Kanunun uygulanmasından ise o günkü adıyla Dâhiliye Vekâleti olan İçişleri Bakanlığı sorumlu tutulmuştur.

885 sayılı İskân Kanunun ardından 14 Haziran 1934 tarihinde 2510 sayılı İskân Kanunu kabul edilmiş, bu kanunla ve sonrasında yapılan müdahalelerle göç yönetiminde hem mevzuat hem de teşkilat bakımından birtakım değişiklikler uygulamaya konmuştur. İskân işleri politika ve uygulama bakımından ayrılmış uygulama kısmı Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletine, politika belirleme kısmı ise Dâhiliye Vekâletine tevdi edilmiştir (Gök, 2005: 56-58; Uzman, 2018: 63; Kesgin, 2017: 167).

Önceki düzenlemelere kıyasla daha kapsamlı olan 2510 sayılı İskân Kanununun, dönemin politik havasıyla paralel olarak nüfus politikasına ilişkin amaçları dikkat çekmektedir. Nüfusun ve üretimin artırılması ancak bu yapılırken de türdeş bir nüfus yaratılması kanunun temel motivasyonunu oluşturmaktadır (Deniz, 2009: 29; Şakacı, 2020). 2510 sayılı İskân Kanunu ayrıca Cumhuriyet Döneminde sığınma konusunu düzenleyen ve mülteci kavramını tanımlayan ilk kanun oluşmuştur. Fakat kanundaki mülteci tanımı uluslararası hukuktaki yaygın mülteci tanımından farklılık arz etmektedir. 2510 sayılı İskân Kanunu’nda muhacir veya mülteci olarak Türkiye’de bulunmak ‘Türk soyundan olmak ve Türk kültürüne bağlı olmak’ şartına bağlanmıştır. Kanuna göre Türkiye’ye yerleşmek amacıyla dışarıdan gelen ‘soydaş’ kimselere ‘muhacir’, Türkiye’ye yerleşmek amacıyla olmayıp bir zorunluluk nedeniyle geçici olarak sığınan ‘soydaş’ kimselere ise ‘mülteci’ denmiştir (2510 sayılı Kanun, madde 3). Muhacir veya mülteci kişilerin tanımlanması ve Türkiye’ye kabul edilmesinde ortaya konulan

kriterler bakımından 2510 sayılı İskân Kanunu dönemin milliyetçi eğilimlerini ortaya koymaktadır (Goularas ve Sunata, 2015: 17).

Cumhuriyetin ilk yıllarında soydaş göçü kategorisi dışında Türkiye yönelik ‘yabancı’ göçleri ise Osmanlı Dönemine ait düzenlemeler olan 23 Şubat 1915 tarihli ‘Memâlik-i Osmaniye’de Bulunan Ecanibin Hukuk ve Vezaifi Hakkında Muvakkat Kanun’u (Konan, 2014: 231) ve 20 Kasım 1918 tarihli Pasaport Kanunu ile yönetilmiştir. 1938 yılına gelindiğinde bu kanunlar yerlerini sırasıyla ‘3529 sayılı Ecnabilerin Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’ (Öztürk vd., 2021: 706) ile ve 3519 sayılı Pasaport Kanunu’na bırakmıştır (Kesgin, 2017: 190). Söz konusu kanunların uygulanmasından ise emniyet birimleri sorumlu tutulmuştur.

1950-1980 arası dönemde göçler ve göç yönetimi

1950-1980 arası dönemdeki göç hareketlerinde dünya genelinde İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerinin işgücü ihtiyacı, Asya ve Afrika ülkelerinde dekolonizasyon süreci, bağımsızlık hareketleri, Soğuk Savaş konsepti ve oluşturulmaya çalışan yeni uluslararası düzenin dinamikleri etkili olmuştur (Uzun, 2018).

Türkiye açısından ise bu dönemde tıpkı öncesinde olduğu gibi Balkan ve Kafkas coğrafyasından zulme uğrayan Türk ve Müslümanların Anadolu’ya göçü devam etmiştir (Nureddin, 2011). Yugoslavya’daki rejimin baskıları Yugoslavya’dan Türkiye’ye göçlere neden olmuş, 1953 yılında iki ülke arasında ‘Serbest Göç Anlaşması’ imzalanması Yugoslavya’dan Türkiye’ye göçleri artırmıştır. 1953 ve 1960 yılları arasında 151.889 kişi Yugoslavya’dan Türkiye’ye göç etmiştir (Bozkurt, 2010: 60; Özgür-Baklacioğlu, 2015: 198). Bu dönemde Balkan ve Kafkaslar’dan gelen Türk ve Müslümanların göçü 2510 sayılı İskân Kanunu çerçevesinde yönetilmiştir.

Yabancıların Türkiye’deki hareketliliğiyle ilgili olarak ise 1950 yılına gelindiğinde 1938 tarihli kanunlar yenilenerek 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun yürürlüğe konulmuştur. Kanunun uygulanmasından İçişleri Bakanlığı sorumlu tutulmuş, yabancılarla ilgili iş ve işlemler İçişleri Bakanlığına bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) merkez ve taşra teşkilatı tarafından yürütülmüştür.

Bu dönemde Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan yeni dünya düzenine entegre olma çabalarının göç yönetimine de etki ettiği görülmektedir. Bu noktada önemli bir gelişme uluslararası hukukta sığınma hareketlerinin ve mülteciliğin temel dayanak belgesi olan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmeyi (Cenevre Sözleşmesi) Türkiye’nin 29 Ağustos 1961 tarihinde 359 sayılı Kanunla kabul etmesidir (Uzun, 2017: 89). Türkiye, içinde

bulunduğu jeopolitik konumun olası risklerini dikkate alarak Cenevre Sözleşmesine ve onunun 1967 tarihli Ek Protokol’üne (New York Protokolü) sözleşmenin tanıdığı takdir hakkını kullanarak coğrafi kısıtlama ile taraf olmuştur (Ekşi, 2014). Sözleşme ve ek protokole coğrafi kısıtlama ile taraf olmasının bir sonucu olarak Türkiye, sadece Avrupa ülkelerinde meydana gelebilecek olaylar nedeniyle Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden gelenleri mülteci olarak tanıyabileceğini bu kapsam dışında kalanlara ise Türkiye’de mültecilik hakkı tanımayacağını ilan etmiştir. Söz konusu dönem zarfında bir diğer önemli gelişme ise Cenevre Sözleşmesi’nde tanımlanmış olan görev ve sorumluluklar çerçevesinde 1950 tarihinde kurulmuş olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) 1960 yılında Türkiye temsilciliğinin açılması olmuştur (Özçürümez ve Türkay, 2011: 33; Ekşi, 2019: 352).

Bu dönemde Türkiye açısından baskın olan göç trendi ise Türkiye’den Avrupa ülkelerine misafir işçi göçleridir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa’da ortaya çıkan işgücü açığının kapatılması, üretimin artırılması kısaca Avrupa’nın ayağa kaldırılması için göçmen emeği başat faktör olmuştur. Almanya, Avusturya, Fransa, Hollanda, Belçika, İsveç gibi ülkeler bu işgücü açığını Güney ve Doğu Avrupa ülkeleriyle birlikte Türkiye’den misafir işçilerle karşılamıştır (Castells, 1975; Castles, 2006).

1950’li yıllardan itibaren gözlemlenen nüfus artışı, kırsal alanda meydana gelen makineleşme, tarımsal üretimin endüstrileşmesi kırsal alanda işgücü fazlasını doğurmuş ve bu iş gücü fazlası öncelikle sanayileşen kentlere yönelerek kırdan kente göçe neden olmuştur (İçduygu, 2014a: 179). Kentlerde nüfus artışına ve gecekondulaşmaya neden olan bu iç göç hareketi sonrasında kentlerde ortaya çıkan işsizliğe bağlı olarak Avrupa’ya göçü tetiklemiştir.

Genel olarak Türkiye’den Avrupa’ya göç edenler çoğunlukla kırsal kökenli ve düşük vasıflı kişiler olmuştur. Avrupa ülkeleriyle imzalanan ikili anlaşmalarla hayata geçirilen iş gücü ihracı sosyal sahadaki problemlere demografik bir çözüm olarak görülmüştür. Bu strateji Türkiye’nin uluslararası iş gücü pazarına eklenmesini sağlamıştır. 1965-74 yılları arasında yaklaşık 700.000 kişi işgücü göçü kapsamında Türkiye’den Avrupa ülkelerine göç etmiştir (İçduygu, 2014a: 182-183).

1973 Petrol Krizi’nin ardından Avrupa ekonomisinin durgunluk yaşamaması ve işsizliğin artmasıyla birlikte Batı Avrupa ülkelerinin misafir işçi alımları durmuştur. Öncesinde Avrupa’ya yönelen Türk göçmen işçileri krizin ardından Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerine ve bilhassa petrol ihraç eden Körfez ülkelerine yönelmiştir (İçduygu, 2014a: 195). Yine bu dönemde 12 Eylül 1980 darbesinin ardından Avrupa’ya yaklaşık 350 bin kişi iltica etmiştir (Polat, 2021: 151).

1950-1980 yılları arasındaki dönemde de kimlik politikalarının Türkiye’nin göç politikaları bakımından önemli bir yer işgal ettiğini söylemek mümkündür. Ancak önceki dönemden farklı olarak bu dönemdeki kimlik politikası yalnızca Türk soyluluk ve Sünni-Müslümanlık kimlikleri ekseninde değil yeni dünya düzeninin bir parçası olabilmek adına Batı ile kurulmak istenilen ilişkiler, ekonomik ve siyasi işbirlikleri ve antikomünist politikalar çerçevesinde şekillenmiştir (Alpman ve Danış, 2023). Türkiye’ye gelen göçler ve Türkiye’den dışarıya göçlerde de bu dinamikler etkili olmuştur.

1980-2011 arası dönemde göçler ve göç yönetimi

1980’li yıllardan itibaren Türkiye’ye gelen uluslararası göçmen profilinin değişmeye ve çeşitlenmeye başladığı görülmektedir (Karataş ve Ayyıldız, 2021: 490). 1980 sonrası Türkiye’nin göçmen profilinin değişiminde komşu ülkeler ve yakın coğrafyadaki siyasi gelişmeler belirleyici olmuştur (Deniz, 2014). Bölgedeki siyasi devrimler, komşu ülkelerarasındaki savaşlar, iç savaşlar ve uluslararası müdahaleler zorunlu göçleri artırmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak Türkiye yakın coğrafyasındaki halklar için cazip bir sığınma ülkesi olarak görülmüştür.

Bu göçlerin örneklerinden biri 1979 Devrimi sonrasında ülkesini terk eden İranlıların Türkiye’ye göçüdür. Türkiye’ye göç eden İranlıların büyük çoğunluğu asıl hedefleri olan Batı ülkelerine gidebilmek için Türkiye’yi transit olarak kullanmıştır. 1980-1991 yılları arasında yaklaşık 1.5 milyon İranlının Türkiye üzerinden Batı ülkelerine göç ettiği ileri sürülmektedir (Kara ve Korkut, 2010).

İran’dan Türkiye’ye yönelen sığınma amaçlı göçleri bir diğer komşu ülke olan Irak göçleri takip etmiştir. 1988-1991 yılları arasında İran-İrak Savaşı, Halepçe katliamı, Körfez Krizi nedeniyle Irak’tan Türkiye’ye kitlesel göç akınları yaşanmıştır (Kaynak, 1992: 43-45; İçduygu, 2004: 90; Kartal ve Başçı, 2014: 282)². Türkiye, Irak’tan gelen kitlesel göçleri sınırın öte tarafında karşılama politikasını benimsemiş bu amaçla uluslararası desteği de arkasına alarak gelenlerin Kuzey Irak’ta barınabileceği ‘güvenli bölge’ oluşturulmuştur (Kirişçi ve Karaca, 2015: 305). Türkiye sınırlarından içeri girmeyi başaranlar ise güney doğuda kurulan sığınmacı kamplarına yerleştirilmiştir (Kaynak, 1992: 43-45). Bu dönemde Irak’tan Türkiye’ye göç edenler Türkiye’de kalıcı olmamış büyük çoğunluğu çatışmaların sona ermesinin ardından ülkesine dönmüş yahut üçüncü bir ülkeye göç etmiştir (Kirişçi, 1994: 277-279; Kara ve Korkut: 2010).

² Göç İdaresi Başkanlığının (GİB) <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> web adresinde yer alan istatistiklere göre Irak’tan 1988 yılında 51.542 kişi, 1991 yılında I. Körfez Savaşı’ndan sonra 467.489 kişi Türkiye’ye göç etmiştir.

Afganlar, 1980’li yıllarda Türkiye’ye göç eden bir başka yabancı grubunu oluşturmaktadır. 1979 yılında SSCB’nin Afganistan işgali bu ülkeden göçü tetiklemiş, çoğunlukla Pakistan ve İran’a göç eden Afganların bir kısmı da Türkiye’ye gelmiştir. 1980’li yıllarda başlayan ve sonrasında da dalgalı bir seyir izlemekle birlikte devam eden göçler nedeniyle İran, Irak ve Afganistan Türkiye için temel kaynak ülkeler haline gelmiştir (Arınç, 2018). 1990’lı yıllara gelindiğinde SSCB’nin dağılması Türkiye’ye yönelik yeni bir göç trendini yaratmıştır. Bağımsızlığını kazanan eski SSCB devletlerinden Türkiye’ye ekonomik göçler artmış, bu ülkelerle Türkiye arasında mekik göçleri gerçekleşmiştir (İçduygu, 2014a: 172-73).

Türkiye’nin doğu sınırlarından yabancıların göçlerinin yoğun olduğu bu dönemde Batı sınırından ise geleneksel soydaş göçleri devam etmiştir. Bulgaristan hükümetinin uyguladığı ve ‘soya dönüş’ adını verdiği asimilasyon politikaları karşısında dönemin Başbakanı Turgut Özal’ın Bulgaristan Türkiye’ye gelecek olan Türkler için ‘açık kapı politikası’ nı duyurmasıyla 1989 yılında yalnızca bir ay içerisinde 300.000’den fazla Bulgaristan Türkü Türkiye’ye göç etmiştir (Duygu, 2021: 71-72). Yugoslavya’nın dağılma süreci 1990’lı yıllarda yine Türkiye’nin Batı sınırından bir başka göç hareketine neden olmuş, 1992 yılında 25.000 Bosnalı, Kosova Savaşı nedeniyle 1999 yılında 10.000 Kosovalı Türkiye’ye sığınmak zorunda kalmıştır (Deniz, 2009: 104).

2000’li yıllara kadar soydaş göçleri dışında Türkiye’ye sığınanların büyük çoğunluğu Orta Doğu ülkelerinden gelmiş, sonrasında ise buna Asya ve Afrika ülkelerinden göçmenlerin dâhil olduğu görülmüştür. Komşu ülkeler ve yakın coğrafyadan Türkiye’ye göçlerin kaynağı büyük oranda savaşlar, siyasi istikrarsızlıklar, zulüm ve asimilasyon ile ekonomik kırılganlıklar yaşayan başarısız devletler (*failed states*) olmuştur (Uzun, 2018). Artan ve çeşitlenen göç hareketlerine rağmen söz konusu dönemde yıllık göç hacmi yaklaşık 250.000 kişi seviyelerinde seyretmiştir (İçduygu, 2014b: 224).

Öncesinde olduğu gibi bu dönemde de buldukları ülkelerde zulüm gördükleri için Türkiye’ye göç eden Türk soylular için 2510 sayılı İskân Kanunu uygulamasına devam edilmiştir. 2006 yılında 2510 sayılı İskân Kanunu yenilenerek 5543 sayılı yeni bir İskân Kanunu çıkarılmıştır. Kanunun uygulanmasından Bayındırlık ve İskân Bakanlığı sorumlu tutulmuştur (Erder, 2014: 62). Bu kanunla birlikte önceki İskân Kanunlarındaki muhacir kavramı yerini göçmen kavramına bırakmış, Kanunda göçmen ‘Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereği kabul olunanlardır’ (Madde 3/d) olarak tanımlanmıştır.

Türkiye, mültecilerin hukuki statüsünü düzenleyen 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokolüne taraf bir devlet olmasına rağmen bu hususta ulusal

mevzuatta herhangi bir düzenlemede bulunmamıştır. Orta Doğu ülkelerinden Türkiye’ye yönelen artan sayıda zorunlu göç hareketleri nedeniyle sığınmacılarla ilgili bir düzenleme yapılması gerekmiştir. Ancak kanun düzeyinde olması gereken bu düzenlemenin Yönetmelikle yapılması yeterli görülmüş ve sığınmacılarla ilgili işlemler uzun yıllar bu Yönetmelik³ çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (Kirişçi, 2002). Türkiye’nin iltica alanında o gün için en ayrıntılı düzenlemesi olan bu yönetmelik coğrafi kısıtlama politikasına uygun bir şekilde tasarlanmıştır (İçduygu, 2014c: 61).

2000’li yıllara gelindiğinde gerek zamanın ruhuna ve ihtiyaçlarına gerekse 2002 yılında iktidara gelen AKP’nin Batıyla olan ilişkileri geliştirme politikasına bağlı olarak göç yönetimi ve politikalarında da bir takım değişiklik yapılması gündeme gelmiştir. Özellikle Türkiye’nin AB’ye üye olma hedefi doğrultusunda Türk Kamu Yönetiminin birçok alanında olduğu gibi göç yönetimi ve politikaları alanında düzenleme yapılması gerekmiştir. Bu bağlamda Türkiye’nin ilgili alandaki mevzuatının AB müktesebatına uyum sağlamasıyla ilgili çalışmalara başlanılmıştır.

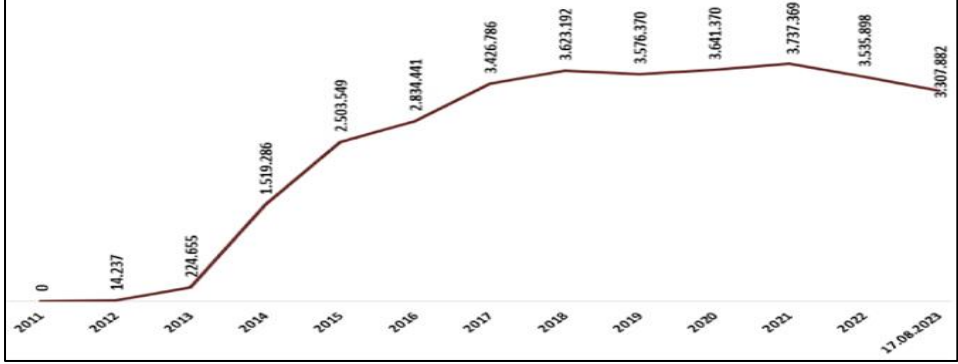
2000’li yıllardaki AB ilerleme raporları, katılı ortaklığı belgelerine paralel 2005 yılında hazırlanan ‘İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı’ çerçevesinde hazırlık çalışmalarına başlanılmıştır. AB’nin Türkiye’den talep ettiği ve Ulusal Politika Belgelerinde taahhüt verilen çalışmaları yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı ‘İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu’ kurulmuştur (Ekşi, 2014: 10). Yeni bir göç kanunu oluşturulması ve göç yönetiminden sorumlu uzman ve sivil bir teşkilatın kurulması çalışmaları bu birim tarafından yürütülmüştür.

2011-2023 arası dönemde göçler ve göç yönetimi

Bu döneme damgasını vuran hiç şüphesiz ki Suriye göçü olmuştur. Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde siyasal ve sosyal dönüşümlere neden olan ve Arap Baharı adı verilen sürecin Suriye’ye etkisi yıkıcı olmuş, yıllarca sürecek ve başta bölge ülkeleri olmak üzere tüm dünyayı etkileyecek bir iç savaşı başlatmıştır. Suriye iç savaşının büyük güçlerin hâkimiyet mücadelesine dönüşmesi vekalet savaşlarını doğurmuş ve DAESH ve PYD gibi terör örgütlerinin Suriye’de etkinlik kazanması özellikle Türkiye için süreci çok daha karmaşık ve zorlu bir hale dönüştürmüştür.

³ Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılarla ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

Savaşın en önemli neticelerinden biri Suriye’den kitlesel göç hareketleri olmuştur. Suriye’den Türkiye’ye ilk göç hareketi 29 Nisan 2011 tarihinde başlamış, başlangıçta 252 kişinin Türkiye sınırını geçmesiyle başlayan süreç Cumhuriyetin ikinci yüzyılına girerken Türkiye’de üç milyonun üzerinde bir Suriyeli varlığını doğurmuştur.

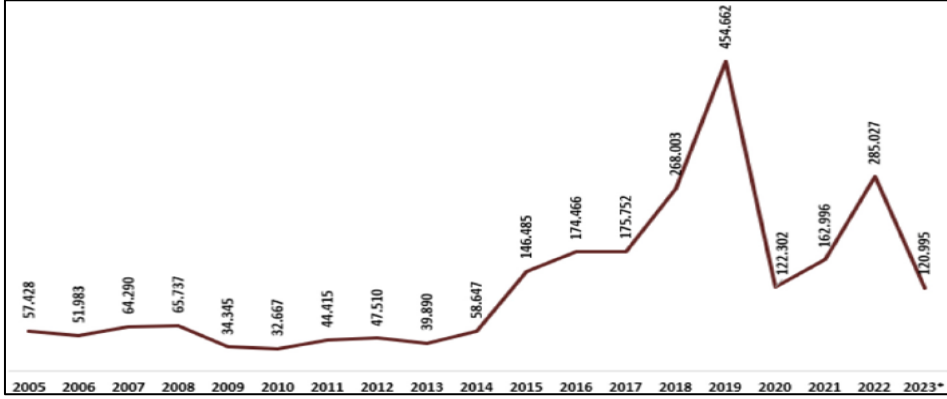

Grafik 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler⁴ (Göç İdaresi Başkanlığı, İstatistikler, Geçici Koruma)

Bu dönemde başta Suriye göçleri olmak üzere göç hareketlerinin temel karakteristiği yine sığınma amaçlı göçler olmuştur. Türkiye, bu dönemde, Suriye dışında Irak, Afganistan ve İran’dan da sığınma amaçlı göçlere maruz kalmıştır. Türkiye’de sığınma başvurusuyla bulunan yaklaşık 300 bin yabancıнын büyük çoğunluğu bu üç uyruktan oluştuğu görülmektedir. Bununla birlikte Afgan uyruklu yabancılar Pakistanlılarla birlikte Türkiye’de düzensiz göçe konu olan ilk iki uyruğu meydana getirmektedir. Bu dönem Türkiye’ye göçler anılan ülkelerle sınırlı kalmamış Anadolu Coğrafyası üç kıtadan ve çok sayıda ülkeden karmaşık göç hareketlerine maruz kalmıştır (Uzun, 2022; Euronews 2023).

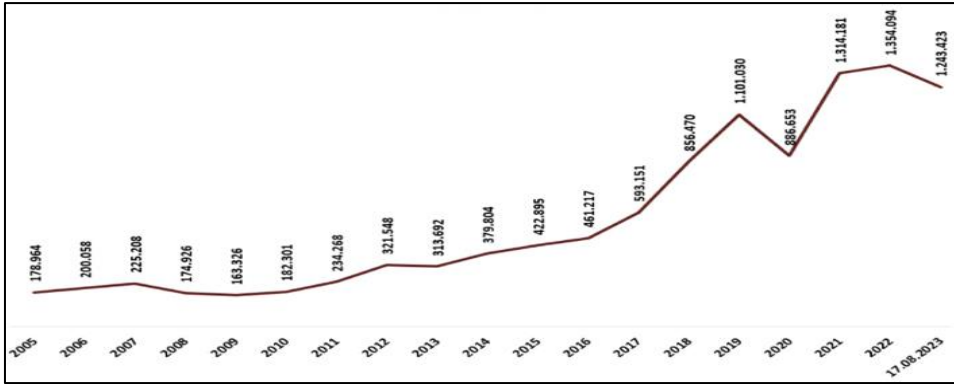
⁴ Türkiye’nin güncel göç istatistiklerine yer verilen bu ve devamındaki grafikler 17.08.2023 tarihinde GİB’in www.goc.gov.tr web adresinden alınmıştır.

Cumhuriyetin İkinci Yüzyılına Girerken Türkiye’de Göç,
Değişen Demografi ve Göç Yönetimi

Grafik 2. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı (Göç İdaresi Başkanlığı, İstatistikler, Düzensiz Göç)

2014 yılından itibaren Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmen sayısı katlanarak artmış, 2019 yılında yarım milyona yaklaşmıştır. Sığınma amaçlı göçler ve düzensiz göçlerin yanı sıra 2011 sonrası düzenli göçmen olarak ifade edebileceğimiz ikamet izni ile Türkiye’de kalan yabancı sayısında da dramatik bir artış gerçekleşmiştir. Öncesinde 150-200 bin arasında seyreden ikamet izni ile Türkiye’de bulunan yabancı sayısı Cumhuriyetin 100. Yılında 1.3 milyon seviyelerine kadar çıkmıştır.

Grafik 3. İkamet İzni ile Ülkemize Bulunan Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı (Göç İdaresi Başkanlığı, İstatistikler, İkamet İzinleri)

Farklı ülkelerden yüksek sayıda yabancı için hedef veya transit ülke olan Türkiye’de, bir önceki İçişleri Bakanı Süleyman SOYLU’nun açıklamalarına göre 2022 yılında 5.5 milyonun üzerinde yabancı bulunmaktadır (Yazıcıoğlu, 2019). 2023 Haziran ayı seçimlerinin ardından kurulan yeni kabinede İçişleri Bakanı olan

Ali Yerlikaya ise çıktığı televizyon programında 26 Temmuz 2023 tarihi itibarıyla Türkiye’de toplam 4 milyon 888 bin 286 göçmen bulunduğunu ifade etmiştir (CNN, 2023). Her hâlükârda resmi rakamlara göre Türkiye’de nüfusun %6’sına tekabül eden yaklaşık 5 milyon göçmen bulunmaktadır.

Bu dönem, Türkiye’nin göç yönetimi ve politikalarında esaslı değişikliklerin yaşandığı bir dönem olmuştur. 2000’li yıllarda başlayan göç yönetimini AB standartları çerçevesinde yeniden organize etme çabaları 2013 yılında göç yönetiminde reformla sonuçlanmıştır (Üstübcü, 2017: 112; Uzun, 2018). Yeni bir göç kanununun çıkarılması, sivil ve uzmanlığa dayalı bir göç teşkilatının kurulması sürecin en önemli çıktıları olmuştur. 2013 yılında yasalaşan YUKK’nin Resmî Gazetede yayınlanmasından bir yıl sonra 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu ve İltica Yönetmeliği yerini YUKK’a bırakmış, yabancılarla ilgili işlerin yönetimini ise GİGM EGM’den devralmıştır. YUKK’un yürürlüğe girmesi ve GİGM’in kurulmasıyla birlikte Türkiye uluslararası hukuka ve AB standartlarına uyumlu çağdaş bir göç yönetimine geçmiştir.

2011 yılında başlayan Suriye göçleri, YUKK yürürlüğe girene ve GİGM kurulana kadarki evrede 1994 tarihli İltica Yönetmeliği çerçevesinde afet ve acil durum yönetimi çerçevesinde Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), EGM ve illerdeki mülki idare amirleri tarafından yönetilmiştir. 2014 yılında YUKK’un 91 inci maddesine dayanılarak Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılarak Suriyeliler Türkiye’de geçici koruma altına alınmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde kamu kurumlarının koordinasyonundan ve Suriyelilerin barındığı geçici barınma merkezlerinin yönetiminden AFAD sorumlu tutulmuştur. 2014 yılından itibaren ise tedrici olarak GİGM alanda etkinliğini artırmış, 2017 yılında Geçici Koruma Yönetmeliğinde yapılan değişikliklerle kamu kurumlarını koordinasyon görevi ve geçici barınma merkezlerinin yönetimi GİGM’e devredilmiştir.

Suriye’den Türkiye’ye göçler 2019 yılına kadar; açık kapı politikasıyla ülke topraklarına koşulsuz kabul, gelenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve hiçbir Suriyelinin zorla geri gönderilmemesi politikası doğrultusunda yönetilmiştir (GİGM, 2016). Türkiye’nin İmparatorluk bakiyesi topraklarda baskı ve zulümden kaçan Türk ve Müslümanlara açık kapı politikası uygulaması Osmanlı’dan Cumhuriyet’e genel bir politika olup bu politika Suriye göçleriyle ilk kez başka bir etnik kökenden topluluk için yaygın bir biçimde uygulanmıştır. Bu durum Türkiye’nin göç yönetiminin önemli bir bileşenini oluşturan geleneksel kimlik politikasında da bir değişimi yansıtmaktadır (Danış ve Alpman, 2023). Kaya’ya göre Türkiye’de, Osmanlı’dan gelen çokkültürcü gelenek ile cumhuriyet dönemiyle birlikte ortaya çıkan cumhuriyetçi modelin son yıllarda iç içe geçtiği görülmektedir (Kaya, 2022: 336).

Türkiye’nin geleneksel göç politikasını teşkil eden İskân Kanunu ve Türk Soyullara ilişkin politikalar bu dönemde de sürdürülmüştür. 2013 yılında çıkarılan YUKK ile İçişleri Bakanlığına bağlı GİGM’in kurulmasıyla birlikte 5543 sayılı İskân Kanunu ile İçişleri Bakanlığına verilen görevleri yürütmek bu kurumun sorumluluğuna verilmiştir.

Suriye’den Türkiye’ye kitlesel göç Türkiye üzerinden Avrupa’ya göçü artırmış sadece bir yıl gibi kısa bir sürede Türkiye üzerinden yaklaşık bir milyon kişi Avrupa’ya göç etmiştir. Bu durum AB ve Türkiye arasında göç konusunu çerçevesinde diplomatik ilişkileri hareketlendirmiştir. 18 Mart 2016 tarihinde, AB ve Türkiye arasında, Türkiye üzerinden AB’ye düzensiz göçün önlenmesi karşılığında Türkiye’deki Suriyeliler için kullanılmak üzere 3+3 milyon Euro nakdi destek ve Türk vatandaşları için AB’ye vize serbestisi verilmesini içeren bir mutabakat imzalanmıştır. Mutabakatın hayata geçirilmesiyle birlikte Türkiye üzerinden AB’ye düzensiz göç durmuş, AB ise maddi yardım taahhütlerine koşullu bir şekilde uymakla birlikte Türk vatandaşları için AB’ye vize serbestisini hayata geçirmemiştir.

GİGM, 2014-2021 yılları arasında göç yönetiminde etkinliğini artırmasına rağmen ülkedeki artan göçmen sayısı, göç konusunun siyasallaşması ve kamuoyunda göç yönetiminde zafiyet olduğu algısı teşkilatın yeterliliğini tartışmaya açmıştır. Geline nokta itibarıyla mevcut kurumsal yapının Türkiye’de göç yönetimi için yeterli olmadığı, bir Göç Bakanlığına ihtiyaç olduğu farklı kesimlerce gündeme taşınmıştır. Kamuoyundaki tartışmaların resmi otoritelerce de kabullenilmesiyle birlikte kuruluşundan itibaren 8 yılını tamamlamasının ardından 29 Ekim 2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile GİGM Göç İdaresi Başkanlığına dönüştürülmüştür.

Öte yandan son yıllarda Türkiye’den göç sayılarında da gözle görülür artışlar yaşanmaktadır. TÜİK’in verilerine göre 2022 yılında 139 bin 531’i Türk vatandaşı Türkiye’den yurt dışına göç etmiştir (BBCNews, 2023). TÜİK verilerine göre 2019, 2020 ve 2021 yıllarında Türkiye’den 20-29 yaş arasında 286 bin genç göç etmiştir (Bloomberght, 2023). Bu dışarıya göç dalgasında gençler ve özellikle de doktorlar gibi yetişmiş insan kaynağı dikkat çekmektedir (İltir, 2023).

Sonuç: Cumhuriyetin ikinci yüz yılında nasıl bir göç yönetimi?

Türkiye, özellikle 2011-2023 yılları arasında derin ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi etkiler doğurabilecek göç akınlarına maruz kalmıştır. Türkiye’nin son dönemde maruz kaldığı göç akınına dönemsel ve geçici bir olay olarak bakılmaması gerekmektedir. Türkiye, tarih boyunca hem göç alan hem göç veren bir ülke olmuştur. Ayrıca Türkiye’nin son dönemde deneyimlemiş olduğu göçler,

bir göç kültürü yaratarak ilerleyen yıllarda da Türkiye’ye yönelik göç hareketlerini devamlı kılacak bir zemin hazırlamıştır (Sirkeci ve Bardarkçı, 2016: 537). Son yıllardaki artan göçlere ve göçmenlerin kalış sürelerinin uzamasına bağlı olarak oluşan göçmen ağları ve kurumsallaşan göç endüstrisi de bu durumu pekiştirmektedir. Tüm bu gelişmeler, nüfusa ve demografiye doğrudan etki eden yönetsel bir mesele olarak Türkiye’de göç yönetimi ve politikalarının önemini artırmaktadır.

Göç politikalarının sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik hedefleri olmalıdır. Bu bakımdan Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusu ve üretimi artırmak, çeşitli mesleki kabiliyetleri olanları topluma kazandırmak, nüfusun türdeşliğini sağlamak ve ulusal kimliği güçlendirmek adına Türk ve Müslüman göçü teşvik edilmiş ve gelenler Türkiye’nin çeşitli yerlerinde iskân edilmiştir. Buldukları ülkelerde zulüm gören soydaş topluluklara kapıları açık tutma politikası yüz yıllık Cumhuriyet tarihinde süreklilik arz etmiş, tüm iktidarlar tarafından sürdürülmüştür. Bununla birlikte yabancıların göçüne ise mesafeli yaklaşılmış, farklı etnik kökenden bir grubun Türkiye içerisinde yerleşik olması kabul görmemiştir. İskân Kanunlarındaki muhacir, mülteci, göçmen tanımları ile 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine Coğrafi kısıtlama konulması bu politikayı somutlaştırmaktadır.

Türkiye’nin geleneksel göç politikası bölgesel ve küresel gelişmelerin de etkisiyle zamanla bir zorlamayla karşı karşıya kalmıştır. 1980’den sonra göçmen çeşitliliğinin artması, özellikle 2011-2023 arası dönemde göçlerin yoğunlaşması ve farklı uyruklardan ülkedeki göçmen mevcudiyetinin artması Türkiye için göç yönetimi ve politikaları bakımından farklı bir gerçeklik meydana getirmiştir. Bu durum Türkiye’nin nüfusu ve dolayısıyla demografisi üzerinde ülkenin bugününe ve geleceğine etki edecek potansiyel taşımaktadır. Dolayısıyla gelinen noktada göç yönetimi ve politikalarının Cumhuriyet’in ikinci yüz yılına etki edecek bu toplumsal gerçekliğe uygun olarak şekillendirilmesi zaruridir.

Ancak mevcut durumda Türkiye, geleneksel İskân politikasına tabi tutulan soydaşlar dışındaki göçmen gruplar için politika üretme noktasında bir tutukluk ve belirsizlik içerisinde. Geçici olarak kabul edilen Suriyelilerin Türkiye’deki mevcudiyeti 12 yılı aşmıştır. Suriye’deki politik belirsizlik, parçalı yapı ve güvensizlik ortamı devam etmektedir. Mevcut koşullar dâhilinde kısa vadede kitlesel bir geri dönüş mümkün görünmemektedir. Bu süre zarfında Suriyeliler ve Türk vatandaşları arasında evlilikler yaygınlaşmakta ve doğumlar artmaktadır. Doğumla kazanılan vatandaşlık nedeniyle Türk vatandaşlarıyla yapılan evlilikler her hâlükârda Türkiye’de kalıcı olacak bir nüfus yaratmaktadır.

Öte yandan Türk vatandaşları arasında doğum oranları azalmaktadır. Türkiye’de binde 1.7 kadın başına doğum oranı nüfusun kendini yenilenme oranı

olan 2.1’in altında kalmaktadır. Buna ek olarak son yıllarda Türkiye’den yurt dışına göç artmaktadır. Gidenlerin önemli bir kısmı ise genç, üniversite mezunu ve vasıflı kişilerden oluşmaktadır. Türkiye’nin azalan doğum oranları ve yurt dışına giden göçle kaybettiği nüfus açığını ise yabancı nüfus doldurmaktadır (İltir, 2023; Yağcı, 2023).

Ülke nüfusu içerisinde ortalama %6’lık bir orana karşılık gelen yabancı nüfusu kırsal kökenli, çoğunlukla genç ve çalışma çağındaki olan, eğitim seviyesi ve istihdam kalitesi düşük kişiler meydana getirmektedir (Karaca, 2023). Doğum oranı yüksek olan bu nüfus Türkiye’de belirli kentlerde ve bu kentlerde de belirli mahallelerde yoğunlaşmaktadır. Kayıt dışı istihdamla iş piyasasında varlık gösteren bu nüfus ayrıca ciddi oranda yardımlara bağlı olarak yaşamaktadır⁵. Türkiye’deki mevcut göçmen hacminin yanı sıra göç akışlarının devam etmesi demografik değişimle birlikte kamu hizmetlerinin planlanması, finansmanı ve kalitesini de etkilemektedir.

Türkiye’den yurt dışına göç ise genç ve nitelikli nüfusun kaybına neden olmakta, beyin göçü sosyal bir problem olarak Türkiye’nin önünde durmaktadır. Bununla birlikte misafir işçi göçleriyle başlayan, aile birleşimleriyle devam eden ve yeni kuşaklarla gelişen yurt dışı Türklerin sayısı yurt dışında bir Türk diasporası yaratmaktadır. Başlangıçta ve uzun bir dönem boyunca döviz kaynağı olarak görülen bu nüfus 2014’te tanınan yurtdışı konsolosluklarda oy kullanma hakkı ile birlikte Türkiye siyasetinin önemli bir parçası haline gelmiştir (Alpman ve Danış, 2023). Diaspora ilişkileri hem ülkenin diplomatik ilişkilerin geliştirilmesinde, ülkeler ve halklar arasında köprüler kurulmasında hem de dışarıdaki bu nüfusun maddi manevi zenginliklerinin ülkeye kazandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda Türkiye’nin bir diaspora politikası geliştirmesi dış göç politikaları bağlamında stratejik bir önem arz etmektedir.

Tüm bu parametreler birlikte değerlendirildiğinde Türkiye’de göç yönetimi ve politikalarının kapsamlı olarak ele alınması ve bu alanın tüm unsurlarıyla bir kamu yönetimi meselesi olarak görülmesi gerekmektedir. Bunun için ise her şeyden önce tüm kamu politikalarında göç olgusunun ve ülkedeki göçmen mevcudiyetinin dikkate alınması ve politikalar arasında eş güdümün sağlanması gerekmektedir. Göç olgusunun yönetiminde kamu politikaları arasındaki uyum ile bunları uygulayacak kamu kurumları arasında eşgüdümün

⁵ Çalışma izinlerine ilişkin istatistikler Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı web sitesinden, sosyal uyum yardımlarına ilişkin bilgiler SUY Programı web sitesinden alınmıştır.

sağlanmasında yeterli düzeyde bir temsil kabiliyetinin oluşturulması⁶ gerekmektedir.

Özellikle Türkiye’deki yabancıların büyük çoğunluğunu oluşturan sığınmacı topluluklar için yeniden yerleştirme, gönüllü geri dönüş ve entegrasyon gibi kalıcı çözüm alternatiflerinin birlikte ve etkin bir şekilde hayata geçirilmesi elzemdir (Öztürk, 2019). Tüm planların topyekûn kalıcılık veya geçicilik üzerine inşa edilmesi gerçekçi değildir. Sığınmacılık, mültecilik ve geçici koruma gibi uluslararası koruma prosedürleri şartlar olgunlaştığında geri göndermeye imkân tanımaktadır. Bununla birlikte geri dönüş olsa bile göçmen topluluğun bir kısmının göç ettikleri ülkede kaldığı somut örnekleri olan bir gerçekliktir. Sığınmacı olmamakla birlikte Almanya’ya misafir işçi statüsünde geçici olarak kabul edilen Türklerin en büyük Türk diasporası olarak Almanya’daki varlığı da bu duruma örnek gösterilebilir.

Bu bağlamda, her hâlükârda ülkede kalacak bir göçmen nüfusu olacağını varsayarak Türkiye’de göçmenler için bir entegrasyon politikası geliştirilmesi ve bu entegrasyon politikasının siyasi entegrasyonu yani vatandaşlığı da kapsayacak biçimde belirlenmesi gerekmektedir (Yıldız, 2017). Mevcut düzenlemeler sığınmacılar ve geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler için Türk vatandaşlığına müsaade etmemektedir. Ancak Türk Vatandaşlığı Kanununun 12 inci maddesi (Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller) esnetilerek bu kişilere vatandaşlık verildiği bilinmektedir (Soylu, 2023). Bununla birlikte Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik belirli bir oranda yatırım yapan, taşınmaz edinen, istihdam yaratan yabancılara vatandaşlık verilebilmesine imkân tanımaktadır. Bu tarz uygulamalar için maddi miktarlar dışında başkaca kriter konulmaması, yıllık kotalar belirlenmemesi ‘para karşılığı vatandaşlık’ algısını oluşturarak vatandaşlık bilincini ve duygusunu aşındırmaktadır. Bu nedenle yabancılara tanınacak vatandaşlık hakkı başta dil bilgisi olmak üzere sosyal yeterlilikleri de kapsayacak şekilde belirli kriterlere dayandırılmalı ve vatandaşlığı da içerecek entegrasyon politikaları geleceğe yönelik bir toplum tasavvuru içermelidir⁷.

Göç, her şeyden önce kentsel bir meseledir. Her ne kadar göç yönetimine ilişkin kararlar ulusal seviyede alınsa da etkileri daha çok yerel düzeyde hissedilmektedir. Bu bakımdan Türkiye’de artan göçler karşısında yerel hizmet

⁶ Bir eşgüdüm mekanizması olarak Göç Kurulunun politika belirleme yetkisi bulunmadığından ve Kurula diğer Bakanlarla eş düzeyde olan İçişleri Bakanı başkanlık ettiğiinden bu fonksiyonu yerine getirebilecek kudretten yoksundur.

⁷ Burada toplum tasavvurundan kasıt belirlenecek entegrasyon politikalarının devleti ve toplumuyla Türkiye’ye, Türkiye’nin tarihine, geleneğine ve geleceğine, demografik yapısına, sosyoekonomik şartlarına uygunluk arz etmesi; entegrasyon politikasının bir rengi, ideolojisi olmasıdır.

sunumunda bir baskıyla karşı karşıya kalan yerel yönetimlerin de göç yönetimine dâhil edilmesi, bu alanda yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi, yetki ve sorumluluklarıyla orantılı yeterli kaynak aktarılması kent düzeyinde göç yönetimi ve yerelde yaşayanların esenliği için önem arz etmektedir (Bahçeci ve Uzun, 2017).

Göç yönetiminde geçicilik-kalıcılık, insan hakları-güvenlik, fayda-maliyet ikilemleri arasında farklı kutuplar arasında savrulan politikalar değil insan haklarına saygılı, uzun dönemli rasyonel bir perspektifin belirlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu noktada uluslararası göç hareketline ve ulus ötesi akımlara ilişkin trendleri ölçen ve bu doğrultuda projeksiyonlar geliştiren bir vizyon benimsenmelidir.

Ulus-ötesi faaliyetlerin ölçeği ve hacmi genişledikçe, ulus devletlerin genelindeki ve aralarındaki alanı yönetmek için daha etkili kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır (Goldin, vd. 2022: 237). Bu durum göç yönetiminde ikili, bölgesel ve küresel iş birliklerinin önemini artırmaktadır. Dünyada en çok sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke olarak Türkiye’nin küresel göç yönetiminde lider bir pozisyon üstlenmesi, göç yönetimi alanında bölgesel ve küresel girişimlere yön vermesi jeopolitik konumu dikkate alındığında Türkiye için stratejik bir önem taşımaktadır (Balta ve Sert, 2023).

Kaynakça

Abadan Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Alpman, P. S., Danış, D. (2023). Türkiye’de Devletin Kimlik, Göç ve İskân Politikaları. 10.08.2023 tarihinde <https://www.gazeteduvar.com.tr/turkiyede-devletin-kimlik-goc-ve-iskan-politikalari-haber-1632089> adresinden alındı.

Arı, K. (2022). Türkiye’yi ve Yunanistan’ı Değiştiren Anlaşma: Mübadele. 05.07.2023 tarihinde <https://www.voaturkce.com/a/turkiye-yi-ve-yunanistan-%c4%b1-degistiren-anlasma-mubadele/6417052.html> adresinden alındı.

Arınç, K. (2018). “Doğu Sınırlarından Türkiye’ye Yaya Mülteci Akını ve Ortaya Çıkan Sorunlar”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3): 1467-1485.

Arslaner, Ö. S. (2017). “Zorunlu Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 21-36.

Bahçeci, Hazan I. & Uzun, Şenol (2017). “Türkiye’de Uluslararası Göç ve Yerel Politika, Göç Entegrasyon Politikalarının Türk Kamu Yönetimindeki Yeri ve Önemi”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 192-208.

Balta, E., Sert, D. (2023). Yeni Bir Göç Rejimine İhtiyacı Var. 18.08.2023 tarihinde <https://yetkinreport.com/2023/08/18/yeni-bir-goc-rejimine-ihtiyaci-var/?fbclid=Iwari1omzuzspba1ivntpl-o7pt1fldj13rzbightehwqvp-m-xgiv-dlqz9pym> adresinden alındı.

Bbcnews, (2023). TÜİK'e Göre 2022'de Türkiye'den Yurt Dışına Göç Yüzde 62,3 Arttı. 24.07.2023 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/articles/c3g8j4nz9ygo> adresinden alındı.

Bloomberght, (2023). Son Üç Yılda Türkiye'den 286 Bin Genç Göç Etti. 06.07.2023 tarihinde <https://www.bloomberght.com/son-uc-yilda-turkiye-den-286-bin-genc-goc-etti-2329442> adresinden alındı.

Benhabib, S. (2018). *Ötekilerin Hakları Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar*. İstanbul: İletişim.

Bozkurt, G. S. (2010). “Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 10/2, 51-95.

Castles, S. (2000). “International Migration At The Begining Of The Twenty-First Century: Global Trends And Issues”. *International Social Science Journal*, 52(165), 269-281.

Castles, S. (2006). Guestworkers in Europe: A Resurrection? *The International Migration Review*, 40(4), 741–766. <http://www.jstor.org/stable/27645633>

Castels, S. ve Miller M.J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (B. U. Bal Ve İ. Akbulut, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. (1975). Immigrant Workers and Class Struggles in Advanced Capitalism: the Western European Experience. *Politics & Society*, 5(1), 33-66. <https://doi.org/10.1177/003232927500500102>

Czaika, M., & De Haas, H. (2015). Evaluating Migration Policy Effectiveness. In A. Triandafyllidou (Ed.), *Routledge Handbook Of Immigration And Refugee Studies* (S. 34-40). New York: Routledge.

CNN, (2023). Bakan Yerlikaya Ülkedeki Toplam Göçmen Sayısını Açıkladı. 26.07.2023 tarihinde <https://www.cnnturk.com/turkiye/bakan-yerlikaya-ulkedeki-toplam-gocmen-sayisini-acikladi> adresinden alındı.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), (2023). Uluslararası İşgücü İstatistikleri. 24.07.2023 tarihinde <https://www.cs.gb.gov.tr/media/90062/yabanciizin2021.pdf> adresinden alındı.

De Haas, H., Czaika, M., Flahaux, M. L., Mahendra, E., Natter, K., Vezzoli, S., & Villares-Varela, M. (2019). International Migration: Trends, Determinants, And Policy Effects. *Population And Development Review*, 45(4), 885-922.

Deniz, O. (2009). *Uluslararası Göçler ve Türkiye’ye Yansımaları*. İstanbul: Çantay Yayınları.

Deniz, T. (2014). “Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1), 175-204.

Duygu, G. (2021). “1989 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Bu Göçün Trakya Bölgesine Olan Etkileri”. *Journal Of International Relations And Political Science Studies*, (2) , 60-79.

Ekşi, N. (2014). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.

Ekşi, N. (2019). “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin Türkiye’deki Faaliyetleri ve Türk İltica Sisteminde Değişen Rolü”. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 77(1), 343–370.

Erder, S. (2014). Türkiye’de Değişen Siyasal Konjonktür, Değişen Göç ve İskân Politikaları. A. İçduygu, S. Erder, & Ö. Gençkaya (Ed.), *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere* (S. 77-137). İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.

Euronews, (2023). Yurt Dışına Göç Eden Türk Vatandaşları: 2022’de Son 7 Yılın Rekoru Kırıldı. 31.07.2023 tarihinde <https://tr.euronews.com/2023/07/31/yurt-disina-goc-eden-turk-vatandaslari-2022de-son-7-yilin-rekoru-kirildi> adresinden alındı.

Faist, T. (2000). Transnationalization in international migration: implications for the study of citizenship and culture. *Ethnic and racial studies*, 23(2), 189-222.

Goldin, I., Cameron, G., Balarajan, M. (2022) *Sıra Dışı İnsanlar Göç Dünyamızı Nasıl Şekillendirdi ve Geleceğimizi Nasıl Belirleyecek?* (A. E. Pilgir, Çev.) GAR Perspektif Yayınları.

Goularas, G.B. ve Sunata, U. (2015). “Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi”. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 12-40.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2016). 2015 Türkiye Göç Raporu. 12.07.2023 tarihinde https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2015_yillik_goc_raporu.pdf adresinden alındı.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2023). Geçici Koruma. 17.08.2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alındı.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2023). Düzensiz Göç. 17.08.2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> adresinden alındı.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2023). İkamet İzinleri. 17.08.2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> adresinden alındı.

Gök, S. (2005). *Tek Parti Döneminde Doğu ve Güney Doğu Anadolu’da İskân Politikaları 1923-1950*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

İnan, C. E. (2016). “Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 10-33.

İçduygu, A. (2004). “Demographic Mobility And Turkey: Migration Experiences And Government Responses”. *Mediterranean Quarterly*, 88-99.

İçduygu, A. (2014a). 1950’lerden 2000’lere Türkiye’den Yurtdışına Yönelen İşgücü Göçü. A. İçduygu, S. Erder, & Ö. F. Gençkaya (Ed.), *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere* İçinde (S. 173-221). İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.

İçduygu, A. (2014b). Türkiye’ye Yönelen Uluslararası Göç Hareketleri. A. İçduygu, S. Erder, & Ö. F. Gençkaya (Ed.), *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere* İçinde (S. 222-264). İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.

İçduygu, A. (2014c). Bir Siyaset ve Siyasa Alanı Olarak Uluslararası Göç: Son Yüzyılda Dünya ve Türkiye. A. İçduygu, S. Erder, & Ö. F. Gençkaya (Ed.), *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere* İçinde (S. 26-76). İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.

İltir, M. (2023). Türkiye’nin Beyin Göçü. 20.06.2023 tarihinde <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-nin-beyin-gocu> adresinden alındı.

Kara, P. ve Korkut, R. (2010). “Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler”. *Türk İdare Dergisi*, 467, 153-161.

Karaca, R. K. (2023). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler Gerçeği. 02.06.2023 tarihinde <https://www.dunya.com/kose-yazisi/gecici-koruma-statusundeki-suriyeliler-gercegi/695145> adresinden alındı.

Karataş, K.; Ayyıldız, A. A. (2021). “Bugünün Türkiye’inde Göç Gerçeği: Küresel Hareketliliğin Neresindeyiz?”. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 473-500

Karpat, K.H. (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914): Demografik ve Sosyal Özellikleri* (B. Tırnakçı, Çev.). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Tarih Vakfı Yayınları.

Karpat, K. (2015). Türkiye'nin Göç Tarihi Önsöz. M. Erdoğan, & A. Kaya, *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kartal, B. & Başçı, E. (2014). “Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri”. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 275-299.

Kaynak, M. (1992). *Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye (1988-1991)*. Ankara: Tanmak Yayınları.

Kaya, A. (2022). “Türkiye’de Entegrasyon Tartışmaları: Aktörler ve Roller”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye'nin Göç Siyaseti Özel Sayısı*, 21(Özel Sayı), 335-359. Doi:10.46928/İticusbe.1194893

Kesgin, S. S. (2017). *Türk Kamu Yönetiminde Uluslararası Göç Yönetimi ve Politikaları*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kirişçi, K. (1994). “The Legal Status Of Asylum-Seekers İn Turkey: Problems And Prospects”. *International Of Refugee Law*, 3(3).

Kirişçi, K. (2002). *Justice And Home Affairs Issues İn Turkish-EU Relations*, TESEV Publications, İstanbul.

Kirişçi, K., & Karaca, S. (2015). Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akımları. M. Erdoğan, & A. Kaya, *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler (Ss. 295-314)*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kocacık, F. (1997). *1878-1900 Yılları Arasında Balkanlar’dan Anadolu’ya Yönelik Göçlerin Anadolu’daki Sürekli Yerleşme Yerleri ve Toplumsal Yapıya Etkileri*. Toplum ve Göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Mersin 20-22 Kasım 1996, Ankara: DİE-Sosyoloji Derneği Yayını, S. 137-146.

Konan, B. (2014). 1915 Tarihli Memâlik-İ Osmaniye’de Bulunan Ecanibin Hukuk ve Zezaifi Hakkında Kanun-I Muvakkat’a Göre Yabancıların Osmanlı Devletinde Hukukî Durumunun Değerlendirilmesi. *I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi* (S. 225-245). İstanbul: Oniki Levha Yayınları.

Koser, K. (2007). *International Migration: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.

Nuhoğlu Soysal, Y. (1994). *Limits of citizenship: migrants and postnational membership in Europe*. The University of Chicago Press: Chicago.

Nureddin, A. (2011). *Balkanlardan Türkiye’ye Göç ve Etkileri*. Ankara: Nadir Kitap.

Özbey, K. (2021). “Sınır, İdeoloji ve Milliyetçilik: Yöntemsel Milliyetçilik İdeolojisinin İnceleminde Sınırlar”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 1231-1250.

Özçürümez, S., Türkay, Ş. (2011). ‘Türkiye’de İltica Politikası, Aktörleri ve Çalışmaları: Bir ‘Epistemik Topluluk’ Oluşurken’, Ö. Çelebi, S. Özçürümez, Ş. Türkay İltica (Editörler). *Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika* (Ss. 9-26). Ankara: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yayını, S. 9-26.

Özgür Baklacioğlu, N. (2015). ‘Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar’, M. Erdoğan ve A. Kaya (Editörler). *Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler* (Ss. 191-221). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Öztürk, N. V. (2019). Türkiye’de Bulunan Suriyelilere İlişkin Tespit ve Öneriler Hukuki Boyut. Göç Araştırmaları Derneği. 08.07.2023 tarihinde <https://www.gocarastirmalariderneği.org/attachments/article/82/turkiye-deki-suriyeli-multeciler-baglaminda-tespit-ve-oneriler-hukuki-boyut.pdf> adresinden alındı.

Öztürk, N., Kuşçu, D., & Tufan, U. (2021). “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatine İlişkin Uygulamada Karşılaşılan Bazı Sorunlar”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(2), 703-719.

Polat, Y. (2021). Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikasına Tarihsel Bir Bakış. *Journal Of Awareness*. 6(2), 145-160, DOI: <https://doi.org/10.26809/joa.6.2.05>

Sağlam, S. (2006). *Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme*. Türkiyat Araştırmaları, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erman Artun Özel Kitaplığı, Sayı: 5, Ankara.

Sepetçioğlu, T. E. (2014). İki Tarihsel “Eski” Kavram, Bir Sosyo-Kültürel “Yeni” Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 180(180), 49-84.

Schiller, N. (2010). A Global Perspective On Transnational Migration: Theorising Migration Without Methodological Nationalism. In R. Bauböck , & T. Faist (Eds.), *Diaspora And Transnationalism: Concepts, Theories And Methods* (S. 109–30). Amsterdam University Press.

Shizha, E. (2018). Introduction: Globalization, Migration, And Transnational Formations. In E. Shizha, R. Kimani-Dupuis & P. Broni (Eds.), *Living Beyond Borders: Essays On Global Ommigrants And Refugees* (Ss. 1-14). Peter Lang.

Sirkeci, İ., & Bardakçı, S. (2016). “Suriye’den Gelenler Misafir Değil Bir Göç Kültürünün Öncüleri”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 31-544.

Sosyal Uyum Yardımı (SUY), (2023). SUY Programı. 14.07.2023 tarihinde <https://www.essncard.com/tr/about-card/> adresinden alındı.

Soylu, S. (2023). Kaç Yabancıya Vatandaşlık Verildi? İçişleri Bakanı Süleyman Soylu Açıkladı. 09.07.2023 tarihinde https://www.ntv.com.tr/turkiye/kac-yabanciya-vatandaslik-verildi-icisleri-bakani-suleyman-soylu-acikladi,aho7eel_xems9ogbdkmksw adresinden alındı.

Şakacı, B. K. (2020). “Türkiye’nin Göç ve İskân Politikaları: 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskân Kanunu İncelemesi”. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*. Cilt 1 Sayı 3, 36-57.

Ökten Sipahioğlu, B. (2019). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Avrupa’da Türk Diasporası: Hollanda Örneği. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.

Terzioğlu, M. (2006). *Göçmen Ülkesi Olarak Türkiye: Hukuksal Yapı ve Uygulamalar*. 8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler, Zeytinburnu Belediye Başkanlığı, Yayın No. 6.

T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2023). 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi. 16.07.2023 tarihinde https://www.ab.gov.tr/files/ab_iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf adresinden alındı.

Çiçekli, B. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2022). Global Trends Forced Displacement in 2022. 20.07.2023 tarihinde <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2022> adresinden alındı.

Uzman, N. (2018). *Türkiye'nin Mülteci ve Muhacir Politikaları (1923-1947)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Uzun, Ş. (2017). Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Göç Yönetimi. Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü (S. 79-96). *Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu KAYSEM 11*, Elazığ.

Uzun, Ş. (2018). *Uluslararası Göçün Tetikleyicisi Olarak Şiddet ve Türkiye'ye Yönelen Şiddet Kaynaklı Göçlerin Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Uzun, Ş. (2022). Göç Yönetimi Değil Kamu Yönetimi: Göç Yönetimini Yeniden Düşünmek. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.

Üstübcü, A. (2017). Türkiye’de Göç Politikaların Dönüşümü: Yasadışılığın Uluslararası Üretiminden Makbul Yabancıya? *Toplum ve Bilim*, (140), 106-121.

Vezzoli, S. (2014). *The Role Of The State In International Migration: Exploring The Transition From Colony To Independence*. Working Papers DEMIG Project Paper 26. University Of Oxford.

Yağcı, A. H. (2023). Nüfus, Doğurganlık ve Göç: Uzun Vadeli Bir Bakış. 23.07.2023 tarihinde <https://medyascope.tv/2023/07/23/alper-yagci-yazdi-nufus-dogurganlik-ve-goc-uzun-vadeli-bir-bakis/?fbclid=IwAR1tjxtyykyzyjq1junuafldelduwrp0kujwtrp0d2jg3nypdzfo9xg634> adresinden alındı.

Yazıcıoğlu, Y. (2019). ‘Türkiye’de 5 Milyon 74 Bin 908 Yabancı Bulunuyor’. 09.07.2023 tarihinde <https://www.voaturkce.com/a/turkiyede-5-milyon-74-bin-908-yabanci-bulunuyor/5156532.html> adresinden alındı.

Yıldız, A. (2017). “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık”31. Göç Araştırmaları Dergisi. 3/1. 36-67.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Extended Summary

Migration, Changing Demography and Migration Management in Türkiye as We Enter The Second Century of The Republic

Background

In the founding years of the Republic, Türkiye's migration management and policies were shaped according to the requirements of the nation-state building process, and consequently, the migration movements of that period served as an important instrument in reinforcing the national identity. After the Second World War, labor migration from Türkiye, which played a role in the – reconstruction process of Europe through guest worker programs, was an important input for the Turkish economy during that period, it has given rise to a Turkish diaspora in those countries today. Since the 1980s, with the winds of economic liberalization and the political crises in the nearby region, migration movements towards Türkiye have began to increase and the profile of the migrants has started to diversify. This period has signaled the need for a change in migration management and policies based on kin migration in Türkiye, depending on the international conjuncture and changing migration trends. This process, progressing parallel to the European Union membership negotiations, gained momentum in 2011 with the mass influx from Syria and a new era began for Türkiye’s migration management and policies with the entry into force of the Law on Foreigners and International Protection in 2014 along with the establishment of the General Directorate of Migration Management. As a result of the migration movements that took place in the last ten years, Türkiye has become the country that hosts the highest number of refugees in the world, and the demographic structure has changed and the foreign population has become about 6% of the country's population. On the other hand, as a result of the crisis experienced in the Turkish economy in recent years, it is seen that the young and educated population of Türkiye has migrated abroad. Despite the increasing low-qualified and unqualified migration from the nearby regions, the rising brain drain poses demographic risks for the Republic of Türkiye.

Purpose

The study has two main objectives that complement each other. The first is to examine the international migration movements experienced by the Republic of Türkiye over a hundred years within the framework of a historical classification and to determine the prominent migration policies and migration management procedures in each period. Another aim of the study is to present a scientific evaluation and make policy recommendations in the context of migration management and policies for the second century, in the light of the experiences gained in the first century of the Republic.

Research Problem

The problem of the study is to seek the answer to the question “What Kind of Migration Management in the Second Century of the Republic?” in the light of the experiences gained in the first century of the Republic. -

Method

The study is based on literature research and a descriptive and explanatory method was adopted in the study within the framework of the findings obtained from primary and secondary sources. In the study, external migration movements in the first century of the Republic of Turkey are examined chronologically and divided into periods, and the migration management and policies that dominate each period are explained. The study reveals the similarities and differences between the migration management and policies during the Justice and Development Party period and the migration management and policies during the founding period of the Republic.

Results and Conclusions

It is seen that the Republic of Türkiye has been exposed to migration movements in every period in its hundred-year history, the trends regarding migration movements have differed historically, but the real break in the context of migration volume, migration management and migration policies took place in the 2010s. Nevertheless, despite the differentiation in the context of migration management and policies in the 2010s, it is understood that some traditional migration policies are still being maintained. Considering the current volume of migrants, migration trends and demographic change, there is a need for long-term, holistic and strategic migration management in Türkiye. It is evaluated that this can be achieved through migration management and policies that are in line with the founding philosophy of the Republic and the needs of the age, that are humane, inclusive, and consider national interests as well as the and the requirements of living together.

Yeşil Teknoloji

*Seçil Mine TÜRK**

Öz: Dünya nüfusu hızla artarken, kaynakların tükenmesi, enerji ihtiyacının artması ve çevre kirliliği gibi çevre sorunları günümüzde daha fazla önem kazanmaktadır. Ancak, bu sorunlara çözüm arayışları da hız kesmeden devam etmektedir. Yeşil teknoloji, bu sorunların üstesinden gelmeye yardımcı olan önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Yeşil teknoloji, temiz teknoloji veya sürdürülebilir teknoloji, çevreye ve insan sağlığına daha az zarar veren veya hiç zarar vermeyen teknolojileri ifade eder. Temel amacı, doğal kaynakları verimli bir şekilde kullanmak, enerji tüketimini azaltmak ve çevresel etkileri minimize etmektir. Yeşil teknoloji, daha temiz üretim süreçleri, enerji tasarrufu ve atık azaltma yöntemleri gibi bir dizi farklı alanda uygulanabilir. Yeşil teknoloji, çevresel sorunlarla başa çıkmak ve sürdürülebilir bir gelecek inşa etmek için önemli bir araçtır. Yenilenebilir enerji kaynakları, enerji verimliliği teknolojileri ve yeşil ulaşım sistemleri gibi yeşil teknoloji örnekleri, çevre koruma çabalarına büyük katkı sağlar. Yeşil teknoloji, doğal kaynakların tükenmesini ve çevre kirliliğini azaltmaya yönelik çözümler sunar. Bu teknolojiler, çevresel etkileri minimize ederek doğal ekosistemlere daha az zarar verir. Bu, enerji kaynaklarının daha verimli bir şekilde kullanılmasını ve enerji maliyetlerinin azalmasını sağlar. Güneş enerjisi, rüzgar enerjisi, hidroelektrik enerji ve biyoyakıtlar gibi yenilenebilir enerji kaynakları, fosil yakıtların yerine kullanılarak karbon emisyonlarının azaltılmasına yardımcı olur. Atık yönetimi ve geri dönüşüm süreçlerini iyileştirir. Bu, atıkların azaltılmasına, geri dönüşümün teşvik edilmesine ve çevreye zarar veren atıkların bertaraf edilmesine yardımcı olur. Bu teknolojilerin yaygınlaştırılması, doğal kaynakların korunmasına, enerji verimliliğinin artırılmasına ve çevre kirliliğinin azaltılmasına katkı sağlar. Bu nedenle, yeşil teknolojiye yapılan yatırımlar, hem çevre hem de ekonomi için uzun vadeli faydalar sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil teknoloji, çevreye duyarlı teknolojiler, çevresel teknoloji, temiz teknoloji, yeşil enerji

Green Tecnnology

Abstract: While the world population is rapidly increasing, environmental problems such as resource depletion, increased energy needs and environmental pollution are becoming more important today. However, the search for solutions to these problems continues unabated. Green technology has emerged as an important tool to help overcome these problems. Green technology, clean technology or sustainable technology refers to technologies that cause less or no harm to the environment and human health. Its main purpose is to use natural resources efficiently, reduce energy consumption and minimize environmental impacts. Green technology can be applied in a number of different areas, such as cleaner production processes, energy saving and waste reduction methods. Green technology is an important tool to deal with environmental problems and build a sustainable future. Examples of green technologies such as renewable energy sources,

* Doç. Dr. Seçil Mine TÜRK, AHBV Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,

energy efficiency technologies and green transportation systems contribute greatly to environmental protection efforts. Green technology offers solutions to reduce the depletion of natural resources and environmental pollution. These technologies minimize environmental impacts and cause less damage to natural ecosystems. This allows energy resources to be used more efficiently and energy costs to be reduced. Renewable energy sources such as solar energy, wind energy, hydroelectric energy and biofuels help reduce carbon emissions by using them instead of fossil fuels. It improves waste management and recycling processes. This helps reduce waste, promote recycling and dispose of waste that harms the environment. Dissemination of these technologies contributes to the protection of natural resources, increasing energy efficiency and reducing environmental pollution. Therefore, investments in green technology can provide long-term benefits for both the environment and the economy.

Keywords: *Green technology, environmentally friendly technology, environmental technology, clean technology, green energy*

Giriş

Teknoloji mal veya hizmet üretiminde veya belirlenmiş bazı hedeflere ulaşmada kullanılan becerilerin, tekniklerin, süreçlerin ve yöntemlerin toplanması anlamına gelir. Teknoloji çevre söz konusu olduğunda iki yöne sahiptir. İlki, teknolojinin çevre konusunda olumsuz özelliğidir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerle birlikte insanların doğayı anlama çabasının hükmetme çabasına dönüşmesi doğanın daha fazla sömürülmesine ve sorunların artmasına neden olmuştur. Özellikle Rönesans, modernite ve bilimsel devrim ile gelişen Aydınlanma felsefesi ile başlayan süreçte teknolojik gelişmelerle birlikte doğaya daha fazla egemen olma anlayışı karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayışın zaman geçtikçe çevreye olan zararları görülmeye başlandıktan sonra çevreye daha duyarlı süreçlere geçilmeye başlanmıştır. Geleneksel yöntem ve yönetim yerini çevre yönetimine bırakmıştır. Bu da teknolojinin olumlu yönlerini karşımıza çıkarmaktadır. Çevrenin insanların çıkarları için sınırsızca kullanımını destekleyen ve bu bağlamda tüm kaynakların insan için yaratıldığını savunan geleneksel yöntem yerini çevreye duyarlı teknolojilerin kullanılmasını öneren çevre yönetimi yaklaşımlarına bırakmıştır. Geleneksel yönetimde temel amaçlar, ekonomik büyüme, kar ve ortaklara sağlanan getiri iken, çevre yönetimi sürdürülebilirlik, yaşam kalitesi ve ortakların refahını amaçlar. Geleneksel yönetimde fonksiyon, stil ve fiyat için tasarlanmış ürünler varken, çevre yönetiminde çevre için tasarlanmış çevre dostu ürünler vardır. Geleneksel yönetim hiyerarşik, yukarıdan aşağıya ve merkezîyetçi bir yapıya sahipken, çevre yönetimi katılımcı karar yapısına sahiptir. Geleneksel yönetimde çevreye karşı tutum hakim olma, egemen olma veya çevrenin bir kaynak olarak yönetimini amaçlarken, çevre yönetimi doğal kaynakların sınırlı olduğunun bilincinde olunarak çevre ile uyum içinde yaşamayı teşvik eder (Shrivastava, 1995:131).

Çalışma artan çevre sorunları ve kaynakların tükenmesi karşısında bu sorunların ortadan kaldırılması için yeni bir yol olarak görülen yeşil teknoloji

kavramının tüm boyutlarıyla ele alınmasını amaçlamaktadır. Çalışmada öncelikle yeşil teknoloji kavramı ile ilgili temel kavramlara yer verilmektedir. Bu bölümde, yeşil teknolojinin çevre dostu teknolojiler, temiz teknoloji ve sürdürülebilir teknoloji gibi kullanımları ele alınmıştır. Daha sonra yeşil teknolojinin temel amaçları, önemi ve ilkeleri incelenerek çevresel açıdan yararları anlatılmıştır. Bir sonraki inceleme alanı ise, yeşil teknolojinin yeşil enerji, yeşil bilgi teknolojileri, yeşil nanoteknoloji, yeşil kimya, yeşil binalar, yeşil pazarlama ve yeşil ürün şeklinde gruplanan kullanım alanlarının ele alınmasıdır.

Yeşil Teknoloji Kavramı ve Ortaya Çıkışı

Yeşil teknoloji doğal çevre üzerindeki insan etkilerini azaltmak, çevre dostu ürünler ve hizmetler yaratmak için teknoloji ve bilimin kullanımını tanımlayan bir terim olarak temiz enerji üretimi, alternatif yakıtların kullanımı ve çevreye fosil yakıtlardan daha az zararlı teknolojiler anlamına gelmektedir. Enerji, atmosfer bilimi, tarım, ve hidroloji gibi birçok alan da dahil geniş bir bilimsel araştırma alanını kapsayan yeşil teknoloji, bu bağlamda, iklim değişikliğini önlemek için karbondioksit ve diğer sera gazı emisyonlarını azaltmayı amaçlar. Yeşil teknoloji, maliyetleri, enerji tüketimini, israfı veya çevre üzerindeki olumsuz etkileri azaltan ürün veya hizmetleri ifade eden temiz teknoloji ile yakından bağlantılıdır. Bu minvalde, amacı çevreyi korumak, geçmişte çevreye verilen zararı onarmak ve doğal kaynakları korumaktır (https://www.investopedia.com/terms/g/green_tech.asp).

Yeşil teknoloji insan sağlığını ve ekosistem kalitesini korurken, olumsuz çevresel etkileri azaltan bir süreç, ürün veya hizmettir ve daha temiz teknolojilere veya çevresel teknolojilere de atıfta bulunur. Genel olarak beş özelliği vardır: Bunlar, yüksek verimli enerji ve kaynak kullanımı, düşük maliyet, ikincil kirleticiler üretmemesi, yenilenebilir enerji ve/veya malzeme kullanımı ve insan sağlığına faydalı olmasıdır. Bu teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, iklim değişikliğinin azaltılması, artan enerji ve kaynak talepleri ve sürdürülebilir atık yönetimi gibi sorunların çözümü için sürdürülebilir bir çevreye yönelik uygulanabilir bir yöntem olması açısından önemlidir. Bu yönüyle yeşil teknolojiler, karbon yoğunluğunun azaltılmasına, enerji ve kaynak verimliliğinin desteklenmesine ve ciddi çevresel bozulmanın önlenmesine yardımcı olabilir. Bu süreç, kaynak kıtlığı riskini azaltırken çevresel kalitenin, insan refahının ve sosyal eşitliğin iyileştirilmesine ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine doğru ilerlemeye yol açmaktadır (Shu-Yuan Pan, Chihhao Fan and Yu-Pin Li, 2019: s.1). Yeşil enerji kaynakları ve teknolojileri sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının önemli bileşenleridir (OECD, 1995'den alan Dinçer ve Rosen, 2005:180). Öncelikle bu enerji kaynakları diğer enerji kaynakları ile karşılaştırıldığında çevresel açıdan daha güvenlidirler ve çevreye daha az etkide bulunurlar. Diğer enerji kaynakları gibi tükenme riski taşımazlar. Yeşil enerji kaynaklarının kullanımını içeren yeşil teknoloji yaklaşımı bu özellikler doğrultusunda çevreye duyarlı teknolojileri kullanarak çevrenin bozulmasını en aza indirir, doğal kaynakların ve enerjinin

kullanımından tasarruf sağlar, yenilenebilir kaynakların kullanımını artırır ve sera gazı emisyonunu sıfıra indirir ve tüm yaşam formları için sağlıklı ve iyileştirilmiş çevreyi geliştirir (Iravani vd., 2017: 274). Çevreye zarar veren atık bırakmadan, diğer üretimlerin atığını hammadde olarak kullanarak, doğa ve doğadaki canlılara ve tarihsel dokuya zarar vermeden, gelecek kuşakları göz önünde bulundurarak doğal kaynakları akılcı bir biçimde kullanan, çevre dostu üretimdir (Yücel ve Ekmekçiler, 2008: 322). Bu bağlamda, yeşil teknolojiler çevrenin korunması ve kaynak tükenmesinin önlenmesi açısından çok büyük önem arz etmektedir. Özellikle fosil yakıtların kullanımı yerine çevre için daha az zararlı enerji kaynaklarına geçilmesi, rasyonel bir atık yönetiminin sağlanması, kimyasal atıklarla ilgili temel düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ve enerji verimliliğinin artırılması bu koruma ve önleme faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır. Sürekli olarak kaliteli ve sağlıklı bir çevreden yararlanmak için yön ve motivasyon sağlayan yeşil teknoloji politikasının dört dayanağı vardır: (Earth Summit 1992. Agenda 21. Journal of IAEM. Volume 19, No.2, iii-viii.) Bunlar, enerji bağımsızlığını sağlama ve verimli kullanımını teşvik eden enerji politikaları, çevrenin korunması ve üzerindeki etkilerin azaltılmasını içeren çevre politikaları, teknolojiyi kullanarak ulusal ekonomik kalkınmayı geliştirmeyi amaçlayan enerji politikaları ve herkes için yaşam kalitesinin yükseltilmesini savunan sosyal politikalarıdır. Tüm bu politika alanlarının temel amacı ise, tüm çevresel unsurların rasyonel bir biçimde kullanımını sağlayarak kaynak tükenmesi ve çevre kirlenmesinin önüne geçilmesidir.

Yeşil teknoloji literatürde birçok şekilde kullanılmaktadır. Bunlar çevre dostu teknolojiler, temiz teknoloji ve sürdürülebilir teknoloji gibi kullanımlardır. Çevre dostu teknolojilerin en yaygın olarak kabul edilen tanımı, 1992 yılında toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı tarafından kabul edilen tanımdır. Bu tanıma göre çevreyi koruyan, daha az kirletici olan, tüm kaynakları daha sürdürülebilir bir şekilde kullanan, atıklarını ve ürünlerini daha fazla geri dönüştüren ve kalıntı atıkları yerini aldıkları teknolojilerden daha kabul edilebilir bir şekilde işleyen ve yerini aldıklarından daha iyi olan tüm teknolojileri kapsamaktadır. Ekonomik ve sosyal faaliyetleri birlikte ortaya çıkan, çevre ve insan sağlığını tehdit eden etkileri en aza indiren ve doğal kaynakları en verimli şekilde kullanarak bunları sürdürülebilir hale getiren teknolojiler “çevre dostu teknolojiler” olarak tanımlanmaktadır. Bu teknolojiler genellikle dört temel başlık altında toplanmaktadır (Halkman vd., 2004:1040). Bunlardan ilki, üretim sürecinde değişiklik yapılmadan, üretim sonucunda ortaya çıkan atıklara ve diğer zararlara müdahale eden, bir işlem sonucu ortaya çıkan zararlı etkileri ortadan kaldırmaya yönelik teknolojilerdir. İkincisi, üretim sürecini ve üretim tipini değiştirmeye yönelik olan, daha az enerji, su ve kimyasal madde kullanarak, daha verimli çalışan, daha az/daha zararsız atık üreten süreçleri ve son ürünleri kapsayan süreç değişikliğine gidilerek, hammadde, yardımcı madde, doğal kaynak girdilerini ve atık çıktılarını en aza indirgeyen teknolojilerdir. Üçüncüsü, atıkların ve atık malzemenin yeni malzemelere dönüştürülerek yeniden

kullanımlarını sağlayan, çevreye atılarak zarar vermelerini önleyen ve doğal kaynak tüketimini azaltan geri kazanım ve yeniden kullanım teknolojileridir. Dördüncü ve sonuncusu ise, özellikleri gereği zaten çevre dostu olan, diğer bir deyişle çevreye zarar vermeyen eski ve geleneksel çevre dostu teknolojilerdir.

Temiz teknoloji aynı zamanda "çevre teknolojisi olarak da adlandırılır ve endüstriyel kaynaklı kirletici atıkların azaltılmasına veya bastırılmasına katkıda bulunan tüm teknolojik prosedürleri kapsar. Temiz teknoloji esasen performans özelliklerini tasarımlarına dahil eden, ayakkabı, kağıt ve tüketici elektroniği gibi ürünleri üretmek için kullanılan teknolojidir. Temiz üretim, enerji ve kullanılan hammaddelerin korunması, toksik maddelerin ortadan kaldırılması (hammadde ve ürün bileşenleri olarak) ve süreçler tarafından oluşturulan atık ve kirletici miktarının azaltılması gibi uygulamaları içermektedir (Siddhanti vd., 1996: 30-31). Yeşil teknoloji ve temiz teknolojinin ortak birçok özelliği olmasına karşın, bazı noktalarda birbirinden ayrılmaktadır. Bu noktalardan ilki kaynak kullanımı noktasındadır. Yeşil teknoloji en az düzeyde kaynak kullanımını desteklerken, temiz teknoloji kaynakların verimli kullanılmasını öngörmektedir. İkinci olarak, yeşil teknoloji çevresel etkinin giderilmesi konusunda su kütleleri, ormanlar, fosil yakıtlar vb. gibi doğal kaynakların korunmasını içeren basit bir koruma anlayışına sahipken temiz teknoloji enerji tasarruflu aydınlatma, düşük enerjili ağ cihazları, minimum endüstriyel deşarj gibi teknolojilerle bunu sağlamaya çalışmaktadır. Yeşil teknoloji doğayı oluşturan her türlü öğeye temiz teknoloji ise su, hava vb. gibi belirli doğal kaynaklara odaklanır. Son olarak, her ikisinin de endüstriyel süreçlere farklı yaklaşımı vardır. Bu bağlamda, yeşil teknoloji kaynak kullanımını azaltarak ve geri dönüşümü teşvik ederek endüstriyel süreçleri etkilemeye çalışırken, temiz teknoloji verimliliği, performansı ve üretkenliği artırarak endüstriyel süreçleri etkiler. (<https://climate.selectra.com/en/environment/green-energy>)

Son olarak, sürdürülebilir teknoloji, olumlu bir sosyal, ekonomik veya çevresel etkiye sahip teknolojileri tanımlayan geniş bir terimdir. Sürdürülebilir teknoloji, çevresel gerilimleri veya sorunları gidermeyi, iyileştirmeyi veya dengelemeyi amaçlayan ve çevresel açıdan duyarlı malzemeler veya süreçler kullanılarak üretilen teknolojidir. Bu üretim yenilenebilir kaynakları kullanarak sürdürülebilir teknoloji yoluyla çevresel etkileri önlemeyi, azaltmayı veya ortadan kaldırmayı amaçlayan ve verimliliği destekleyen bir üretim biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. (<https://www.rubicon.com/sustainability-hub/articles/what-is-sustainable-technology/>) Sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç temel unsurundan bahsetmek mümkündür ve bu unsurlar çevresel dengenin sağlanması ekseninde hem ekonomik hem de sosyal büyümeyi kapsar. Ekonomik sürdürülebilirlik, bir şirketin veya ulusun uzun vadeli ekonomik gelişimini sağlarken aynı zamanda faaliyetlerinin çevresel, sosyal ve kültürel yönlerini de yönetmek için tasarlanmış uygulamaları ifade eder. Ekonomik büyümeyi dengelemek ve kâr elde etmek ile çevre ve insanlar

üzerindeki etkiyi dengelemekle ilgilidir. Sosyal sürdürülebilirlik kaynakların adaletli dağılımına yönelik olarak, insanların doğaya karşı bakış açılarında adaletli ve eşitlikçi bir yaklaşımı kapsamaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik ekosistemlerin sağlığının ve canlılığının, biyolojik çeşitliliğin ve atmosferik istikrarın yerleştirilmesine yönelik olarak gelecek nesiller için doğal kaynakları korumayı içermektedir.

Yeşil Teknolojinin Amaçları, Önemi ve İlkeleri

Yeşil teknolojinin temel amacı çevrenin korunmasıdır. Çevreyi korurken çevre dostu teknolojiler yardımıyla doğal kaynakların bozulmasını ve tükenmesini önlemek, çevreye verilen zararları en aza indirmek veya engellemek, çevreye duyarlı politikalar geliştirmek ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlayarak gelecek nesiller için daha yaşanabilir bir dünya yaratmak bu amaca katkı sağlamaktadır. Diğer yandan, enerji tüketiminin büyüme oranını azaltmak, aynı zamanda ekonomik kalkınmanın artırılması ve doğal çevreye zarar vermeden veya doğal kaynakları tüketmeden toplumun ihtiyaçlarını karşılamak en önemli amaçlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Bhardwaj ve Neelam, 2015: 1958).

Yeşil teknolojilerin toplumun çeşitli alanlarında da amaçları vardır. Yeşil teknoloji tarımsal süreçlerde çevrenin bozulmasının önlenmesi, gıdalardaki zehirli içeriklerin ve tüm gıda paketleme süreçlerinde yeşil gaz salınımının ve çevresel bozulmanın ortadan kaldırılması, kullanılmış suyu ve deniz suyunun yeşil süreçlerle çevresel bozulma olmadan büyük ölçekli filtrelemesi, çevreyi bozmadan gerekli enerjiyi üretmek için potansiyel doğal enerji kaynaklarını üretecek teknolojiler geliştirilmesi, her türlü üretimde, paketlemede ve tüketiciler tarafından fiili kullanımda, yan etkisi olmayan ve çevreye zarar vermeyen yeni nesil tüketici ürünlerinin çeşitliliğinin sağlanması, yenilenebilir enerji süreçleri kullanarak enerji verimli, sıfır emisyonlu otomobiller üretilmesi, çevre dostu, enerji verimli, akıllı binalar inşa edilmesi, yenilenebilir enerjiyi ve verimli performansı kullanan çevreye duyarlı geri dönüştürülebilir elektronik ve bilgisayar bileşenlerinin geliştirilmesi ve kullanılması, tüm eğitim hizmetlerinde yeşil teknolojilerin kullanılması, sağlık ve tıbbi hizmetlerin tüm alanlarında yeşil teknolojinin ve yeşil süreçlerin kullanılması ve hava ve uzay yolculuğunda yeşil enerji ve yeşil malzemelerin ve çevre dostu süreçlerin kullanılmasıdır (Aithal vd., 2016: 822).

Yeşil teknolojinin gelişmesiyle birlikte her alanda olumlu sonuçlarını görmemiz mümkündür. Yeşil teknolojinin en önemli yararı enerji tüketimini azaltmasıdır. Yeşil teknoloji, ürün yaşam döngüsünün her alanında enerji verimliliğini gözeterek enerji tüketimini azaltmaya yardımcı olmaktadır. Ek olarak güneş panelleri, hidroelektrik veya rüzgâr türbinleri gibi teknolojiler sayesinde yeşil teknoloji, yenilenemeyen enerji kaynaklarının kullanımını azaltmaya yardımcı olmaktadır. İkinci olarak, atıkların azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. Geri dönüşüm atıkları azaltmaya yardımcı olan ve aynı zamanda

yeni ürünler oluşturmak için kullanılacak ham maddelerin geri kazanılmasına olanak tanıyan önemli bir teknolojidir. Üçüncü olarak, ürün tasarımını ve performansını iyileştirir. Verimli ve sürdürülebilir tasarımların geliştirilmesi, yalnızca ürün performansını değil aynı zamanda üretim süreçlerini, malzeme seçimini ve tasarım metodolojilerini iyileştirmektedir. Yeşil teknolojinin kullanılması, daha düşük karbon ayak izine sahip daha çevre dostu ürünlerin oluşturulmasına imkân sağlamaktadır. Dördüncü olarak, yeşil teknolojiye geçişin maliyeti başlangıçta oldukça yüksek olsa da uzun vadede önemli ölçüde tasarruf ve rekabet avantajı sağlamaktadır. Tasarruf ve rekabet avantajı sunmasının temel nedenleri, yeşil teknolojinin enerji ve kaynakları daha verimli kullanması ve yeni yetenekler sağlamak üzere tasarlanmış olmasıdır. Örneğin, güneş panelleri sayesinde konutlar kendi elektriklerini üreterek ekonomik anlamda ciddi tasarruf elde edebilmekte ve çevre kirliliğini büyük oranda azaltmaktadır. Beşinci olarak, çevre dostu tarımı kolaylaştırır. Yeşil teknoloji, mahsul yetiştirmek için daha çevre dostu yöntemler geliştirerek tarıma fayda sağlamaktadır. Altıncı olarak, hava kirliliğini azaltır. Kentsel alanlarda hava kirliliğine sebep olan unsurların başında trafik ve sanayileşme gelmektedir. Şehirlerde hava kirliliğini azaltmak için hibrit ve elektrikli araçlar gibi yeşil teknolojilerin kullanımı teşvik edilmektedir. Araçların çalıştırılması için gereken güç yenilenebilir ve temiz kaynaklardan sağlandığında ve ulaşım teknolojilerinde elektrifikasyon gerçekleştirildiğinde hava kirliliğinin azaltılması mümkün olabilecektir. Yedinci olarak, karbon ayak izini azaltır. Yeşil enerjiden geri dönüşüme ve doğal kaynakların daha akılcı kullanımına kadar yeşil teknoloji, karbon ayak izinin azaltılmasında büyük rol oynamaktadır. Bunun için karbon yakalama ve depolamadan biyogaza kadar birçok yeni yeşil teknoloji geliştirilmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak, yeşil alanları korumak/artırmak ve geri dönüşüm sürecini verimli bir şekilde yürütmek karbon salınımının azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Sekizinci olarak, yeni istihdam fırsatları sağlar. Yeşil teknolojilerin önem kazanması, sürdürülebilir teknoloji çözümlerinde nitelikli iş gücü ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Bu sebeple yeşil teknolojinin toplum için faydalarından biri, ekonominin bu gelişen sektörle beraber yeni istihdam fırsatları sunmasıdır. (<https://cbddo.gov.tr/SharedFolderServer/Genel/2..%20ArasturmaRaporuYesilTeknolojiler.pdf>)

Uygulamada Zorluklar

Yeşil teknoloji çevrenin korunması ve kaynakların verimli kullanılması açısından önemli bir yöntem olarak karşımıza çıksa da bu yeni çevre dostu teknolojinin uygulanması bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Öncelikle bu teknoloji için yapılması gereken araştırmalar ve uygulamalar için büyük bir mali kaynak gerekmektedir. Özellikle çevre konusunda alınacak önlemler açısından bakıldığında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sermaye ve çevreye duyarlı teknolojilerin geliştirilmesi açısından yetersiz olması bu konudaki en önemli

engeldir. Bu konudaki denetimlerin ve uygulama olanaklarının yetersiz olmasının yanı sıra, yeşil teknolojinin faydaları hakkında kamuoyunun yeteri kadar bilgilendirilmemesi ve teşvik edilmemesi önem kazanmaktadır. Temel ihtiyaçların karşılanmadığı toplumlarda çevreye gösterilmesi gereken önem ve bu konuda alınması gereken önlemler lüks ihtiyaçlar olarak görülmektedir (Bhowmik ve Rahul, 2014: 7).

Bu konuda yapılması gerekenler ise çevrenin korunması ve kaynak tükenmesinin önüne geçilmesinin yanı sıra halkın bu konuda bilgilendirilmesi konusuna odaklanmalıdır. Öncelikle, çevrimiçi forum, teknoloji işi/girişimciler için özel yatırımcıları ve özel yatırımcıları birbirine bağlayan verimli bir arama sistemine sahip merkez işlevi görecektir olan Temiz Teknoloji Yatırım Forumunun oluşturulması gerekmektedir. İkinci olarak, standartların ulusüstü uyumlaştırılması, yenilik ve temiz teknolojiler ve bunların küresel ölçekte yayılmasını kolaylaştıran pazarların oluşturulması için yeşil teknoloji standartları, kuralları ve sözleşme ilkeleri uyumlu hale getirilmelidir. Üçüncü olarak, paydaşlar ve uzmanlardan oluşan ülkeler ve alt bölgeler arasında bölgesel, coğrafi ve sosyoekonomik farklılıkları dikkate alan yeşil teknolojiler konusunda en iyi uygulamalardan oluşan bir uzman paneli oluşturulmalıdır. Dördüncü olarak, bölgesel araştırma merkezleri arasında işbirliğini geliştirmek için önde gelen üniversitelerden ve enstitülerden uzmanların bir araya gelmesine olanak sağlayan ve bilgi paylaşım yeteneğini geliştiren teknoloji araştırma merkezleri kurulmalıdır. Beşinci olarak yeşil hedefler belirlenmelidir ve son olarak daha iyi ticaret politikası yoluyla yeşil teknolojiler için pazarlar açılmalı ve sürdürülmelidir (Shafiei ve Hooman, 2017: 943).

Yeşil Teknolojinin Dalları

Yeşil teknoloji, yenilikçi, verimli ve çevre dostu ormancılık/tarım teknolojilerini ve sürdürülebilir gıda güvenliğini sağlanmasını kapsayan ormancılık ve tarım sektörü, enerji verimliliği teknolojileri, toplama, arıtma, koruma, geri dönüşüm/yeniden kullanım suyu ve atıklarda verimliliği öngören su ve atık yönetimi, enerji açısından verimli ve daha az kirlenici içeren teknolojiler, her türlü araç ve ilgili bileşenleri bünyesinde toplayan ulaşım sektörü, yenilikçi, enerji ve malzeme açısından verimli yapı malzemelerinin yanı sıra yenilikçi tasarım kullanan yeşil bina uygulamaları ve çevreye duyarlı eko turizm yaklaşımlarını içermektedir (Gubanova ve Clasen, 2015: 63).

Yeşil teknolojinin dallarını incelemek gerekirse yedi temel alan karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, Yeşil Enerji, Yeşil Bilgi Teknolojileri, Yeşil Nanoteknoloji, Yeşil Kimya, Yeşil Binalar, Yeşil Pazarlama ve Yeşil Ürün şeklinde gruplandırılabilir.

Yeşil Enerji

Küresel ısınmanın en önemli nedenlerinden biri olarak görülen kirleticiler fosil yakıtların veya kömürün yakılmasına dayalı konvansiyonel elektrik üretiminden kaynaklanmaktadır. Yeşil elektrik, güneş, rüzgar, biokütle vb. yeşil enerji kaynaklarından elektrik üretimi olarak tanımlanabilir. Bu enerji kaynakları, yan ürün olarak zararlı gazlar çıkarmayan bu nedenle çevre ve insan sağlığına etkisi olmayan temiz bir enerji kaynağı olan güneş enerjisi, uluslararası yakıt kaynaklarına bağlı kalmaksızın her devletin kendi enerjisini üretmesine olanak tanıyan hidro enerji, rüzgar türbinleri sayesinde havayı kirletmeyen temiz bir yakıt kaynağı olan rüzgar enerjisi, jeotermal enerji ve titreşim enerjisidir (Kalyani vd., 2015: 23).

Yenilenebilir enerji, güneş, rüzgar, yağmur, gelgitler, dalgalar ve jeotermal ısı gibi yenilenebilir kaynaklardan toplanan enerjidir. Yeşil enerji, fosil yakıtların olumsuz etkilerini daha çevre dostu alternatiflerle değiştirdiği için çevre için önemlidir. Doğal kaynaklardan elde edilen yeşil enerji aynı zamanda genellikle yenilenebilir ve temizdir, yani hiç veya çok az sera gazı salmazlar ve genellikle hazır bulunurlar. Yeşil bir enerji kaynağının tüm yaşam döngüsü dikkate alındığında bile, fosil yakıtlardan çok daha az sera gazı ve çok az veya düşük seviyede hava kirleticileri salmaktadırlar (Daryl, 2022: 3).

Yeşil Tarım

Yeşil tarım çevreden alınanın çevreye geri verilmesi ilkesinden hareketle, kaynakların gelecek nesillere aktarılmasını ve gübre ve tarımsal ilaçların dengeli kullanımı ile doğal kaynakların korunmasını hedeflemektedir. Yeşil tarım ayrıca, sürdürülebilir tarım faaliyetleri vasıtasıyla tarımsal arazilerinin korunmasına dolayısıyla ekonomik sürekliliğin sağlanmasına hizmet etmektedir. Bunlara ek olarak, biyoçeşitliliğin korunması, toprak verimliliğini artırıcı (yeşil gübre gibi) faaliyetler ile tarım sektörü kaynaklı sera gazı emisyonlarını azaltıcı tedbirleri içeren yeşil tarım ekosistemlerin geliştirilmesini de desteklemektedir (Toprak, 2015: 6).

Yeşil Bilgi Teknolojileri (Bt)

Yeşil Bilgi Teknolojileri, ürün yaşam döngüsü içinde enerji verimliliğinin sağlanması, bu yolla bilgisayarların ve alakalı diğer alt sistemlerin tasarımında, üretiminde, kullanımında ve imha edilmesinde çevreye verilen zararının en aza indirilmesidir. Çevresel sürdürülebilirlik için tasarım, enerji tasarruflu bilgi işlem, güç yönetimi, veri merkezi tasarımı, düzeni ve konumu, sorumlu imha ve geri dönüşüm, mevzuata uygunluk, yeşil ölçümler, değerlendirme araçları, çevre ile ilgili risk azaltma, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve eko-etiket gibi alanları kapsamaktadır. Bu teknolojilerin uygulanabilmesi için, yeşil kullanım,

yeşil bertaraf, yeşil tasarım ve yeşil imalat olmak üzere dört yol benimsenmelidir (Murugesan, 2008: 25-27).

Yeşil Nanoteknoloji

Yeşil Nano teknoloji çevreye veya insan sağlığına zarar vermeden daha az enerji ve yenilenebilir girdiler kullanarak düşük sıcaklıklarda toksik olmayan bileşenler kullanarak nano malzeme ve ürünler üretir. Yeşil nanoteknolojinin temel amaçları, uygun maliyetli, toksik olmayan öncülerin kullanımı, kanserojen maddelerin en aza indirilmesi, bu maddelerle yapılan deneylerin azaltılması, sera gazı oluşumunun önlenmesi, atık, reaktif kullanımı ve güç tüketiminde azalmaya yol açan reaksiyon adımlarının en aza indirilmesi, çok az yan ürünle yüksek saflıkta malzemeler üretmek için reaksiyonların geliştirilmesi gibi amaçlardır (Suresh vd, 2021, s.266).

Yeşil Kimya

Sürdürülebilir kimya olarak da adlandırılan yeşil kimya, kimyasalların kullanımını ve tehlikeli maddelerin oluşumunu en aza indiren ürün ve süreçlerin tasarımını teşvik eden bir kimyasal araştırma ve mühendislik yaklaşımıdır. Bu yöntemle çevreye ve insan sağlığına zarar veren kimyasal ürünlerin oluşumunu engellemek temel amaç olarak benimsenmiştir. Yeşil kimya çevrenin korunması ve zararlı maddelerin kullanımının en aza indirilmesi noktasında, kirlilik önleme, atom ekonomisi, daha az tehlikeli kimyasal sentez, daha güvenli kimyasallar tasarlamak, daha güvenli çözücüler ve yardımcıları, enerji verimliliği için tasarım, yenilenebilir hammaddelerin kullanımı, türevleri azaltma, kataliz, bozulmaya yönelik tasarım, kirlilik önleme için gerçek zamanlı analiz ve kaza önleme için doğası gereği daha güvenli kimya olmak üzere 12 temel ilkeye sahiptir (Anastas PT, Warner JC. 1998: 30).

Yeşil Binalar

Yeşil binalar, enerji, su ve diğer kaynakları etkin kullanan, yenilenebilir enerji sistemleri kullanılarak enerji üreten, zararlı olmayan ve geri dönüştürülebilir malzemelerden oluşan, tasarım ve inşaat aşamalarında çevre sağlığı göz önünde bulundurulmuş ve işletme aşamasında kullanıcı konforunu düşünen yapılardır (Küçükil, 2021: 41). Yeşil inşaat veya sürdürülebilir bina olarak da bilinen yeşil bina, bir binanın yaşam döngüsü, inşası, işletilmesi, bakımı, yenilenmesi ve yıkılması boyunca çevreye karşı sorumlu ve kaynakları verimli kullanan bir yapıya ve süreçlerin uygulanmasına atıfta bulunur. Bu bağlamda, daha az atık, daha az enerji, daha fazla konfor ve sağlık da yeşil bina uygulamalarının temel özellikleridir. Sürdürülebilir bir çevre için enerji tasarrufu sağlayan, sürdürülebilir enerji kullanan ve fosil yakıt tüketimini en aza indiren binalara sürdürülebilir bina denir. Sürdürülebilir binalar, çevre dostu oldukları için yeşil bina olarak da adlandırılır. Başka bir ifadeyle inşaat, işletme ve yıkım sırasında çevreyi kirliletmeyen, enerji, su, malzeme ve atık kaynaklarını en verimli şekilde kullanan

binadır (Bayat ve Küçükali, 2001: 325). Bu binalar, yukarıda belirtilen özelliklerin yanısıra esnek ve değişen koşullara adapte olabilen, uzun ömürlü bina yapısı, iç mekân hava kalitesinin sağlıklı sağlanması, temiz su kaynağının korunması, tehlikeli ve zararlı maddelerden kaçınma ve biyolojik çeşitliliğin korunması açısından önemlidir.

Yeşil binaların tasarım amaçları; küresel ısınmanın etkilerini azaltmak, yenilenebilir enerji üretmek, doğal yaşam alanlarını korumak, yapılaşmanın doğal yaşam ve insan sağlığı üzerindeki etkisini azaltmak, yenilenebilir malzemeler kullanmak ve atıkların geri dönüşümüne imkân sağlamak olarak sıralanabilir. Yeşil binaların faydalarını çevre, toplum ve ekonomi üzerine olarak gruplamak mümkündür. Yeşil binaların çevre üzerine faydaları, ekosisteme ve biyoçeşitliliğin korunmasına yardım etmesi; doğal kaynakların, havanın ve suyun korunmasına imkân sağlaması; enerji tüketiminin azalmasına katkı sağlaması; karbon salımını azaltması; atıkların geri dönüşümüne katkı sağlaması olarak sıralanabilir. Toplumsal faydaları, insanların yaşam kalitesini artırması ve çalışanlarının verimliliğini artırması olarak gösterilebilir. Ekonomik faydaları ise; düşük maliyetli enerji elde etmesi; sürdürülebilir malzeme kullanımı sayesinde yeni pazarlar ve istihdam sağlaması olarak verilebilir (Tekin vd., 2014: 1461).

Yeşil Pazarlama

Yeşil pazarlama çevreye daha az zarar verecek şekilde ürünlerin ve hizmetlerin üretim, pazarlama, tüketim ve elden çıkarılmasının gerçekleştiği bütünsel pazarlama kavramını ifade eder. Çevreye zarar vermeyen ürünlerin geliştirmesi, fiyatlandırılması, tutundurulması ve dağıtımını içeren pazarlama faaliyetleri olarak tanımlanabilir. Yeşil pazarlamanın gelişimi üç aşamaya sahiptir. İlk aşama olan ekolojik yeşil pazarlama tüm pazarlama faaliyetleri çevre sorunlarına yardımcı olma ve çevre sorunları için çözümler sunma ile ilgilidir. İkinci aşama çevresel yeşil pazarlamadır ve odak noktası çevre kirliliği ve atık konularıyla ilgilenen, yenilikçi yeni ürünlerin tasarımı içeren temiz teknoloji olarak değişmiştir. Üçüncü aşama 1990'ların sonlarında ve 2000'lerin başında ön plana çıkan sürdürülebilir yeşil pazarlamadır (Peattie, 2001, s.129-130).

Yeşil pazarlama yaklaşımı dört aşamada incelenebilir (Warner, 1996'dan alan Erbaşlar, 2012: 96). İlk aşamada, çevreci tüketiciler için alternatif yakıt teknolojisi ile çalışan otomobiller, çevreye zarar vermeyen ürünler gibi yeşil ürünler tasarlanır. Bu aşamayı yeşil hedefleme olarak adlandırabiliriz. İkinci aşamada, işletme içerisinde daha az atık çıkarmak, enerji verimliliğini arttırmak gibi çevreci önlemler alınmasını içeren yeşil stratejiler geliştirilir. Üçüncü aşamada, yeşil olmayan yani çevre dostu olmayan ürünlerin üretimi durdurularak sadece yeşil ürünler üretilir. Dördüncü aşamada, ise sadece yeşil ya da çevreci olmak yeterli değildir. İşletme artık her anlamda sosyal sorumluluk bilincine ulaşmıştır. İşletmelerin yeşil pazarlama bilincine ulaşabilmeleri işletme kültürüne ve çevresel etmenlere bağlı olarak gelişmektedir (Erbaşlar, 2012: 96).

Yeşil pazarlamanın bileşenleri, satılan ürünlerin çevreyi kirletmemesi, doğal kaynakların az tüketilmesi, geri dönüştürülebilir olmasını amaçlayan yeşil ürün, ürünlerin çevreye en az zarar verecek şekilde üretilmesi için ortaya çıkan maliyetin fiyata olan etkisini kapsayan yeşil fiyatlandırma, ürünün nakliyesini yapan aracın yakıtını, taşıma sıklığını ve müşteriye olan uzaklığını çevreye en az zarar verecek şekilde hesaplayarak gerçekleştirmeyi savunan yeşil dağıtım, ürünlerin paketleme aşamasında çevre dostu malzemelerin tercih edilmesine dayanan yeşil paketleme, işletmeler tarafından yapılan açıklamaların doğru olması konusunda test yapılabilmeye olanak sağlayan yeşil tutundurmadır (<https://omeryoluk.com/yesil-pazarlama-nedir/>).

Çevre dostu üretim, atık bırakmadan, hatta hiç yeni atık üretmeden, diğer üretimlerin atığını hammadde olarak kullanarak, doğa ve doğadaki canlılara, hatta doğal çevre ve tarihsel dokuya zarar vermeden, zehirli atık ve zehir üretmeden, metan ve karbondioksit gibi sera gazlarını oluşturmadan, gelecek kuşakları ve doğanın diğer unsurlarını da düşünerek, doğal kaynakları tüketmeden yararlanarak, doğa ile birlikte çalışarak yapılan üretimdir. İlki, üretim süreçlerine dayalı temiz üretimdir. Bu yöntem, doğal kaynakların etkin kullanımı, kirlilik yaratacak hammaddelerin kullanılmaması ve bütün atıkların miktar ve kirlilik oranlarının üretim süreci esnasında azaltılmasıdır. İkincisi, ürünlere dayalı temiz üretimdir. Bu üretim biçimi, ürünün hammaddeden son kullanımına kadar olan yaşam süresi boyunca çevreye olan olumsuz etkilerini azaltmaktadır. Üçüncüsü ise, hizmete dayalı temiz üretimdir. Bu yöntemle ürünün yaşam süresi boyunca sağlanan hizmetlerin olumsuz çevresel etkisi azaltılmaktadır (Yücel ve Ekmekçiler, 2008: 26).

Bir ürünü yeşil ürün olarak nitelendirebilmek için gerekli koşullar üretim, kullanım veya bertaraf sırasında çevreye zarar vermeyen, insanların veya hayvanların sağlığı için tehlikeli olmayan, kaynak tükenmesine ve israfa neden olmayan ve tehdit altındaki türlerden veya ortamlardan elde edilen malzemeleri kullanmayan süreçleri içermektedir (Moisander, 2007: 405). Yeşil ürün yaşam sürecinin sonuna geldikten sonra, ayrıştırma veya zararlı olmayan malzemelerin yeniden kullanılabilmesi için geri dönüşüm süreçlerine giren üründür. Bunlar çevreye dost ürünlerdir. Çevreye dost ürünler; dayanıklı, zehir içermeyen kirliliğe neden olmayan, geri dönüşümlü ve çevreye zarar vermeyen üretim yöntemleri ve teknolojileri ile üretilen ürünlerdir. Bu ürünler bazı özelliklere sahiptir. Bu özellikler ürünün tasarım aşamasından başlayarak kullanım aşamasına kadar uzanmaktadır. En temel özellikleri insan sağlığına zarar vermeyen, doğal kaynakları tüketmeyen ve kullanıcılar tarafından tüketildikten sonra doğaya karışan ürünler olmasıdır.

Sonuç

Yeşil teknoloji denildiğinde üzerinde durulan en temel unsurlardan ilki öncelikle büyümenin azaltılmasıdır. Kaynakların sınırsızca tüketilmesine dayanan

yenidünya görüşü tamamen yerini israfı önleyecek kaynakların rasyonel kullanımına dayanan bir büyüme ve ilerleme anlayışına bırakmalıdır. Bu bağlamda, Aydınlanma düşüncesi ile ortaya çıkan teknolojik gelişmelerin doğaya daha fazla egemen olma yolunda kullanılması yerine teknolojinin çevre sorunlarını azaltmak amacıyla kullanılması ile ilgili yöntemler geliştirilmelidir. Tüm bu yöntemlerle birlikte yeşil teknoloji çevrenin korunması bağlamında, enerji dostu, çevre dostu, rasyonel, tasarruflu ve doğal kaynakların yeniden kullanımını ve geri dönüşümü savunan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Karbon salınımını azaltarak ve fosil yakıt kullanımını sınırlayarak iklim değişikliğiyle mücadelede katkı sağlamaktadır. Diğer yandan su yönetimi ve doğal kaynakların verimli kullanımını teşvik etme, temiz enerji kaynaklarının kullanımı ve çevre dostu üretim süreçleri, hava ve su kalitesini artırma ve insan sağlığını koruma noktasında önemli işlevlere sahiptir.

Yeşil teknolojilerin temel bileşenlerine baktığımızda, yenilenebilir enerji kaynakları, enerji depolama, enerji verimliliği, atık yönetimi, temiz su ve hava teknolojileri, tarım ve gıda teknolojileri, ulaşım teknolojileri gibi geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu bileşenler, çeşitli sektörlerde ve uygulama alanlarında çevrenin korunması ve kaynak tükenmesinin önüne geçilmesi için kullanım alanı bulmuştur.

Yeşil teknoloji, çevresel sorunlarını en aza indiren veya önlemeye çalışan, doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını teşvik eden ve insanların yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan teknolojileri içerir. Bu bağlamda, çevrenin korunmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bu teknolojiler, çevre dostu çözümler sunarak doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını teşvik eder. Ayrıca, enerji verimliliği ve temiz enerji üretimi gibi alanlarda sağladığı avantajlar, hem çevreyi korumakta, hem kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamakta hem de ekonomik fayda sağlamaktadır. Sonuç olarak, yeşil teknoloji ve çevrenin korunması birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Yeşil teknoloji, çevresel sorunların çözümü için güçlü bir araçtır ve gelecek nesillere temiz bir dünya bırakma amacını destekler. Bu nedenle, yeşil teknolojiye yapılan yatırımlar ve çevre dostu uygulamaların benimsenmesi, çevrenin korunması ve sürdürülebilir bir geleceğin inşası için önemlidir.

KAYNAKÇA

Abolfazl Iravani, Mohammad Hasan Akbari, Mahmood Zohoori, (2017) “Advantages and Disadvantages of Green Technology; Goals, Challenges and Strengths”, *International Journal of Science and Engineering Applications*, Volume 6 Issue 09, 272-284.

Aithal P.S., ve S.Aithal, (2016). “Opportunities & Challenges for Green Technology in 21st Century”, *International Journal of Current Research and Modern Education (IJCRME)*, 1(1), 818- 828.

Anastas PT, Warner JC. (1998). *Green Chemistry: Theory and Practice*. New York: Oxford University Press.

Bayat, F. ve U. F. Küçükali (2021). “Sürdürülebilirlik Bağlamında Yeşil Binaların Ulusal ve Uluslararası Örnekler Üzerinden İncelenmesi”, *ABMYO Dergisi*, Yıl 16 Sayı 64, 321-347.

Bhowmik A. ve R.M. Dahekar (2014) “Green Technology For Sustainable Urban Life” *Recent Research in Science and Technology*, 6(1): 04-08 Available Online: <http://recent-science.com/>

Çetin H. ve A. Akgün, (2015). “Yeşil Bilişim Teknolojileri Bağlamında Sanallaştırılmış ve Klasik Sistemlerin Karşılaştırılması”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, C:7, S:2, 131-142.

Earth Summit, (1992). “Agenda 21” *Journal of IAEM*. Volume 19, No.2, iii-viii.

Erbaşlar, G., (2012). “Yeşil Pazarlama”, *MBD* 1(2): 94-101.

Gubanova, A., Clasen, M., & Theuvsen, L. (2015). Definitions, Classifications and Data Banks of Green Technology Start-ups.

Halkman, A. K. Atamer, M. Ertaş, (2000). “Endüstri ve Çevre İlişkileri”, *Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi (II. Cilt)*, Yayın No 38.

Kalyani, V.L., M. K. Dudy, S. Pareek, (2015).”Green Energy: The Need Of The World”, *Journal of Management Engineering and Information Technology* ,Volume -2, Issue- 5, 18-26.

Küçükil, Ö., (2021). *İnşaat Sektöründe Sürdürülebilirlik ve Yeşil Bina Uygulamaları*, İzmir Kalkınma Ajansı, İzmir.

Mitchell, D., (2022). “Significance of Green Energy”, *Global Science Research Journals*, Vol. 1 (1). 3-4.

Monu Bhardwaj and Neelam, (2015). “The Advantages and Disadvantages of Green Technology”, *Journal of Basic and Applied Engineering Research*, Volume 2, Issue 22,1957-1960.

Moisander, J., (2007). “Motivational Complexity of Green Consumerism”, *International Journal of Consumer Studies*, 31, 404–409.

OECD. (1995) Urban energy handbook. Paris: Organisation for Economic Co-Operation and Development

Pan, S., C. Fan ve Y.Li (2019). “Development and Deployment of Green Technologies for Sustainable Environment”, *Environments*, 6, 114.

Peattie, K. (2001). Towards Sustainability: The Third Age of Green Marketing. *The Marketing Review*. 2.2, 129-146.

Shafiei, M. W. M., & Abadi, H. (2017). “The Importance Of Green Technologies And Energy Efficiency For Environmental Protection”. *International Journal of Applied Environmental Sciences*, 12(5), 937-951.

Shrivastava, P. (1995) “Ecocentric Management For A Risk Society”, *Academy of Management Review*, Vol 20, No 1, 118-137.

Smita K. Siddhanti Paul Leamon Booz Allen & Hamilton and Abdul Shibli (1996). "Clean Technology: An Integrated Approach to Environmental Management of Industrial Development" *Stonehill College, United States-Asia Environmental Partnership*,

Suresh, S., Subhash Chandran M P Dr. Prashob G R, Rohini L M, Sonam Sasi ,Sudhi U S, (2021), *Green Nanotechnology: A Review*, IAJPS 08 (06), 263-270

Tekin, Ö. F., Eşit, M., Kamil, B., & Varınca, K. B. (2014). "Proposed Solutions To Environmental Concerns In The Construction Industry: Sustainability And Green Building." In *Proceedings of 2nd International Symposium on Environment and Morality*, 651-661.

Toprak, F.E. (2015). *Avrupa Birliği'nde Yeşil Tarım Uygulamaları Ve Türkiye İle Karşılaştırılması*, Ankara: Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı Avrupa Birliği Ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.

Yelmen, B. Ve M.T. Çakır, (2011), *Yeşil Enerji Kaynakları Ve Teknolojileri*, www.emo.org.tr.

Yücel, M. ve Ü. S. Ekmekçiler, (2008). "Çevre Dostu Ürün Kavramına Bütünsel Yaklaşım; Temiz Üretim Sistemi, Eko-Etiket, Yeşil Pazarlama", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C.7 320-333.

Yörükoğulları, E., *Tarih Öncesi Çağlarda Bilim ve Teknoloji*, Bilim ve Teknoloji Tarihi, Anadolu Üniversitesi

Warner, WARNER, M., (1996), *International Encyclopedia of Business and Management*, New York Vol. 4.

<https://cbddo.gov.tr/SharedFolderServer/Genel/2..%20Aras%CC%A7t%C4%B1rmaRaporu-Yes%CC%A7ilTeknolojiler.pdf>. Dijital Dönüşüm ofisi, Yeşil Teknolojiler <https://omeryoluk.com/yesil-pazarlama-nedir/>

Green Tecnnology

Green technology, often referred to as ecological technology or eco-friendly technology, represents a subset of technological innovations designed specifically to address environmental concerns and promote sustainable practices. It refers to the development and application of innovative solutions that address environmental challenges and promote the conservation of natural resources. The primary goal of green technology is to minimize the negative impact of human activities on the environment, while fostering economic growth and social well-being. This field encompasses a wide range of technologies and practices across various industries, including energy, transportation, agriculture, construction, and waste management. One of the key areas within green technology is renewable energy. Advances in solar, wind, hydro, and geothermal technologies have significantly contributed to the shift away from fossil fuels. Solar panels convert sunlight into electricity, wind turbines harness the power of the wind to generate energy, and geothermal systems tap into the Earth's internal heat for heating and electricity production. These renewable energy sources offer cleaner alternatives

to traditional energy production methods, reducing greenhouse gas emissions and dependence on finite resources Energy efficiency is another crucial aspect of green technology. This involves the development of technologies and practices that enhance the performance of energy-consuming devices and systems while minimizing waste. Energy-efficient appliances, smart building designs, and improved industrial processes contribute to lower energy consumption and reduced environmental impact. Additionally, the integration of smart grids and advanced energy storage systems facilitates the effective utilization of renewable energy sources. The transportation sector is undergoing a green revolution with the development of electric vehicles (EVs) and sustainable transportation infrastructure. EVs produce fewer emissions compared to traditional internal combustion engine vehicles, and advancements in battery technology have extended their range and improved overall performance. Furthermore, the implementation of public transportation systems, cycling infrastructure, and shared mobility solutions promotes sustainable urban mobility. In agriculture, green technology focuses on sustainable farming practices to minimize environmental harm. Precision farming utilizes technology such as sensors, drones, and data analytics to optimize crop yield, reduce resource use, and minimize environmental impact. Additionally, organic farming methods and the use of biodegradable materials contribute to healthier ecosystems. The construction industry is incorporating green building practices to create environmentally friendly structures. This involves the use of sustainable materials, energy-efficient designs, and technologies that reduce a building's ecological footprint. Green buildings often feature improved insulation, energy-efficient lighting, and renewable energy systems. Waste management is another critical area addressed by green technology. Recycling and waste-to-energy technologies help reduce the amount of waste sent to landfills, promoting a circular economy. Innovations in waste sorting and processing contribute to more efficient recycling practices. Overall, green technology plays a pivotal role in transitioning to a more sustainable and environmentally conscious society. As the global community continues to grapple with the challenges of climate change and resource depletion, the development and widespread adoption of green technologies are crucial for creating a more resilient and harmonious relationship between human activities and the planet. In summary, green technology represents a holistic approach to technological innovation that prioritizes ecological responsibility, drawing inspiration from nature to create solutions that align with natural systems. As societies worldwide grapple with environmental challenges, the continued development and adoption of eco-technologies are essential for fostering a harmonious and sustainable relationship between human activities and the Earth's ecosystems

Yeni Kentli Orta Sınıf Ne Kadar Ortada? Aydın İlinde Katı Atıklar ile Bir Soylulaştırma İncelemesi

Faruk ÇAM Atahan DEMİRKOL***

Öz: Bu çalışma, fiziki olarak yenilenen mekânlarda beklenen soylulaştırmanın toplumsal sosyoekonomik düzeye yansımalarını incelemektedir. Soylulaştırma, kentsel dönüşüm kavramından ayrı olarak soylulaştırılan alanlarda yenilenen bina ve kentsel alanların yanı sıra, bu alanlarda yaşanan toplumsal dönüşüme de işaret etmektedir. Soylulaştırma literatüründe söz konusu toplumsal değişimin öncüsü yeni kentli orta sınıf olarak ifade edilmektedir. Yeni kentli orta sınıfın ayırıcı özelliği, erken sanayi toplumlarındaki üretim ve tüketim anlayışından farklı olarak entelektüel üretim ve tüketim ile kimliklerini ifade etmeleridir. Literatürde soylulaştırılan alanlarda yeni kentli orta sınıfla alakalı veriler genellikle bu alanlarda açılan iş yerleri aracılığıyla edinilmektedir. Ancak bu veriler soylulaştırılan mahallelerde ikamet eden toplumsal yapıyı açıklama açısından dolaylı veriler sunması sebebiyle sorunludur. Bu çalışma literatürdeki bu boşluğu gidermek için yeni bir veri elde etme yöntemi olarak meskûn mahallerde bulunan çöp konteynerlerindeki katı atıkların incelemektedir. Kentsel dönüşüme uğrayan Aydın ili Efeler ilçesinin Zafer ve Orta Mahallelerindeki çöp konteynerlerindeki katı atıkların incelenmesi ile, kendini entelektüel üretim ve tüketimleri üzerinden tanımlayan yeni kentli orta sınıfla ilgili birincil veri elde edilmiştir. Bu veriler, sosyoekonomik açıdan sırasıyla en alt ve en üst seviyede yer aldığı ifade edilebilecek olan Efeler ilçesindeki İlicabaşı ve Mimar Sinan Mahallelerinde yer alan çöp konteynerlerinden elde edilen verilerle kıyaslanarak, soylulaştırılmış alanlarda ikamet eden sosyal yapının literatürde ifade edilen yeni kentli orta sınıf imajını yansıtır yansıtmadığı ile ilgili derinlemesine bir analiz yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Soylulaştırma, Yeni Kentli Orta Sınıf, Çöp, Katı Atık Analizi, Kentsel Dönüşüm

How Much is the New Urban Middle Class in the Middle? A Study of Gentrification with Solid Waste in Aydın Province

Abstract: This research dwells on the quest to analyze the anticipated socioeconomic transformation in gentrified areas through the reflection of physical renewal. Apart from the concept of urban regeneration, gentrification refers not only to the renewed buildings

* Öğr. Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, faruk.cam@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8021-5831.

** Arş. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi, ademirkol@aku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7185-5781.

and urban spaces in gentrified areas but also to the social transformation taking place in these areas. In the literature on gentrification, the pioneer of this social change is referred to as the new urban middle class. The distinctive feature of the new urban middle class is that they express their identity through intellectual production and consumption, which is different from the production and consumption patterns in early industrial societies. In the literature, data on the new urban middle class in gentrified areas is generally obtained through the workplaces opened in these areas. However, this data is problematic in terms of providing indirect data to explain the social structure residing in gentrified neighborhoods. In order to address this gap in the literature, this study uses the analysis of solid waste in garbage containers in residential neighborhoods as a new data collection method. By examining the solid waste in garbage containers in Zafer and Orta Neighborhoods in Aydın Province Efeler District that have undergone urban transformation, direct data on the new urban middle class, which defines itself through its intellectual production and consumption, has been obtained. By comparing these data with the data obtained from the garbage containers in Ilcabaşı and Mimar Sinan Neighborhoods, which can be stated to be situated at the lowest and highest socioeconomic level in the Aydın Province, the social structure residing in gentrified areas can be analyzed in comparison with the concept of the new urban middle class described in the literature.

Keywords: Gentrification, New Urban Middle Class, Garbage, Solid Waste Analysis, Urban Regeneration

Giriş

Kentlerin çöküntü bölgelerindeki mekânların fiziksel olarak yenilenmesi, soylulaştırma literatürü perspektifinden bakıldığında gerçekten de beklenen toplumsal sosyoekonomik değişimi tetiklemekte midir? Bir klişe olarak *artan küreselleşme*, sosyoekonomik temelli toplumsal kimlikler arasında geçişkenliği ve belki de Zygmunt Bauman'ın genel bir kavramsallaştırmasıyla *akışkanlığı* gündeme getirmektedir. Bu doğrultuda eldeki çalışma, Aydın ilinde seçilmiş örneklem üzerinden uluslararası yazındaki soylulaştırma araştırmalarına önemli bir katkı sunmak için, soylulaştırma sonucu ortaya çıkacağı beklenen *yeni kentli orta sınıfın* toplumsal sosyoekonomik yapısı ile fiziksel mekânın yenilenmesi arasındaki ilişkiyi *çöp analizi* metoduyla incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel araştırma sorusu, Aydın ilinde kentsel dönüşüm yaşanan mahalleler ile kentsel dönüşüm yaşanmayan mahallelerdeki tüketim alışkanlıkları birbirlerinden ne ölçüde farklılaşmaktadır sorusudur. Bu soruyu cevaplamak için çalışma, soylulaştırma literatürüne katkı sağlayacak şekilde özgün yöntemlerden birisi olan çöp analizi yöntemini kullanmaktadır. Çalışmada bu yöntem kapsamında Aydın ili merkez ilçesi olan Efeler'de soylulaştırılmış ve soylulaştırılmamış olarak gruplandırılan dört mahallede bulunan çöp konteynerleri incelenerek, bu bölgeler arasındaki tüketim alışkanlıkları üzerinden fiziksel mekândaki yenilenmenin, toplumsal sosyoekonomik farklılaşmayı doğurup doğurmadığı tartışılmıştır. Bu yönüyle çalışmanın, soylulaştırma tartışmalarında fiziksel mekânın yenilenmesinin toplumsal sosyoekonomik düzeyin de yükselmesine etki edeceği

genel kabulünün tartışmaya açarak mevcut literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Soylulaştırma kavramı, toplumsal yapı itibarıyla marjinal sınıfların ve işçi sınıfının alanları olan kent merkezlerinin orta sınıfın ikamet alanlarına çevrilmesi olarak düşünüldüğünde (Zukin, 1987), kentsel dönüşüm pratiklerinin sadece kentsel mekanların yenilenmesi faaliyetleri biçiminde ele alınmasının eksik bir yaklaşım olduğu görülecektir. Kentsel dönüşüm uygulamalarında, kentsel mekânların dönüşümünün yanı sıra, dönüştürülen mekânlarda var olan toplumsal ve iktisadi ilişkiler ağının çözüldüğü ve yerine yeni ilişkiler ağının inşa edildiği kent mekânlarının oluştuğu görülmektedir. Bu yüzden, kentsel dönüşüm pratiklerini sadece bir *kentsel yenileme*, *düzenleme* ve *dönüşüm* olarak değil, mekânsal, *toplumsal* ve *ekonomik ilişkilerin topyekûn bir yenilenmesi* olarak ele almak elzemdir.

Kentsel çöküntü mekânlarında daha çok sosyoekonomik alt sınıfların ve dezavantajlı grupların yaşadığı göz önüne alındığında, bu mekânların fiziksel olarak yenilenmesinden sonra bahsedilen grupların genellikle yerinden edildiği düşüncesi öne çıkmaktadır. Yeniden inşa edilen kentsel mekânlardaki konutlara ve bu konutların çevresinde açılan iş yerlerine bakıldığında da bu değişimi gözlemlemek mümkündür. Ancak eski yerleşim yerlerinin yıkılarak yenilerinin yapıldığı bu sürece atfedilen *kentsel dönüşüm*, *kent estetiği* ve *mekânsal yenileme* gibi kavramların zihinlerde uyandırdığı gayrimenkul ve inşa merkezli bir kavramsallaştırma yerine, bu alanlarda yaşanan toplumsal dönüşüm ve yenileme de bu sürece dahil edilmelidir. Bu yüzden mevcut literatürdeki çalışmaların ağırlıklı kısmında, mekânsal dönüşüm süreçlerinin incelenmesinde toplumsal ilişkiler ağını merkeze alan *soylulaştırma* kavramı sıklıkla kullanılmıştır. Mekânsal dönüşüm ile soylulaştırma arasındaki bağlantı, yeni kentli orta sınıfın bu değişim alanlarına gelerek yeniden inşa edilmiş mekânlardaki sosyal yapıyı dönüştürdüğü ve bu yeni mekânları soylulaştırdığı iddiası üzerinden kurulmaktadır.

Eldeki çalışma, soylulaştırma literatüründe önemli bir mesele olması sebebiyle fiziki mekândaki dönüşümün gerçekten bugün de toplumsal sosyoekonomik dönüşümü tetikleyip tetiklemediğini birincil veri üretmek için incelemeyi amaçlamaktadır. Çöp analizi yöntemi ile elde edilen birincil veriler, Aydın ili Efeler ilçesinde seçilmiş bir örnekleme temsilen soylulaştırılmış ve soylulaştırılmamış mahallelerdeki tüketim alışkanlıkları üzerinden toplumsal sosyoekonomik farklılaşmanın düzeyini analiz etmeye imkân sağlamaktadır. Bu bakımdan çalışmanın mevcut literatüre üç temel katkısı bulunmaktadır. İlk olarak çalışma, soylulaştırılmış alanlarda yaşayan yeni kentli orta sınıfın toplumsal sosyoekonomik düzeyine ilişkin doğrudan veri üretimine imkân sağlamaktadır. İkinci olarak literatürde çok örneği bulunmayan bir şekilde, kullanılan veri toplama yönteminin soylulaştırma yazını açısından elverişli olma potansiyelini

ortaya koymaktadır. Son olarak ise, çalışma soylulaştırma literatüründe genel yaklaşımı temsil eden fiziksel mekânın yenilenmesiyle bu alanlardaki sosyoekonomik toplumsal yapının da yenileneceği ve hatta gelişeceği algısının işaret ettiği imajları gerçekçi bir şekilde test etmektedir. Çalışmada veri toplama yöntemi olarak, mahallelerdeki çöp konteynerlerinde bulunan tüketim maddesi atıkları incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle Aydın ilinde sosyoekonomik açıdan farklılık arz eden dört mahalle seçilmiştir. Sonrasında ise, bu mahallelerdeki çöp konteynerlerinde bulunan tüketim maddesi atıkları incelenmiş ve bu atıklar kategorize edilerek tüketim alışkanlığına yönelik bir analiz yapılmıştır. Mahallelerin belirlenmesinde sosyoekonomik düzeylendirme yapılmıştır. Buna göre, sosyoekonomik olarak en düşük kesimi temsilen İlicabaşı Mahallesi örnekleme dahil edilirken, Orta Mahalle ve Zafer Mahallesi orta seviyedeki kesimi temsilen analiz kapsamına alınmıştır. Son olarak da Aydın'ın en batısında yer alan, yeni inşa edilen ve sosyoekonomik açıdan en üst seviyedeki kesim için cazibe merkezi olarak nitelendirilen Mimar Sinan Mahallesi seçilmiştir. İncelenen olan çöp konteynerlerinin, örnekleme dahil edilen mahallelerdeki tüketim alışkanlıklarını en doğru şekilde temsil etmesinin sağlanması için konteynerler, belediye tarafından bu konteynerlerdeki atıkların toplanma saatinden kısa bir süre önce ve farklı günlerde incelenmiştir. Böylelikle gün içinde atılan çöplerin konteynerlerde en yüksek birikime ulaştığı anda veri toplanması sağlanmıştır.

Çalışma kapsamında elde edilen verilerin analizi neticesinde, Zafer ve Orta Mahallelerinde kentsel dönüşüme uğrayan alan konut alanlarında yapılan tüketimin genellikle piyasa şartlarında ekonomik sayılabilecek ürünleri temsil ettiği görülmüştür. Bu durum, aynı zamanda bu mahallelerde ikamet edenlerin sosyal ve entelektüel kimliği ile ilişkilendirilebilecek tüketime ilişkin çok az sayıda çöpe ulaşıldığını göstermiştir. Kentsel dönüşümün yoğun yaşandığı Zafer ve Orta Mahallelerindeki atıkların kategorik analizi ise, mahalle halkının tüketim alışkanlıklarının özellikle gıda ve kişisel bakım ürünleri açısından hem nitelik hem de fiyatlandırma ve marka değeri olarak giriş seviyesindeki ürünlerden oluştuğunu göstermiştir. Çalışmada kontrol grubu şeklinde konumlandırılan Mimar Sinan Mahallesi'ndeki atıkların aksine, Zafer ve Orta Mahallelerinde lüks tüketim ürünü sınıflandırmasına girebilecek atıklara rastlanmamıştır. Elde edilen bulgular ışığında, kentsel dönüşüm yaşanan mahallelerdeki tüketim alışkanlıklarının, kentsel dönüşümün yaşanmadığı yüksek gelir grubu veya daha düşük gelir grubundan bireylerin ikamet ettiği mahallelerdeki tüketim alışkanlıklarıyla farklılaştığı söylenebilir. Bu farklılaşma, iki gelir grubunun ortasında bir sosyoekonomik sınıfı işaret etmektedir. Soylulaştırıldığı düşünülen ve kentsel dönüşüm yaşamış mahallelerdeki tüketim alışkanlıkları, fiziksel mekânın yenilenmesi ve bunun neticesinde gayrimenkullerin kullanım değeri ile değişim değeri arasında oluşan yeni ekonomik farkın temsil edeceği oranda değişmemektedir. Böylelikle çalışma, Aydın ili Efeler ilçesi örnekleminde soylulaştırmanın, fiziksel mekânda yaşanan değişimlere karşın toplumsal

sosyoekonomik düzeyde en azından beklenen düzeyde gerçekleşemediğini ortaya koymaktadır.

Soylulaştırma ve Kentli Orta Sınıf

Soylulaştırma yazında birçok boyutuyla tartışılmakla birlikte, sınıfsal ilişkiler bağlamında da değerlendirilmeye açık bir kavramdır. Clerval'ın (2022) da ifade ettiği gibi toplumsal sınıf ilişkilerinin temelinde yatan soylulaştırma, sadece yerinden edilmişlik sorununu ortaya çıkartmamaktadır. Soylulaştırmanın oluşabilmesi için ön koşul olan mekânsal ve kentsel yenileme çalışmaları ile fiziksel yapının dönüştürülmesi, her zaman demografik yapının değişimini doğurmamaktadır. Dahası, demografik yapının değişmesi durumunda dahi sosyoekonomik sınıflar, fiziksel mekânın dönüşüm değeriyle doğru orantılı değişmeyebilir. Soylulaştırma süreci, mekânsal dönüşümle birlikte açık bir şekilde mevcut toplumsal sınıfların yaşam tarzlarını, tüketim ve üretim ilişkilerini de etkileyebilmektedir. Bu bağlamda da soylulaştırma, bir lokasyona yeniden yerleşim süreçlerini tetikleyen ve bir bölgedeki yerleşiklerin daha üst sosyoekonomik statüleri sahip kişiler tarafından *yerinden edilmesi* sonucunu doğuran, fiziksel mekânı dönüştüren, benzer sosyoekonomik veya kültürel değerlere sahip bireyleri bir araya getiren ve mülklerin yeniden değerlendirilmesi sonucunu doğuran bir etkinin kavramsal açıklaması olarak karşımıza çıkar (Warde, 1991: 225).

Geleneksel bir soylulaştırma süreci, özellikle işçi sınıfının mekânsal hazinesinin orta ve üst sosyal statü grubundaki bireylere terk edilmesini ifade eder (Mehdipanah vd., 2017). Böylelikle soylulaştırma, mekânsal ve toplumsal bir değişimi tetikler (Zukin, 1987: 131). Atkinson (2002) tarafından yapılan literatür taramasında ortaya koyulduğu şekliyle soylulaştırma, mahalleler üzerinde olumlu ve olumsuz etkilere sahip olmaktadır. Olumlu etkiler genellikle mekânın fiziksel dönüşümüne dayalı olarak gelişen süreçlerde konut piyasasındaki finansal değer yükselişine işaret etmektedir. Konut değerlerinin yükselmesi ve yeni gelen yerleşimciler sayesinde boş konut sayısının azalması, çöküntü alanlarının daha stabil bir seviyeye kavuşması, toplumsal çeşitliliğin artması ve yerel finansal gelirlerin yükselmesi bunlar arasında sayılmaktadır. Bunun yanında suç oranlarındaki düşüşe de dikkat çekilmektedir. Ancak diğer taraftan olumsuz etkiler açısından da yerinden edilmenin, bir diğer ifadeyle soylulaştırmanın, getirdiği sosyopsikolojik sorunlar, artan yaşam maliyetleri ve konut piyasasındaki fiyatların artışının yerel halk üzerine olumsuz etkileri ve soylulaştırılan alanlarda nüfusun azalması gibi sorunlara işaret edilmektedir (Atkinson, 2002: 7). Bu yönüyle düşünüldüğünde soylulaştırma toplumsal, coğrafi, mekânsal, ekonomik ve psikolojik unsurlara tesir eden bir süreç olarak görünürleşmektedir.

Soylulaştırmanın bu tanımından ileri gelen beklenti, fiziki mekânda yaşanan değişimin sosyoekonomik ve toplumsal statüleri de bu mekânlara yeni

gelen nüfus aracılığıyla değiştirebileceği yönündedir. Ancak fiziksel değişim ile sosyoekonomik değişim arasında, konutların kullanım değeri ile değişim değeri ilişkisinde yaşanan farklılaşmadan ziyade bir korelasyon olması her zaman söz konusu değildir. Nitekim mekânın fiziksel değişimi, metropoliten alanlarda bulunmayan kentlerde henüz toplumsal kodlarından ayrışmamış bir soylu kesimin, *yeni kentli orta sınıf* olarak tezahürünü ve bu sınıfın yenilenmiş mekânlara yerleşimi sonucunu doğurabilir. Böyle bir durumda ise, soylulaştırmanın fiziki mi toplumsal mı olduğunu tartışmak gereği ortaya çıkar.

Glass'ın (1964) soylulaştırma kavramını ilk defa terminolojik olarak literatüre tanıtmaması ve Londra üzerine yaptığı araştırmayı yayımlamasıyla ortaya çıkan ve 1960'larda başlayan bu trend, kentlerin merkezlerindeki çöküntü bölgelerine özel sermaye yatırımlarının girmeye başlamasıyla gündeme gelmiştir. Ancak soylulaştırma üzerine yapılan teorik çalışmalar ve ampirik araştırmalar bir ikilemi de ortaya çıkartmıştır (Zukin, 1987). Zukin'in (1987: 130) ifadesiyle 1980'li yılların sonunda ekonomik ve kültürel unsurların bir arada analiz edilmesi süreciyle soylulaştırmanın incelenmesi ön plana çıkmıştır.

Soylulaştırma sürecinin bir önemi sonucu da *yeni kentli orta sınıf*tır. Ley'e (1994) göre bu yeni orta sınıf hem coğrafi hem de sosyolojik unsurlar çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Zukin (2010: 37) "soylulaştırma, merkezin yeni kentli orta sınıfın unsurlarına hazırlanması için kolektif bir çabadır" diyerek, soylulaştırma ve yeni kentli orta sınıf arasındaki doğrudan ilişkiyi ortaya koymuştur. Yeni kentli orta sınıf, kentlerin dönüştürülmüş bölgelerinde oluşan hizmet ve imkânlarla da yakın olma gayesiyle bu alanlara yerleşen, teknik meslekler ile profesyonel iş yaşamında bulunan ve yönetici pozisyonunda veya kamu sektöründe görev yapan çalışanları ifade etmektedir (Wang ve Lau, 2009). Soylulaştırma ve yeni kentli orta sınıfın oluşumu, aslolarak mekânın önceki sahiplerine ilişkin mirasın ve sosyoekonomik ve kültürel kodların aynı mekânda devamına da işaret etmektedir (Ley, 2003: 2541). Oluşan yeni orta sınıf, zevkleri ve konut ihtiyaçları doğrultusunda kentin merkezine inmeye çalışan bireylerin kümelenmesinden beslenmektedir (Atkinson, 2003: 2344). Özetle bu sınıf, estetik kaygıları olan, moda gibi çağdaş ve güncel unsurlardan etkilenen ve soylulaştırma estetiği olarak da adlandırılan yeni ile eskinin birlikteliğini önemseyen bir kitleyi de işaret etmektedir (Atkinson & Bridge, 2010: 140).

Yeni kentli orta sınıfın ortaya çıkışıyla berraklaşan soylulaştırma sürecinde, sadece fiziki mekânda yaşanan değişimler değil, aynı zamanda sosyoekonomik düzey ve sosyal statü çerçevesinden bakıldığında gerçekleştirilen yerinden edilmişlik de gündeme gelir (Hamnett, 2003). Sanılanın aksine yeni orta sınıf, heterojen bir grubu temsil etmekte ve bundan ileri gelen sorunları gün yüzüne çıkartmaktadır. Bu yeni kentli sınıf, sosyal statüleri ve sermaye üretimindeki farklı rolleriyle birlikte karmaşık bir yapı ortaya çıkartmaktadır (Burris, 1995: 16). Örneğin Avustralya'da kişisel yaklaşım olarak muhafazakâr

olmakla birlikte, fiilen işçi partisini destekleyen bireylerden oluştuğu ifade edilen yeni kentli orta sınıf, benzer politik oryantasyonlar üzerinden İngiltere’de de tanımlanmaktadır (Smith, 2005: 92). Ayrıca ekonomik düzlemde yaşanan değişimlerin eşliğinde, kredi kartlarının, *şimdi al-sonra öde* sloganlarının ve neoliberal ekonomik yaklaşımların göbeğinde ortaya çıktığı ileri sürülen yeni orta sınıf, bu anlamda da heterojen bir kimliğe sahip oluşunu vurgulamaktadır (Short, 1989: 176).

Yeni kentli orta sınıf, toplumsal yapısı itibarıyla daha geniş bir orta sınıfa mensup olan yeni bir sınıfı işaret etmemektedir (Shaker & Rath, 2019). Kentli orta sınıfın *yeniliği* birincil olarak onların mesleki sınıfının mülkiyet üzerinden değil, bilgi düzeyi üzerinden temellenmesinden gelmektedir. Üretim odaklı sanayi toplumlarından sanayi sonrası toplumlara doğru olan geçişe paralel bir şekilde ortaya çıkan kentli orta sınıflardaki *yeni* olma hali, bu sınıfın kendi kimliklerini tüketim alışkanlıkları üzerinden durmaksızın yeniden üretmesi sonucunu da meydana getirmektedir (Lange & Meier, 2009). Yeni kentli orta sınıfın söz konusu tüketim alışkanlıkları ile serbestiyetçi yaşam tarzlarını öne çıkarması, bu sınıfın tüketim ve bilişsel-kültürel ekonomi çevresinde öbikleşmelerini tetiklemiştir. Kentli orta sınıf, başkaca çalışmalarda *öncü sınıflar* (Smith, 1996), *yaratıcı sınıflar* (Florida, 2017), *hippiler*, *çatı katlarında yaşayan* ve genellikle *bekar ve çocuksuz insanlar* olarak ifade edilmektedir. Neoliberal konut politikalarının bir sonucu olarak devletin ve toplumsal grupların konut üretiminden elinin görece çekildiği ve bunun yerine özel sektörün daha geniş bir yelpazede faaliyet gösterdiği durumlarda, yeni kentli orta sınıf ve soylulaştırma kavramı birlikte düşünülmelidir. Bir başka ifadeyle, yeni kentli orta sınıfın soylulaştırma uygulamalarındaki üretim ve tüketim süreçlerine intibakları odağa alınmalıdır. Bu sebeple soylulaştırılmış alanlardaki yeni kentli orta sınıfın tüketim alışkanlıklarının bilinmesi, fiziki mekân bağlamında soylulaştırılmış görülen alanlardaki toplumsal sosyoekonomik yapının incelenmesine imkân sağlayacaktır.

Literatürde yeni kentli orta sınıfın tüketim alışkanlıklarına dair incelemeler genellikle soylulaştırılmış kentsel mekânlarda ortaya çıkan, eski dükkân ve esnaf ekosisteminde yer almayan yeni iş yerlerinin varlığına işaret edilerek yapılmaktadır (Sandıkçı & İlkuçan, 2007; Shaker & Rath, 2019). Ancak soylulaştırılmış kent merkezlerinde açılan üçüncü dalga kahveciler, etnik takı ve aksesuar mağazaları, suşi ve diğer dünya mutfaklarından yemeklerin yapıldığı restoranlar, fırınlar, barlar, oyun salonları, sağlıklı yaşam merkezleri, spor salonları ve evcil hayvan dükkanları gibi yeni iş yerleri, çoğunlukla sadece buldukları mahallelerde yaşayan insanların faydalanacakları yerler değildir. Bundan ziyade, bu tür yeni iş yerleri daha çok şehir içerisinde bir cazibe merkezi yaratmayı amaçlamaktadırlar. Daha açık bir ifadeyle, tüketim sektörü odaklı iş merkezlerinin sektörel değişimi, soylulaştırılmış alanlardaki toplumsal sosyoekonomik dönüşümü hedeflemekten öte, kent çapında bir etki alanı

oluşturmaya yönelik gayretlerdir. Artan ulaşım ve iletişim imkânları göz önüne alındığında, soylulaştırılmış alanlardaki tüketim ve hizmet sektörü odaklı işletmeler, fiziken yenilenmiş mekânlarda ikamet edenlerin sosyoekonomik düzeyleri, yaşam tarzları ve tüketim alışkanlıklarına yönelik çıkarım yapılmasına imkân vermeyecektir.

Yeni kentli orta sınıfın tasnifi ve tanımlanması için yapılan çabalar, yazında bir ortak algı geliştirilemediğine ve kavramın oldukça kaygan bir zemine oturduğuna da işaret etmektedir (McGuire, 2011: 119). Doğrudan toplumsal statünün kalıtsal aktarımıyla dahil olunmayan ve bu yönüyle diğer sosyoekonomik toplumsal sınıflardan ayrılan yeni kentli orta sınıf (Özonur, 2010), eğitim ve profesyonel mesleki hayat sürecinde oluşan ve mekânsal tezahürünü bulduğunda canlanan bir toplumsal yapıyı da karşılamaktadır. Tüm bu anlatıda soylulaştırmanın rolü, yeni kentli orta sınıfın ortaya çıkışı için ihtiyaç duyulan fiziki mekânı sağlanmasındaki aracılığıdır. Soylulaştırma sürecinde kentin merkezi alanlarındaki çöküntü bölgeleri, fiziki mekânın yenilenmesiyle dönüştürülür. Sonrasında ise yeni yerleşimcilerin kentin merkezine ve yenilenmiş fiziksel mekânlara erişim isteği doğrultusunda, bu bireyler toplumsal sosyoekonomik statü ve kültürel kodlarını yenilenmiş mekâna taşıyarak yeni kentli orta sınıfı oluştururlar.

Kent sosyolojisi, soylulaştırma ve tüketim arasındaki bağıntıyı kurmakta atık ve çöpün kullanılması ise tesadüfi değildir. Kent sosyolojisi açısından tüketimin incelenmesinin önemine vurgu yapılırken öne çıkan kavramlar, hiç şüphesiz ki atık ve çöp kavramlarıdır. 2000'lerin başında dahi tartışıldığı üzere, sosyolojinin temel meselelerinden birisi olan *gündelik yaşam pratikleri* konusunda, çöp ve atık örneklemelerinin teorikleştirilmesi ve uygulamalı bir analiz aracı olarak kullanılması oldukça göz ardı edilmiştir (Fagan, 2003: 68). Halbuki 1990'lardan başlayan bu tartışmada O'Brien'in (1999: 62) da ifade ettiği gibi, sosyolojik perspektiften bakıldığında hiç kimse çöp ve atık üretimi ile bunların konteynerlere atılmasında bir *atık yönetimi otoritesine* bağlılık doğrultusunda hareket etmemektedir. Dolayısıyla, çöp ve atık üretiminin temeli, sosyoekonomik tüketim alışkanlıklarının bir göstergesi olabilir. Sosyoloji çalışmaları, uzun yıllar boyunca atık konusuna ilgi göstermemiş ve gündelik yaşamın bir parçası değilmiş gibi yaklaşmıştır. Fagan'ın (2003: 68) vurguladığı şekilde sosyolojinin atık konusuna odaklanması, çevresel değişim ve sosyal değişim arasındaki ilişkinin irdelenmesi açısından önemli bir gerekliliktir. Kos (1999) da atık yönetimi ve Slovenya toplumu açısından yaptığı araştırmasında benzer bir duruma işaret etmektedir. Kos'a (1999: 114) göre, "çöp sosyolojisi," etnoloji ve antropoloji gibi diğer alanlarla birlikte ele alındığında çağdaş Slovenya toplumuna ilişkin oldukça ilginç çıkarımlar yapılmasına imkân sağlayacaktır.

Mevcut literatürde atık ve çöp incelemelerinin kent sosyolojisi ile ilişkilendirilmesinde birden fazla yaklaşımın bulunduğu da bilinmektedir.

Örneğin, Douglas'ın (2002) ileri sürdüğü şekliyle çöp ve atık meselesine materyalist bir perspektiften bireylerin neye önem verip vermediklerini ve değer algılarını incelemek için yaklaşılabılır. Diğer bir taraftan, aynı konuya kamusal sağlık ve ortak yaşamda diğer canlılarla sağlıklı bir çevre oluşturma açısından da bakılabilir. Michael Thompson'ın (2017) çalışmasında tartışıldığı şekilde ise, atık konusunun ekonomik ve materyalist bir gözle incelenmesi de mümkündür. Ancak, bu çalışmanın da çöp ve atık meselesinde benimsediği yaklaşım, *çöp sosyolojisi* bakımından konuyu ele almaktır. Çöp sosyolojisi sosyoekonomik farklılıkları, toplumsal hareketliliği ve bununla ilişkili her türlü konuyu ele alırken çöp ve atık araştırmalarından beslenilebileceğini ileri sürmektedir. Hatta bunun bir göstergesi olarak da tarihsel perspektiften beslenmektedir. Öyle ki özellikle 21. Yüzyıl başlarında tüketimin toplumsal statü göstergesi biçiminde ön plana çıkmasıyla, bireyler ürettikleri çöpler ile de toplumsal sosyoekonomik seviyelerini görünür kılmaya başlamışlardır (Gille, 2012: 833). Nitekim eldeki çalışmada da çöp üretiminin görünürlüğünün, bireylerin tüketim alışkanlıkları, tercihleri ve zorunlulukları bağlamında okunduğunda toplumsal sosyoekonomik düzey ile ilgili çıkarım yapılmasına imkân sağlayacağı ileri sürülerek, çöp sosyolojisi ve çöp üretimi-toplumsal statü arasındaki ilişki merkeze alınmıştır. Yeni kentli orta sınıfla ilgili araştırmalar yapılırken elde edilecek verilerin söz konusu toplumsal grupları temsiliyete yakın olması ve olabildiğince birincil verilerden analizlerin yapılması heterojenliğin gösterimi açısından önemlidir. Araştırmamızın veri toplama yöntemi olan çöp incelemesi ve sonucundaki katı atıkların analizi ile yeni kentli orta sınıf hakkında birincil veri elde edilmeye çalışılmıştır. Nitekim mevcut literatürde evsel katı atıkların üretilmesinde toplumsal yapı, eğitim durumu ve aile büyüklüğü gibi pek çok faktörün etkili olduğunu ifade eden çalışmalar mevcuttur (Dennison et al., 1996; Suthar & Singh, 2015).

Anlatılanlar ışığında sunulan teorik çerçeve ve yaklaşımdan ortaya çıkan, yeni kentli orta sınıfın ne kadar yeni olduğu ve soylulaştırmanın fiziki ve mekânsal etkilerini ne ölçüde yansıttığının sorgulanması gerektiğidir. Bu bağlamda yeni kentli orta sınıf, günümüz kentlerinde ne ölçüde yeniyi temsil etmekte ve mevcut sınıfsal yapıdan ayrılmaktadır? Literatürde özellikle 1980'lerin neoliberal ekonomik politikaları ve toplumsal hareketlerin gölgesinde gündeme getirilmiş olan yeni kentli orta sınıfın, 2020'li yıllarda hala geçerliliğini *yeni* ve *farklı* bir sınıf algısı üzerinden devam ettirip ettirmediğinin tartışmaya açılması gerekmektedir. Buradan hareketle araştırmanın devam eden kısmı, soylulaştırmanın fiziksel ve mekânsal izlerinin gözlenebildiği Aydın ili Efeler ilçesinde yeni kentli orta sınıfın tüketim alışkanlıkları üzerinden sosyoekonomik değişimin ne ölçüde yaşandığını ve yeni kentli orta sınıfın bugün neyi ifade ettiğini anlamlandırmaya çalışacaktır.

Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, kentsel dönüşüm uygulamaları sonucunda değişen fiziksel mekânların, beklendiği şekilde toplumsal sosyoekonomik değişimi de tetikleyip tetiklemediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, kentsel dönüşüm uygulamaları sonucunda binaların ve fiziksel çevrenin yenilenmesine paralel olarak yeni kentli orta sınıfın bu mahallelerde yer bulmasıyla birlikte, bu alanlardaki toplumsal yapının sosyoekonomik seviyesinin de artacağına yönelik beklentinin araştırılması hedeflenmiştir. Çalışmanın araştırma sorusu şu şekilde ifade edilmektedir: Aydın ilinde kentsel dönüşüm yaşanan mahalleler ile kentsel dönüşüm yaşanmayan mahallelerdeki tüketim alışkanlıkları, birbirlerinden ne ölçüde farklılaşmaktadır? Çalışmanın hipotezi ise Aydın ilinde, kentsel dönüşüm yaşanan mahallelerdeki mekânın fiziki yenilenmesinin, toplumsal sosyoekonomik yapının dönüşümüne paralel bir şekilde etki etmemiş olmasıdır.

Literatürde soylulaştırma ile ilgili çalışmalar arasında toplumsal yapıya odaklananlar, genellikle soylulaştırma ile birlikte bu bölgelere gelenlerin önceki mekân sahiplerine kıyasla daha üst sosyoekonomik sınıflara mensup olduklarını ileri sürmektedir. Böyle bir doğrusal ilişki, soylulaştırma ile birlikte sosyoekonomik yapıda ortaya çıkan eşitsizliğin ve bunun altında yatan ekonomik ilişkilerin analizini güçleştirmektedir. Bu bakımdan soylulaştırılmış mahallelerdeki sosyoekonomik yapının analizinin yapılması ve bu analizin soylulaştırma uygulamasına tabi tutulmamış mahallelerle kıyaslamalı olarak yapılması önem arz etmektedir. Böylesine bir analize birincil veri üretimi kapsamında katkı sağlayacak en özgün yöntemin *çöp analizi* olduğu değerlendirilmiştir. Sistematik uygulanan çöp analizi yöntemi ile, belirlenen bölgelerdeki tüketim alışkanlıkları temelinde sosyoekonomik düzeye yönelik değerlendirmelerin yapılması mümkündür.

Çalışmada alışlagelmiş yöntemlerden olan mülakat, anket, içerik analizi gibi veri toplama yöntemlerinin dışına çıkılarak mahallelerde yer alan çöp konteynerlerine bulunan tüketim maddesi atıkları kategorik bir şekilde analiz edilmiştir. Bu veri toplama yönteminin seçilmesinde, tüketimin sadece bir ekonomik imkân olma özelliğinin ötesinde, sosyal bir gösterge olma niteliğine de dikkat çekilmelidir. Bireysel mülkiyetin ve toplumsal sınıfların temel alındığı kapitalist toplumlarda refaha sahip olmak, bireysel seçkinliğin elde edilmesi açısından birincil kaynak olmaktadır (Veblen & Galbraith, 1973). Bu yüzden, bir bölgede değiştiği iddia edilen sosyal yapı incelenirken o bölgedeki tüketim alışkanlıklarının incelenmesi de gerekli bir husustur.

Literatürde soylulaştırma pratikleri ile ilgili olarak sosyoekonomik yapıyı ve tüketim alışkanlıklarını araştıran çalışmalar bulunmaktadır. Tüketim ve sosyal yapı arasındaki bu ilişki, sosyoekonomik yapının araştırıldığı çalışmalar açısından öncelikle ele alınmaktadır. Ancak literatürde tüketim alışkanlıkları ile

alakalı çalışmalar genellikle soylulaştırılmış mahallelerde açılan iş yerleri ve bu işyerlerinde görülmekte olan ekonomik aktiviteleri esas almaktadır. Bu yüzden tüketime incelendiği çerçevede, soylulaştırılan mahallelerde gerçekleştirilen tüketim değil, buralarda örgütlenen tüketim olarak çizilmiş olmaktadır. Bu gibi çalışmalarda genellikle soylulaştırılmış mahallelerde açılan kafeler, etnik restoranlar ve kültürel aktivitelerin gerçekleştirildiği yerler gibi daha önce o mekânlarda yer almayan iş yerleri incelenmektedir.

Çalışmada çöp analizi yöntemi seçilmesinin bir nedeni de araştırmanın *nesnesine* odaklanma arzusudur. Araştırmanın odaklandığı nesne iş yerleri olduğunda, bu işyerlerine gelen müşterilerin o mahallede yaşayıp yaşamadığına bakılmaksızın, o mahallede açılan iş yeri ile alakalı sosyoekonomik göstergeler doğrudan o mahallenin göstergeleri olarak kabul edilmektedir. Ancak bu iş yerleri, o mahallede gerçekleştirilen tüketime değil, o mahallede örgütlenen tüketime mekânsal izdüşümleri olarak ele alınmalıdır. Bu yüzden de araştırmanın esas olarak odaklandığı nesnenin, araştırmanın amacına daha uygun bir şekilde belirlenmesi daha doğru olacaktır.

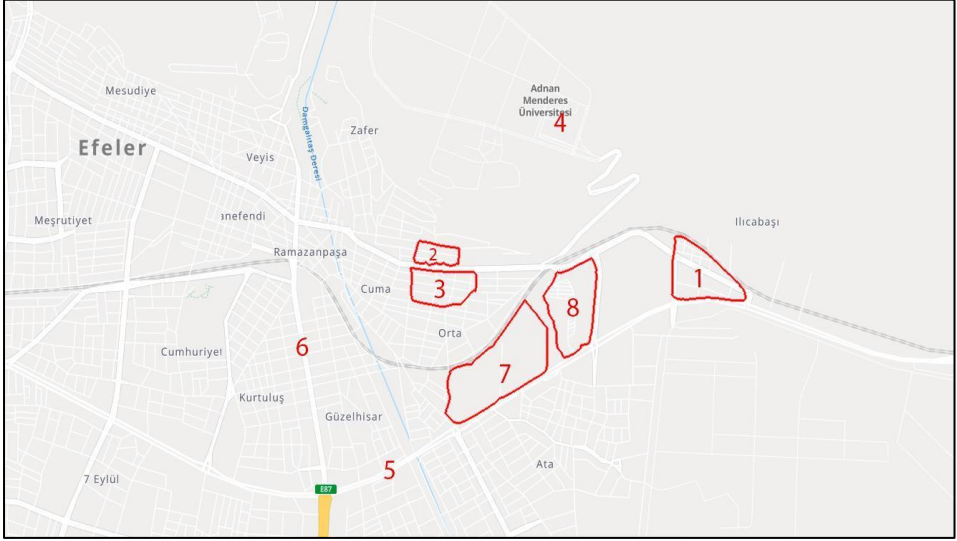
Bu bölüm kentsel dönüşüme uğramış mahallelerde sosyoekonomik yapının da *soylulaştırıldığı* ön kabulünü incelemeyi amaçladığı için, araştırma nesnesi de orada ikamet eden insanlar olarak seçilmiştir. Mahallelerde yer alan çöp konteynerlerinde, doğal olarak orada yaşayan insanların tükettiği ürünlerin atıkları olacağından, tüketimle ilişkili bir sosyoekonomik inceleme için çöp konteynerlerinin veri toplama aracı olarak seçilmesi bu bölgelerde yaşayanların sosyoekonomik düzeylerine ve tüketim alışkanlıklarına ilişkin çıkarımlara ulaşmak açısından daha uygun görülmüştür. Çöp konteynerleri evsel atıkları içermesi sebebiyle de evde tüketilen ürünlerin neler olduğuna dair bir kanaatin oluşturulması açısından elverişli bir veri toplama aracıdır. Farklı sosyoekonomik grupların tüketimleri farklı olacağından, ürettikleri çöpler de nitelik açısından farklılık gösterecektir (Egunjobi, 1986; Mabogunje, 1968). Böylelikle çöp konteynerleri incelendiğinde soylulaştırılmış kent mekânlarında ikamet edenlerin sosyoekonomik düzeyleri hakkında bilgi edinilebilecektir. Ancak, kullanılan yöntemin not edilmesi gereken zorlukları ve sonuçlara dikkatli yaklaşılmasını gerektirecek koşulları da bulunmaktadır. Farklı bölgelerle kıyaslamalı bir çöp analizinde, ürünlerin sınıflandırılması ve bu sınıflandırmanın en azından atık türü ve atık piyasa değeri temelinde anlamlı bir kategorilendirmeye tabi tutulması gerekmektedir. Kıyaslanabilir bir birincil veri üretiminde karşılaşılabilecek metodolojik sorunların önüne geçilebilmesi için, çöp analizinde örneklerin seçiminde sosyoekonomik gerçekliklere ve varsa mikro verilere uygun yapılması gerekmektedir. Dahası, çöp analizinin sağlıklı sonuçlara ulaşabilmesi için rastlantısal saatlerde inceleme yapılmasından ziyade, çöplerin birikiminin en yüksek seviyeye ulaştığı çöp toplama saatlerinden hemen önce inceleme yapılmalı ve farklı günlerde örnekler toplanmalıdır.

Çalışmada, soylulaştırılmış kent mekânlarının sosyoekonomik olarak yaşadığı değişimin, kentin geneline kıyasla izdüşümünün nerede olduğunu gösterebilmek için kent genelinde farklı mahalleler seçilmiştir. Kentsel dönüşüme uğrayan Zafer Mahallesi ve Orta Mahallesi'nin yanı sıra, zaman içerisinde kent genelindeki çöküntü mekânı olarak görünürleşen ve düşük sosyoekonomik seviyedeki toplumsal sınıfın ikamet alanını temsil eden Ilıcabaşı Mahallesi de incelemeye tabi tutulmuştur. Ayrıca, sosyoekonomik açıdan üst seviyede bireylerin yaşadığı cazibe merkezi olarak tanımlanan Mimar Sinan Mahallesi'nin atıkları da incelenmiştir. Bu bağlamda Ilıcabaşı Mahallesi ve Mimar Sinan Mahallesi, araştırmanın analizi için kontrol gruplarını oluşturmaktadır. Kontrol grubunun analize dahil edilmesiyle birlikte, Zafer ve Orta Mahalleleri'nin, Ilıcabaşı ve Mimar Sinan Mahalleleri'ne kıyasla sosyoekonomik seviye bakımından konumu değerlendirilebilecektir. Ilıcabaşı ve Mimar Sinan Mahalleleri'nin atıklarının incelenmesinin amacı, kentsel dönüşüme uğramış mahallelerin değerlendirmesini yaparken bir kontrol grubu ile şehir genelindeki sosyoekonomik ölçeğin sunulmasına katkı sağlamaktır. Bu sayede Zafer ve Orta Mahalleleri'nin Aydın ili Efeler ilçesi genelindeki sosyoekonomik konumu daha doğru bir şekilde belirlenebilecektir.

Araştırma Sahası

Bu araştırma kapsamında, Aydın ili merkez ilçesi olan Efeler ilçesinde farklı sosyoekonomik düzeylerden dört ayrı mahallede yer alan çöp konteynerlerindeki tüketim maddesi atıkları incelenmiştir. Ilıcabaşı, Zafer ve Orta Mahalleleri birbirlerine yakın konumda olan mahallelerdir. Ilıcabaşı Mahallesi'nde bundan yaklaşık kırk yıl öncesine kadar çevre illerden çalışmak için gelen aileler bulunmuş, sonrasında bölgeye yoğun bir şekilde Romanlar yerleşmeye başlamıştır. Harita 1'de Zafer ve Orta Mahalleleri'nin bir kısmı dikdörtgen ile işaretlenmiştir. Bu alanlar bundan yirmi yıl öncesine kadar yine aynı şekilde yoğun bir Roman nüfusuna ev sahipliği yapmakta iken genellikle tek katlı ve yüksek olmayan evlerin yıkılarak yerlerine çok katlı binaların yapılmasıyla birlikte bu bölgelerde yaşayan Roman nüfusu da zamanla azalmıştır.

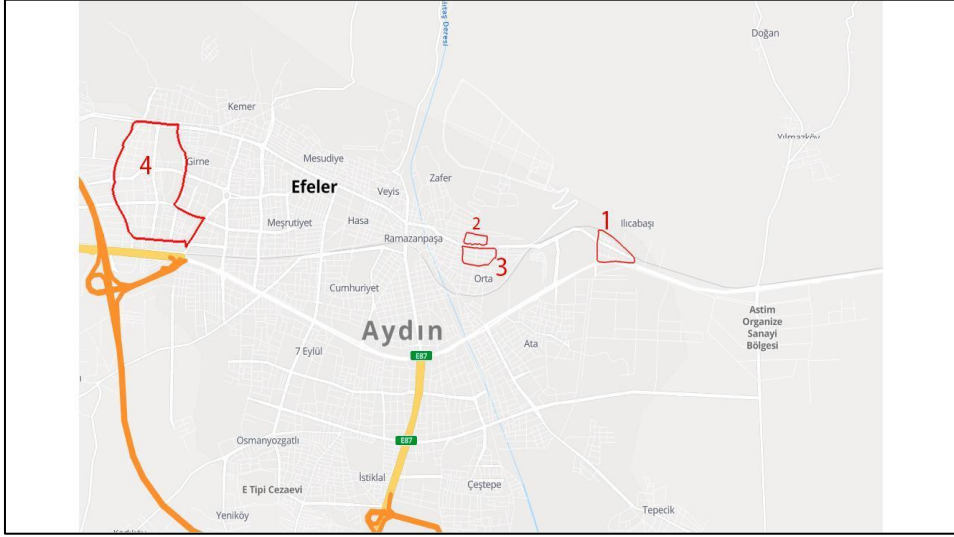
Yeni Kentli Orta Sınıf Ne Kadar Ortada? Aydın İlinde Katı Atıklar ile Bir Soylulaştırma İncelemesi

Harita 1. Aydın İl Merkezi Kuşbakışı Görünümü (harita.gov.tr'den yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

Bu çalışma kapsamında esas olarak araştırma yapılan mekânlar ise Zafer ve Orta Mahalleleri'nde yeni binaların yapıldığı 2 numara ve 4 numara ile gösterilen bölgelerdir. Harita 1'de, 1 numara ile işaretlenen mahalle Ilıcabaşı Mahallesi'ni, 2 numara ile işaretlenen kısım Zafer Mahallesi'ni, 3 numara ile işaretlenen kısım Orta Mahallesi'ni, 4 numaralı kısım Aydın Adnan Menderes Üniversitesini, 5 numara Denizli – İzmir Devlet Karayolunu ve 6 numara ise Adnan Menderes Bulvarı'nı göstermektedir. 8 numaralı yer Aydın'ın ilk ve tek alışveriş merkezi olan Forum Aydın'ı, 7 numaralı kısım ise yeni açılan, eskiden tekstil fabrikası olan ve şu an ise halka açık bir şekilde Aydın Büyükşehir Belediyesi tarafından işletilen Aydın Tekstil Parkı'nı göstermektedir. Harita 2'de ise sadece çöp konteynerlerinin incelendiği dört mahalle il ölçeğinde gösterilmiştir.

Yeni Kentli Orta Sınıf Ne Kadar Ortada?
Aydın İlinde Katı Atıklar ile Bir Soylulaştırma İncelemesi

Harita 2. Araştırmanın Yürütüldüğü Dört Mahallenin Kuşbakışı Görünümü (harita.gov.tr'den yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

Harita 2'de 4 numara ile işaretlenen mahalle Mimar Sinan Mahallesi'dir. 2 ve 3 numara ile gösterilen Zafer ve Orta Mahalleleri'ne ait iki kısım Doğu Gazi Bulvarı ile birbirinden ayrılmaktadır. Doğu Gazi Bulvarı, Zafer ve Orta Mahalleleri arasında bir sınır oluşturmaktadır. Doğu Gazi Bulvarı ve Batı Gazi Bulvarı, eski Aydın yerleşim yeri sınırları olarak bilinen alanı doğu ve batı ekseninde boydan boya kat etmektedir. Bu iki cadde coğrafi olarak tek bir doğrultuda tek bir yol olarak yer alsa da Doğu ve Batı Gazi Bulvarı şeklinde ayrı ayrı isimlendirilmektedir. Adnan Menderes Bulvarı'nın devamı olan ve Valilik Binası'na çıkan Hükümet Bulvarı'nın kestiği nokta esas alınarak iki bulvarın da sınırları çizilmiştir. Zafer ve Orta Mahalleleri'nin haritaya göre solunda, coğrafi olarak ise batısında kalan ve yine 6 numara ile işaretlenmiş şekilde gösterilen bulvar ise Aydın il merkezini kuzey ve güney ekseninde kesen, Aydın'ın eski kent merkezinde bulunan ve ilin en büyük bulvarı olan Adnan Menderes Bulvarı'dır. Adnan Menderes Bulvarı üzerinde alışveriş dükkanları, tarihi camiler ve çarşılar, Büyükşehir Belediyesi, tren garı ve devamında Valilik ile Adalet Sarayı bulunmaktadır. Birkaç yıl öncesine kadar bu bulvar çevresinde bulunan şehirlerarası otobüs terminali ise şehrin güney ucuna taşınmıştır. Adnan Menderes Bulvarı üzerindeki Büyükşehir Belediye binası ile Orta Mahallesi arasındaki alanda Cuma Mahallesi bulunmakta ve burada balık hali yer almaktadır. Yine balık hali kenarından akan Tabakhane Deresi boyunca nalbur ve hırdavatçı gibi dükkanlar çevredeki kırsal mahallelerden gelenlerin ihtiyaçlarını görmektedir. Bu dükkanların burada konumlanması, balık halinin hemen üst tarafında bulunan köy garajı ve çevresinde bulunan Aydın'ın en büyük üretici pazarı olan Salı Pazarı'nın konumu ile alakalıdır. Çevredeki kırsal mahallelerde yaşayan üreticiler bu pazara

gelerek hem ihtiyaç duydukları ürünleri satın alma hem de kendi ürünlerini satma imkânı bulmaktadırlar. Bu bilgilerden hareketle, araştırmaya ilişkin temel çalışma sahasını oluşturan Zafer ve Orta Mahalleleri'nin kentsel dönüşüme uğrayan kısımlarının, kent merkezine çok yakın bir konumda bulunduğu ve geçmişte kent merkezi ile fonksiyonel bir bütünlük oluşturduğu söylenebilir. Kısacası Zafer ve Orta Mahalleleri, Aydın il merkezinde fonksiyonel olarak birbirine bağlı pek çok mekâna yakın konumundan ötürü son yirmi yıla kadar şehrin merkezini temsil etmekteydi.

Bununla birlikte haritada 4 numara ile gösterilen kısımda ise Aydın Adnan Menderes Üniversitesi bulunmaktadır. 1992 yılında kurulan Adnan Menderes Üniversitesi bünyesindeki öğrenci sayısı 2022-2023 Eğitim-Öğretim Yılı itibariyle 48.000'i geçmiştir. Bu durum öğrenciler için konut ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda, Zafer ve Orta Mahalleleri'nin Doğu Gazi Bulvarı hattında kalan kısımlarında öğrenciler yerleşmeye başlamış ve bu bölgeye olan ilgi zamanla artmıştır. Bununla birlikte, Aydın il merkezinde yerleşmelerin şehrin batısına doğru genişlemesi söz konusu olmuştur. Efeler Mahallesi ve Girne Mahallesi gibi seyrek yerleşimli bölgelerde yeni konutların yapılması ile birlikte şehrin cazibe merkezi de batıya doğru kaymıştır. Ancak şehrin doğusunda yer alan ve şehirdeki ilk ve tek alışveriş merkezi olan Forum Aydın ile son yıllarda hizmete alınan Aydın Tekstil Parkı gibi alanlar şehir içindeki merkezi noktaların dağılımını etkileyen unsurlar olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmanın araştırma sahalarından olan Mimar Sinan Mahallesi de Aydın il merkezinde en batıda yer alan mahalle olup, lüks restoranların, yüksek fiyatlı gayrimenkullerin, çok katlı güvenli sitelerin, özel okulların, tenis sahalarının ve özel muayenehaneler gibi yüksek sosyoekonomik düzeyin göstergesi olan mekânların yoğunlaştığı mahalledir.

Bulgular

Araştırma kapsamında ilk olarak Ilıcabaşı Mahallesi, ikinci olarak Zafer ve Orta Mahalleleri ve üçüncü olarak Mimar Sinan Mahallesi seçilmiştir. Bu seçimde, soylulaştırılmış ve soylulaştırılmamış alanlardaki sosyoekonomik düzeyin tüketim alışkanlıkları temelinde kıyaslanması için bir ölçek oluşturulabilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu dört mahalle seçildikten sonra mahalledeki çöp konteynerleri, belediye tarafından atıkların günlük olarak toplandığı saatlerden* mümkün olan en kısa süre öncesinde ve farklı günlerde incelenmişlerdir. Araştırma boyunca, toplamda ellinin üzerinde çöp konteyneri incelenmiş ve konteyner içerikleri video kaydına alınmıştır. Video kaydına alınan çöp

* Katı atıkların toplanacağı zaman bilgisi, Efeler Belediyesinin Web sitesinde yayınlanan çizelge sayesinde edinilmiştir. <https://www.efeler.bel.tr/hizmetlerimiz/evsel-kati-atik-toplama-programi>, son olarak 18 Ağustos 2023 tarihinde erişilmiştir.

konteynerlerindeki evsel atıklar kullanım alanları ve türlerine göre kategorilendirilmiştir. Bu sınıflandırmada gıda ürünleri, hijyen ürünleri, kişisel bakım ürünleri ile boş zaman ve yaşam tarzına dair tüketim ürünleri olarak kategorilendirme yapılmıştır. Sonrasında çöp konteynerlerinin içeriğini detaylıca kaydeden videolar incelenmiş ve her çöp konteynerinde bulunan atıklar tek tek yazılarak listelenmiştir. Bu liste sayesinde hangi mahallede hangi kategoriye ait atıkların bulunduğu tespit edilmiş ve atıkların tüketim alışkanlıkları ve sosyoekonomik düzey temelli analizi yapılmıştır.

Bulguların ortaya konulmasında teorik olarak atık türlerine ilişkin mevcut literatürden de faydalanılmıştır. Eldeki literatürde, tüketim ve tüketenlerin sosyoekonomik seviyeleri arasında bir ilişki olduğu ile ilgili pek çok araştırma bulunmaktadır (Dennison et al., 1996; Egunjobi, 1986; Kawai & Tasaki, 2016; Veblen & Galbraith, 1973). Buna paralel olarak, ortaya çıkan kentsel katı atıkların miktarı ve cinsi ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında yaş, cinsiyet, hane halkı sayısı, gelir düzeyleri, bulunulan mahallenin gelir düzeyi gibi pek çok parametrenin üretilen katı atıkların miktarı ve cinsi ile ilişkilerinin bulunduğu görülmektedir. Bu sebeple, çalışmada elde edilen bulgular analiz edilirken de incelenen katı atıkların türlerine dikkat edilmiştir. Piyasada sıklıkla karşılaşılan katı atıkların yanında, ekonomik değeri yüksek ve kullanım amacı temel ihtiyaçların giderilmesinin ötesindeki kültürel tercihlere ya da hazza dayanan ürün atıklarının kayda alınmasına dikkat edilmiştir. Böylece, mahallede yaşayanların sosyoekonomik statüsü hakkında çıkarım yapmak amacıyla evsel katı atıkların ve tüketimlerinin analiz edilmesine imkân sağlanmıştır. Bulgular incelenirken atıklar çeşitli kategorilere ayrılarak tüketim nitelikleri ve amaçlarının sınıflandırılması da sağlanmıştır. Analiz sonrasında elde edilen bulguları örneklemeler arasında kıyaslamalı bir şekilde özetleyen veriler ise Tablo 1.'de verilmiştir.

Tablo 1. Çöp Analizi Verilerine Göre Kıyaslamalı Atık Kategorileri ve İçerikleri

	İlcabaşı Mahallesi	Zafer ve Orta Mahalleleri	Mimar Sinan Mahallesi
Gıda	Sağlıklı olmayan ve düşük besin değerli gıdalar (bisküvi, şekerli gıda ve içecekler vb.) Evde yemek yapımına temel lüks olmayan gıda maddeleri (Ucuz ürün satan	Restoran üretimi gıda ürünleri (eve servis yemek kutuları) Evde yemek yapımına temel lüks olmayan gıda maddeleri (Standart zincir market markaları)	Evde yemek yapımına temel özellikli gıda maddeleri (laktosuz süt, renkli erişte, kefir, çocuk maması vb.)

Yeni Kentli Orta Sınıf Ne Kadar Ortada?
Ayдын İlinde Katı Atıklar ile Bir Soylulaştırma İncelemesi

	zincir market markaları)		
Hijyen ve Kişisel Bakım Ürünleri	Temel temizlik maddeleri (deterjan, şampuan vb.)	Kişisel bakıma yönelik özellikli ürünler (güneş kremi, cilt bakım ürünleri, makyaj temizleme pamuğu, roll-on, saç toniği vb.)	Kişisel bakıma yönelik özellikli ve lüks ürünler (kantaron yağı, passiflora şampuan, besin takviyeleri ve yumuşatıcı vb.)
Boş Zaman ve Yaşam Tarzına Dair Ürünler	Tütün ürünleri	Tütün ürünleri ve tütün bırakma ürünleri Alkollü içecekler	Lüks özel ürünler (pahalı markalara ait evcil hayvan mamaları, kutu veya kartona sarılmış şekilde kozmetik ürün kargo kutuları vb.)

Kaynak: Yazarlar tarafından analiz sonuçları ışığında oluşturulmuştur.

Gıda Kategorisindeki Tüketim Maddesi Atıkları

İlıcabaşı Mahallesi'nde yapılan çöp analizinde, çok fazla şekerli gıda, bisküvi ve şekerli içecek gibi sağlıksız ve düşük besin değerli atıştırmalık ambalajlarına rastlanmıştır. Bu ambalajların genellikle gramajları düşük ve açıldıktan hemen sonra bitirilecek ürünler olduğu görülmüştür. Bu çöp konteynerlerinde bulunan meyve suları, dondurmalar, kekler ve cipslerin çoğunluğu büyük hacimli veya yüksek gramajlı ambalajlarda değil, genellikle düşük gramajlı veya bir bardak kapasitesindeki küçük hacimli ambalajlarla tüketilmişlerdir. Bu tarz ambalajlardaki gıdalar genellikle *aç-bitir* tarzında tüketilmektedir. Bununla birlikte neredeyse her çöp konteynerinde evsel yemek artığına rastlanmıştır. Bu artıklar, evde pişirildikten sonra tüketilmeyen ve sonrasında çöp konteynerine atılan atıklardır. Evsel yemek artıklarının bir poşet içerisinde değil, direkt olarak çöp konteynerine döküldüğü gözlenmiştir. Bunların dışında otuzlu yumurta kolileri ve hazır yoğurt kaplarına da sıklıkla rastlanılmıştır. Yumurta kolileri ve yoğurt ve peynir kapları gibi günlük gıdaya ilişkin ambalajlardaki markalara bakıldığında, bu ürünlerin genellikle ucuzluk ürünleri satan zincir marketlerin markalarına ait olduğu görülmüştür. İçeceklere ait atıklar, daha ziyade asitli ve şekerli içeceklerin tüketildiğini göstermektedir. Bu tarz içeceklerin çöplerinin ise toplu tüketime uygun olacak şekilde 2,5 litrelik şişelerde olduğu görülmüştür.

Zafer ve Orta Mahalleleri'ndeki çöp konteynerlerinden çıkan gıda kategorisindeki tüketim maddesi atıklarına bakıldığında, ilk olarak evlere sipariş edilen ya da dışarıda yapıp evde tüketilen yemeklere ilişkin kutuların varlığı göze çarpmaktadır. Pizza kutuları, beyaz köpük ya da strafordan yapıma ve içerisindeki yemeği bir süre sıcak tutabilecek farklı şekillerdeki yemek kapları neredeyse her çöp konteynerinde bulunmuştur. Bununla birlikte marketlerde tabaklı bir şekilde satılan tavuk ambalajları ile de sıklıkla karşılaşmıştır. Zafer ve Orta Mahalleleri'ndeki çöp konteynerlerinde neredeyse hiç tek kişilik atıştırmalık yiyecek ambalajına rastlanmamıştır. Meyve suyu, cips ve gofret gibi abur cubur besinlerin daha ziyade yüksek hacimli ya da büyük gramajlı olan ambalajlarda tüketildiği görülmüştür. Hazır yemek kutuları dışındaki içecek, bisküvi ve makarna gibi gıda ambalajı atıklarında ise gözle görülür bir çeşitlilik vardır. İlicabaşı Mahallesi'nde içecek kategorisinde bir ya da iki çeşit içecek görülürken, Zafer ve Orta Mahalleleri'ndeki çöp konteynerlerinde şalgam, kola, soğuk çay, enerji içeceği, süt, portakallı gazoz ve sade gazoz gibi pek çok farklı türde içecek çeşidinin ve bu ürünlere ilişkin farklı markaların ambalajlarına rastlanmıştır. Hazır yemek kutuları ile ilgili dikkat çeken bir durum ise, bu kutuların yarıya yakınında çevrimiçi yemek siparişi verilen platformlar üzerinden satın alındığına ilişkin firma logolarının bulunmasıdır. Ancak, İlicabaşı Mahallesi'nde çevrimiçi verilen yemek siparişlerini işaret eden yemek kutularına veya restorandan sipariş edilmiş bir yemek kutusuna rastlanmamıştır. Zafer ve Orta Mahalleleri'nde restoranlardan sipariş edilen yemek paketlerinin yanı sıra salça, marul, sirke, tuz, makarna, krema ve dondurulmuş gıda gibi zincir marketlerden alınan yemek hazırlama malzemelerinin ambalajlarına da çokça rastlanılmıştır. Bununla birlikte evsel yemek artığına nadiren rastlanmıştır.

Mimar Sinan Mahallesi'nde ise çöp konteynerlerine direkt dökülen evsel yemek artığına neredeyse hiç rastlanmamıştır. Gıda kategorisindeki tüketim maddesi atıklarında, Zafer ve Orta Mahalleleri'nde de bulunan ekmek, yumurta, makarna, süt ve un gibi temel gıda maddelerinin yanı sıra laktozsuz süt, renkli erişte, kefir, çocuk maması ve çiğ süt şişesi gibi atıklara da rastlanmıştır. Bunun gibi *özelliikli* denilebilecek gıda maddelerinin çöplerine İlicabaşı, Zafer ve Orta Mahalleleri'nde denk gelinmemiştir. Restoranlardan sipariş edilen yemek kutuları, Mimar Sinan Mahallesi çöplerinde görülmüş olsa da bu durumla Zafer ve Orta Mahalleleri'ndeki kadar büyük oranda karşılaşmamıştır. Mimar Sinan Mahallesi'nde hazır paketli gıda olarak ise yoğunlukla tatlı paketleri göze çarpmaktadır. Tek kişilik porsiyonlardaki tatlıların yanında, lokum, baklava ve katmer gibi fiyat anlamında üst seviyede sayılabilecek gıda tüketim maddesi atıkları görülmüştür.

Hijyen ve Kişisel Bakım Ürünü Atıkları

İlicabaşı Mahallesi'nde incelenen çöp konteynerlerinde, hijyen ve kişisel bakım ürünü atıklarına çok fazla karşılaşmamıştır. Genellikle karşılaşılan atıklar çocuk

bezleri olsa da özellikle elde yıkama yapma amaçlı bulaşık deterjanı, diş fırçası, ilaç kutusu, bulaşık makinesi parlaticısı, şampuan ve saç boyası atıklarına da rastlanılmıştır.

Zafer ve Orta Mahalleri'ndeki hijyen ve kişisel bakım ürünü atıkları, Ilıcabaşı Mahallesi'nden oldukça farklıdır. Neredeyse her çöp konteynerinden en az bir tane hijyen ve kişisel bakım ürününe ait atık çıkmıştır. Ilıcabaşı Mahallesi'nde de hijyen ve kişisel bakıma dair karşılaşılan atıklara ek olarak güneş kremi, tıraş bıçağı, cilt bakım ürünleri, makyaj temizleme pamuğu, hijyenik ped, kondom, tuvalet kâğıdı, roll-on, saç toniği, çamaşır suyu ve havlu peçete gibi atıklara da rastlanılmıştır.

Mimar Sinan Mahallesi'nde de Zafer ve Orta Mahalleleri'ndekine benzer hijyen ve kişisel bakım ürünü atıkları dışında, aktarlardan temin edilen kantaron yağı, passiflora şampuan, besin takviyeleri ve yumuşatıcı gibi *özellikli* denilebilecek ve piyasa değeri açısından daha yüksek fiyatla satılan ürünlerin atıklarına da rastlanmıştır.

Boş Zaman ve Yaşam Tarzına Dair Ürün Atıkları

Araştırma kapsamında son olarak boş zamana ve yaşam tarzına dair ürünlere ait atıklar incelenmiştir. Ilıcabaşı Mahallesi'nde sigara ve uygun fiyatlı oyuncaklara rastlanmıştır. Zafer ve Orta Mahalleleri'nde ise bu kategoride daha çeşitli atıklar görülmüştür. Örneğin, Zafer ve Orta Mahalleri'nde en az beş farklı çeşit alkollü içeceğe ve her bir çeşit alkollü içeceğin de birden fazla markaya ait atıklarına rastlanılmıştır. Buna ek olarak, yoğunlukla şehirlerarası otobüs bileti, evcil hayvan maması ve kumu, sigara, sıcak su torbası, sigara bırakma ürünleri kutuları gibi ürün atıkları bulunmuştur. Ayrıca plastik kargo poşetleri ve doğum günü pastası ve kutlama mumları da bulunmuştur. Mimar Sinan Mahallesi'nde ise yukarıda sayılanlara ek olarak daha pahalı markalara ait evcil hayvan mamaları, kutu veya kartona sarılmış şekilde kozmetik ürün kargo kutuları, yüksek fiyatlı ev içi paspaslar, kırtasiye malzemeleri, üst segment bir arabanın gerçek boyutlarının ölçülenmiş halinde satılan oyuncak araba kutusu, hurçlar ve konut bahçelerinden budanan gül dalları gibi çöplere rastlanmıştır.

Ilıcabaşı Mahallesi'ndeki çöp konteynerlerinde dikkati çeken bir diğer unsur da *kargı* çöpleridir. Kargı atıkları, bu mahallede yaşayan Romanların geçim kaynağı ile ilişkilidir. Ilıcabaşı Mahallesi'nde deniz kenarında kullanıma uygun plaj şemsiyesi, hasır ve yazlık evlerde bahçe çiti olarak kullanılmak üzere çeşitli amaçlar için kargıdan yapılmış ürünler üretilmektedir. Bu ürünlerin yapımına geçilmeden önce kargılar çevre alanlardan kesilir ve sonrasında mahalle içerisinde uygun bir alanda kurumaya bırakılır. Kuruyan kargılar yine mahalle sakinlerinin evlerinin önünde çöplerinden ve yapraklarından ayrılarak işlenir. Ev ve iş yerinin birbirine bu kadar yakınsadığı bölgede, evsel atıklara ait çöp konteynerlerinde

aynı zamanda geçim kaynağına ilişkin atıklar da bulunmaktadır. Bununla birlikte çöp konteynerlerinin kenarlarında birikmiş ve üzerinden zaman geçtiği için pekişmiş kül birikintileri bulunmaktadır. Bu da mahalledeki konutlarda yoğunluklu olarak ısınma kaynağı için doğal gaz yerine kömür ya da odun sobası kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca araştırma sırasında, Ilıcabaşı Mahallesi'ndeki çöp konteyneri yoğunluğunun, diğer mahallelere kıyasla daha az olduğu gözlenmiştir. Mahallede ana yollar dışında kalan bazı sokakların çöp toplama araçlarının geçişine izin vermeyecek ölçüde dar olduğu ve bu sokaklarda da çöp konteynerlerinin bulunmadığı gözlenmiştir. Bununla birlikte bazı mahallelilerin çöplerini ana yol kenarlarında bulunan çöp konteynerlerine taşıdıklarına şahit olunmuştur.

Tartışma

Çalışmanın giriş kısmında kullanılan ve araştırmanın amacı ile özgün değeri açısından özellikle vurgulanan hususun bu noktada tartışmaya açılması gerekmektedir. Bu araştırmadaki temel motivasyon, soylulaştırma kavramıyla işaret edilen ve kentsel dönüşüm pratikleri sonucunda toplumsal sosyoekonomik yapının da fiziksel çevredeki gelişimle birlikte daha üst seviyeye evrildiği yönündeki ön kabulün yeniden gözden geçirilmesi gerektiğidir. Çalışma, bu iddiasını savunmak ve hipotezini test etmek için birincil veri üretimi metodu olarak çöp analizini kullanmış ve mevcut veriler ışığında bulgularını ortaya koymuştur. Aydın ili Efeler ilçesi örneklemindeki çöp analizinin işaret ettiği bulgular özetle şunu ortaya koymaktadır: Zafer ve Orta Mahalleleri gibi kentsel dönüşüm alanlarında fiziksel yapı çevrenin daha estetik ve yüksek ekonomik getirili konut stokunu oluşturarak, mevcuta kıyasla *elit* bir sınıfa hitap etme gayesiyle dönüştürülmüş olsa da bu alanlara yerleşenlerin toplumsal sosyoekonomik yapısı, tüketim alışkanlıkları temelinde bu gaye gerçekleştirilmemiştir.

Modern toplumların en göze çarpan gerçeği büyük kentlerin büyümesi olmuştur (Park vd., 1984: 47). Ekonomik kalkınmanın öncüleri olarak kentsel alanlar aldıkları göçlerle birlikte hızlı bir şekilde büyümüşlerdir. Bu genişlemenin kent alanlarındaki izdüşümüne bakıldığında, kentin farklı mekânlarının değişik görevleri icra ettiği ve kentin kümülatif olarak birbiri ile fonksiyonel bütünlük oluşturduğu görülebilmektedir. Alışveriş ve ticaretin yoğun olduğu bölgelerle yerleşimin yoğun olduğu bölgelerin birbirine yakın olması, ücretli çalışanların iş yerlerine yakın oturması ve ulaşım imkanının gelişmesi ile birlikte bu imkânlara erişebilenlerin kentin çeperlerinde yaşamaya başlaması gibi süreçler kentlerin fiziksel mekânlarındaki dönüşümleri de beraberinde getirmektedir. Kentsel alanlar bu anlamda kent içerisinde yaşanan sosyal ve ekonomik aktivitelerin adeta fiziksel bir dışavurumu olarak görülmelidir.

Kent merkezlerinde belirli fonksiyonları icra eden alanların, zamanla görevlerini yerine getiremiyor olması ya da bu fonksiyonların kentin başka bölgelerindeki sosyal yapılar tarafından icra edilmesi söz konusu olabilir. Böylelikle kent merkezlerinde spesifik konumlara yönelik ilgi yavaş yavaş sönmülenebilmektedir. Kent özelinde ilgi kaybeden bu bölgelerin daha alt sosyoekonomik sınıflar tarafından erişilebilir hale gelmesi ile birlikte, bu alanlarda görece daha alt seviyedeki sosyoekonomik sınıfların görünür hale gelmesi söz konusu olmaktadır. Genellikle bakımsız ve altyapı hizmetlerinin yeterli olmadığı bu alanlar kentin çöküntü bölgeleri haline gelmektedirler. Kentsel dönüşüm uygulamaları da bu aşamada fiziki mekân temelinde dönüştürülecek bu alanın, aynı zamanda sosyoekonomik ve toplumsal anlamlarda da iyileştirileceği inancını temsil etmekte ve böylece bu alanlardaki eski yapı stokunun yerine yeni, pahalı, estetik ve güzel olanı koymayı vadetmektedir. Kentsel dönüşüm ile birlikte önceleri çöküntü alanlarında halkın genel kullanımına açık olmayan, güvenlik zafiyetlerinin bulunduğu, altyapı, çevre ve temizlik hizmetlerinin gereği gibi icra edilememesinden ötürü sorunlu görülen bölgelerde artık daha üst sosyoekonomik seviyedeki grupların yer alacağı ön kabulü de bulunmaktadır. Bu ön kabul, soylulaştırma kavramı ile kastedilen sosyoekonomik değişimi işaret etmektedir.

Literatürde kentsel dönüşüm alanlarında söz konusu olan bu sosyoekonomik değişimin, işçi sınıfının yaşadığı bu kentsel çöküntü alanlarını *öncü sınıf* veya *yeni kentli orta sınıf* (Smith, 1996; Zukin, 1980) olarak adlandırılan sosyal grupların, açık bir ifadeyle, *fethetmesiyle* mümkün olduğu ifade edilmektedir. Bu değişim, daha alt seviyedeki sosyoekonomik gruplardan daha üst olana doğru bir yer değiştirme şeklinde resmedilir ve değişimin kent düzlemindeki izdüşümleri olarak sanat, yaşam tarzı ve tüketim alışkanlıklarında ortaya çıkan köklü yenilikler gösterilir. Hippi tarzının ortaya çıkması, çatı katı dairelerinin kullanımı, sanat galerilerinin açılması, kafelerin sosyalleşme mekânları olarak ortaya çıkması ve etnik yemek dükkanlarının açılması gibi değişimler, söz konusu soylulaştırmanın göstergeleri olarak kabul edilmektedir.

Soylulaştırmanın, kentsel dönüşüme ek olarak işaret ettiği toplumsal dönüşümün göstergeleri niteliğinde ele alınan bazı ön kabullerin, günümüzde hala geçerliliğini koruyup korumadığı ve bazı ana akım göstergelerin dışında farklı örüntülerin sahada var olup olmadığı incelenmelidir. Bu çalışma da soylulaştırma literatüründe karikatürize edilen değişimin soylulaştırma konusuna tek düze bakılmasına sebep olabileceğini tartışmaktadır. Literatürde çalışmaların elde ettiği veriler, soylulaştırma pratiklerinin bağımsız değişkenleri olarak ele alınmaktadır. Ancak bağımlı değişken olarak ele alınan mahallelerin sahip olduğu karakteristiklerin, gerçekten bir bağımlı değişken olarak mı yoksa bir ara değişken olarak mı ele alınması gerektiği hususu açıklanmaya muhtaçtır. Bu konuda çalışmamızda da daha önce ifade edildiği gibi iki sorun vardır. Birincisi, mahallelerde yer alan dükkanların soylulaştırmaya uğrayan kentsel mekânların birer temsilcisi olarak seçilmeleridir. İkincisi ise, soylulaştırılan mekânlarda

yaşayanlara yönelik birincil verilere dayanan çalışmaların çok az olmasıdır. Bu sorunsallar karşısında, eldeki araştırma özgün bir çıkış yolu sunmaktadır. Mahallelerde yer alan çöp konteynerlerindeki katı atıkların incelenmesi temelindeki çöp analizi yöntemi ile yapmış olduğumuz çalışma, kentsel mekânların salt bağımlı değişken olarak ele alınmasıyla yapılan analizlerin sonuçlarını da tartışmaya açmakla birlikte, yeni bir veri toplama yöntemini literatürle tanıştırmaktadır. Bu bakımdan bu çalışma bundan sonra yapılacak çalışmalar için bir öncü rol üstlenmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, kentsel dönüşümle beraber fiziki mekânda yaşanan değişimi, bu yeni alanlarda yaşayan bireylerin toplumsal sosyoekonomik değişimiyle ilişkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Literatürde soylulaştırma ile ilgili çalışmalarda genellikle dönüşüme uğrayan kentsel alanlardaki sosyal değişimi inceleyen araştırmalar, büyük oranda sanat galerileri, tiyatrolar, yöresel ürün satan dükkanlar ve antikacılar gibi iş yerlerinin bu alanlarda ortaya çıkışı ya da yeni inşa edilen binaların modernliği bağlantılı kriterleri dikkate alarak analiz yapmaktadır. Ancak bu yöntemleri takip eden araştırmalarda, bu mekânların kamuya açık yerler olduğu, oralandaki işverenlerin, çalışanların ya da müşterilerin o soylulaştırılmış mahallelerde yaşayıp yaşamadığı genellikle göz ardı edilmektedir. Türkiye'deki bağlantılı yazın da yöntemsiz olarak benzer çerçeveyi incelemektedir. Bu çalışmada ise, fiziksel mekânın dönüşümünün toplumsal sosyoekonomik seviyeye etkisini incelemek için doğrudan soylulaştırılan alanlarda ikamet eden bireylerin sosyoekonomik durumlarının tespit edilmesi öncelenmiştir. Böylelikle çalışma, araştırma nesnesi olarak soylulaştırma alanlarındaki işyerlerini değil, buralarda yaşayan bireylerin tüketim alışkanlıklarını temsil eden çöp konteynerlerini seçmiştir. Aydın ili Efeler ilçesinde soylulaştırma mekânlarını içeren Zafer ve Orta Mahalleleri'ndeki çöp konteynerlerinde bulunan tüketim maddesi atıkları, soylulaştırma alanını temsil etmeyen ve farklı sosyoekonomik seviyelerdeki Ilıcabaşı Mahallesi ve Mimar Sinan Mahallesi'ndeki atıklarla kıyaslanmıştır. Bu kıyaslama, Ilıcabaşı Mahallesi ve Mimar Sinan Mahallesi'nin araştırma örneklemini içerisinde kontrol grubunu oluşturması için gerekli görülmüştür. Böylelikle çalışmada, kentsel dönüşüme uğrayan mahallelerde yaşayanların sosyoekonomik olarak kent ölçeğindeki izdüşümü tespit edilmeye çalışılmıştır.

Eldeki bulgular karşılaştırmalı şekilde analiz edildiğinde, Zafer ve Orta Mahalleleri'ndeki tüketimin genellikle piyasada uygun fiyatlı ürünlerle gerçekleştiği görülmüştür. Ilıcabaşı Mahallesi'nde de uygun fiyatlı ürünlerin tüketimi söz konusu iken, tüketilen ürünlerin ve markaların çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda, Zafer ve Orta Mahalleleri'ndeki tüketimin Ilıcabaşı Mahallesi'ne göre daha fazla, çeşitli, pahalı ve temel yaşam ürünlerinden ziyade orta sınıfın yaşam tarzına uygun ürünlerden oluştuğu söylenebilir. Bu bakımdan kentsel dönüşüme uğramış olan Zafer ve Orta Mahalleleri'ndeki tüketim

alışkanlıklarının toplumsal sosyoekonomik düzey bağlamında, soylulaştırma literatüründe yer alan çalışmaların öngördüğünün aksine, etnik mutfaklar, sanat galerileri ve antikacılar gibi yüksek kültür olarak nitelendirilebilecek, fikre ve entelektüel hazza dayalı bir tüketime doğru evrilmediği, daha ziyade birincil gıda ve kişisel bakım ürünlerinin tüketiminde yoğunluk bulunduğu ileri sürülebilir.

Sonuç olarak kentsel dönüşüme uğramış Zafer ve Orta Mahalleleri'ndeki bölgelerin orta sınıfın sosyoekonomik ve toplumsal seviyesini tatbik eden bir tüketim deposu olarak var olduğu değerlendirilmektedir. Literatürde soylulaştırma sürecinin, fiziksel mekândaki yenileme ile artan ekonomik değer toplumsal sosyoekonomik yapıda da yansımaları bulacağına ilişkin yaygın ön kabulün aksine, Zafer ve Orta Mahalleleri, entelektüel üretim merkezleri olmaktan uzak bir yapıdadır. Ilıcabaşı Mahallesi ve Mimar Sinan Mahalleleri ile yapılan kontrol grubu kıyaslamasında, çöp konteyneri analizinde Ilıcabaşı Mahallesi'nden beklenen düşük sosyoekonomik toplumsal seviyeyle uyumlu atıkların bulunduğu ve Mimar Sinan Mahallesi için de yüksek sosyoekonomik düzeyi gösteren atıklara ulaşıldığı görülmüştür. Bu durum, açık bir şekilde çöp analizi yönteminin sosyoekonomik düzeye ilişkin veri elde etmede işlevsel bir uygulama olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle, Zafer ve Orta Mahalleleri'nde yapılan çöp analizlerinin de bölgedeki toplumsal yapının sosyoekonomik düzeyine ilişkin gösterge sunma konusundaki güvenilirliğinin yüksek olduğu söylenebilir. Araştırma neticesinde, kentsel dönüşüme uğramış olan Zafer ve Orta Mahalleleri'nde, fiziksel mekânda yaşanan ve mevcuttan daha üst sosyoekonomik toplumsal yapının *mekânı fethini* çağrıştıran dönüşümler, bu alanlarda yaşayanların sosyoekonomik yaşantısına ve dolayısıyla tüketim alışkanlıklarına yansımamıştır. Zafer ve Orta Mahalleleri, tüketim alışkanlıkları analizi sonucunda toplumsal olarak soylulaştırılmış değil, ancak ve ancak fiziksel mekân bağlamında yenilenmiş ve mekânsal olarak soylulaştırılmış alanlar olarak kalmıştır.

Aydın ilinde Zafer ve Orta Mahalleleri'nin geçirmiş olduğu kentsel dönüşüm süreciyle dönüşen yeni yerleşim mekânları, soylulaştırma literatüründeki tartışmaların işaret ettiği kadar uzak bir biçimde *öncü, fetheden ve yaratıcı* bir yeni kentli orta sınıf yapısını değil, gıda ve birincil tüketim malzemelerini yoğun bir şekilde tüketen bir tüketici sınıfını misafir etmektedir. Böylelikle kentsel dönüşümün direkt olarak toplumsal bir soylulaştırma yaratacağı ve bu soylulaştırmanın literatürde karikatürize edildiği şekilde gerçekleşeceği yönündeki ön kabulün, uygulanan çöp analizi yöntemi ile Zafer ve Orta Mahalleleri için geçerli olmadığı görülmüştür. Zira, entelektüel ve kültürel tüketimin merkeze alındığı soylulaştırma literatürünün resmettiği toplumsal hayat tarzının izdüşümüne en yakın sonuçlara Mimar Sinan Mahallesi gibi kentsel dönüşüme *uğramamış* bir mahallede rastlanılmıştır. Bu bakımdan kentsel dönüşüm ve soylulaştırmanın belirli bir toplumsal sosyoekonomik dönüşümü de getireceği yönündeki ön kabullerin tekrar gözden geçirilmesi gerektiği

düşünülmektedir. Ayrıca, kentsel dönüşüme uğrayan mahallelerin salt bir bağımlı değişken olmayıp, ekonomik koşullar açısından bir ara değişken niteliğinde olup olmadığı konusunun daha detaylı araştırılması da önerilmektedir. Çalışmanın yöntemindeki kısıtlılıklar olan örneklem seçimi dikkate alınarak, ilerleyen çalışmalar daha geniş örnekleme çöp analizi yaparak kentsel alanlardaki fiziksel mekânın yenilenmesiyle beklenen soylulaştırma olgusunun, gerçekten toplumsal sosyoekonomik düzeydeki farklılığı gösterecek bir toplumsal hareketlilik yaratıp yaratmadığını inceleyebilir.

Kaynakça

Atkinson, R. (2002). *Does gentrification help or harm urban neighbourhoods?: An assessment of the evidence-base in the context of new urban agenda* (Vol. 5). Bristol: ESRC Centre for Neighbourhood Research.

Atkinson, R. (2003). Introduction: Misunderstood Saviour or Vengeful Wrecker? The Many Meanings and Problems of Gentrification. *Urban Studies*, 40(12), 2343-2350. <https://doi.org/10.1080/0042098032000136093>

Atkinson, R. (2004). The evidence on the impact of gentrification: new lessons for the urban renaissance?. *European journal of housing policy*, 4(1), 107-131.

Atkinson, R., & Bridge, G. (2010). Globalisation and the new urban colonialism. *The gentrification debates*, 51-61.

Bolt-Evensen, K., Vik, F. N., Stea, T. H., Klepp, K.-I., & Bere, E. (2018). Consumption of sugar-sweetened beverages and artificially sweetened beverages from childhood to adulthood in relation to socioeconomic status – 15 years follow-up in Norway. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 15(1), 8. <https://doi.org/10.1186/s12966-018-0646-8>

Burris, Val. 1995. *The discovery of the new middle classes*. İçinde: Arthur J. Vidich, ed., *The new middle classes. Life styles, status claims and political orientations*, ss. 15-54. New York: New York University Press.

Clerval, A. (2022). Gentrification and social classes in Paris, 1982-2008. *Urban Geography*, 43(1), 34-58.

Dennison, G. J., Dodd, V. A., & Whelan, B. (1996). A socio-economic based survey of household waste characteristics in the city of Dublin, Ireland. I. Waste composition. Resources, Conservation and Recycling, 17(3), 227–244. [https://doi.org/10.1016/0921-3449\(96\)01070-1](https://doi.org/10.1016/0921-3449(96)01070-1)

Douglas, M. (2002). *Purity and Danger*. London: Routledge.

Egunjobi, T. O. (1986). Problems of solid waste management in Nigerian urban centres. *Development and the Environment, NISER, Ibadan*, 303–318.

- Fagan, G. H. (2003). Sociological reflections on governing waste. *Irish Journal of Sociology*, 12(1), 67-84.
- Florida, R. (2017). *The new urban crisis: How our cities are increasing inequality, deepening segregation, and failing the middle class-and what we can do about it*. Hachette UK.
- Gille, Z. (2012). *Sociology of Waste*. İçinde: Zimring, C. A. ve Rathje, W. L. (Eds.). (2012). *Encyclopedia of consumption and waste: the social science of garbage* (ss. 833-837). Sage.
- Hamnett, C. (2003). Gentrification and the middle-class remaking of inner London, 1961-2001. *Urban studies*, 40(12), 2401-2426.
- Kawai, K., & Tasaki, T. (2016). Revisiting estimates of municipal solid waste generation per capita and their reliability. *Journal of Material Cycles and Waste Management*, 18(1), 1–13. <https://doi.org/10.1007/s10163-015-0355-1>
- Kos, D. (1999). Refuse Treatment or a Contribution to a “Sociology of Garbage”. *Urbani izziv*, 10(1), 113-117.
- Lange, H., & Meier, L. (2009). Who are the new middle classes and why are they given so much public attention? *The new middle classes: Globalizing lifestyles, consumerism and environmental concern*, 1–26.
- Ley, D. (1994). Gentrification and the politics of the new middle class. *Environment and planning D: Society and space*, 12(1), 53-74.
- Ley, D. (1996). *The New Middle Class and the Remaking of the Central City*.
- Ley, D. (2003). Artists, aestheticisation and the field of gentrification. *Urban studies*, 40(12), 2527-2544.
- Mabogunje, A. L. (1968). *Urban Development in Nigeria*. London: University of London Press. Search in.
- McGuire, M. L. (2011). “How to Sit, How to Stand”: *Bodily Practice and the New Urban Middle Class. A Companion to the Anthropology of India*, 115–136. doi:10.1002/9781444390599.ch6
- Mehdipanah, R., Marra, G., Melis, G., & Gelormino, E. (2018). Urban renewal, gentrification and health equity: a realist perspective. *The European Journal of Public Health*, 28(2), 243-248.
- O’Brien, M. (1999). *Rubbish-power: towards a sociology of the rubbish society*. İçinde: J. Hearn ve S. Roseneil (Eds.) *Consuming Cultures: Power and Resistance*. London: Macmillan
- Park, R., Burgess, E. W., & McKenzie, R. D. (1984). *The city: Suggestions for the study of human nature in the urban environment*.

- Sandıkçı, Ö., & İlkuçan, A. (2007). *Soylulaştırma olgusunun tüketim ve pazarlama açılarından analizi: İstanbul Cihangir örneği*.
- Shaker, R., & Rath, J. (2019). The coffee scene in Glasgow's West End: On the class practices of the new urban middle classes. *City, Culture and Society*, 17, 1–7.
- Short, J. R. (1989). Yuppies, yuffies and the new urban order. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 173-188.
- Smith, N. (1996). *The new urban frontier: Gentrification and the revanchist city*. Psychology press.
- Smith, N. (2005). *The new urban frontier: Gentrification and the revanchist city*. Routledge.
- Suthar., & Singh, P. (2015). Household solid waste generation and composition in different family size and socio-economic groups: A case study. *Sustainable Cities and Society*, 14, 56–63. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2014.07.004>
- Thompson, F. E., McNeel, T. S., Dowling, E. C., Midthune, D., Morrissette, M., & Zeruto, C. A. (2009). Interrelationships of Added Sugars Intake, Socioeconomic Status, and Race/Ethnicity in Adults in the United States: National Health Interview Survey, 2005. *Journal of the American Dietetic Association*, 109(8), 1376–1383. <https://doi.org/10.1016/j.jada.2009.05.002>
- Thompson, M. (2017). *Rubbish Theory: The Creation and Destruction of Value - New Edition*. Pluto Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1rfsn94>
- Veblen, T., & Galbraith, J. K. (1973). *The theory of the leisure class* (C. 1899). Houghton Mifflin Boston.
- Wang, J., & Lau: S. Y. (2009). Gentrification and Shanghai's new middle-class: Another reflection on the cultural consumption thesis. *Cities*, 26(2), 57-66.
- Warde, A. (1991). Gentrification as consumption: issues of class and gender. *Environment and Planning D: Society and Space*, 9(2), 223-232.
- Zukin: (1980). A decade of the new urban sociology. *Theory and Society*, 9(4), 575–601.
- Zukin: (1987). Gentrification: culture and capital in the urban core. *Annual review of sociology*, 13(1), 129–147.
- Zukin: (2010). Gentrification as market and place. İçinde: *The gentrification debates* (ss. 37-44). Routledge.

Extended Summary

How Much is the New Urban Middle Class in the Middle? A Study of Gentrification with Solid Waste in Aydın Province

Research Problem and Question

This research dwells on the quest to analyze the anticipated socioeconomic transformation in gentrified areas through the reflection of physical renewal. To do so, we have formed the research question as follows: “How do daily consumption practices of residents diverge between the neighborhoods that were subjected to urban renewal and the neighborhoods that were not subjected to urban renewal?” Our hypothesis is that the urban renewal projects, and thereafter, the renewal of the built environment, do not have a positive and pronounced impact on residents’ socioeconomic statuses. Such an impact of urban renewal projects has its peculiar way of altering the social indicators in the renewed physical environments. This research aims to question this authentic and presumed correlation between physical environment and social factors in the urban areas.

Purpose

We have identified that the data on the new urban middle class in gentrified areas in current studies are generally obtained through the workplaces opened in these areas. However, we assert that these data are problematic as they constitute indirect proxies to explain the social structure residing in gentrified neighborhoods. In order to address this methodological gap in the literature that leads to the misconception of gentrification afterward, we have utilized solid waste analysis of garbage containers in residential neighborhoods. Therefore, our purpose is to contribute to the literature by providing a novel data-collection tool that allows us to reach more direct conclusions regarding the socioeconomic impacts of urban renewal and assert a new perspective on the new urban middle class and its relation to the promotion of the built environment.

Literature Review

Apart from the concept of urban regeneration, gentrification refers not only to the renewed buildings and urban spaces but also to the social transformation taking place in these areas. Indeed, the existing literature predominantly identifies gentrification as a process of social transformation through urban renewal projects such as neighborhood renewals, urban aesthetics, and urban transformations. The vast majority of the gentrification literature is associated with the displacement of old residents after the development of new, contemporary, and relatively higher-income-oriented environments as a result of urban transformation projects. According to this view, the newly built environment attracts the new urban middle class, which are professionals and have career jobs such as managers, and the

older residents tend to exit the area due to the alienation and increase in the local prices.

Methodology

We examined the solid waste in garbage containers in Zafer and Orta Neighborhoods in Aydın Province Efeler District that have undergone urban transformation. Thanks to this novel methodology, we were able to create direct data on the new urban middle class by identifying their comparative daily consumption practices. We also gathered the data from the garbage containers in İlicabaşı to represent the assumption of the lowest socioeconomic structure in the comparative analysis. As a contradictory meaning, we then collected the data in the Mimar Sinan neighborhood to consider the assumption of the highest socioeconomic level in the Aydın Province. After the comparison of these data, we attempted to comprehend the comparative differences in the socioeconomic structures residing in gentrified and non-gentrified areas. Ultimately, we utilized the concept of the new urban middle class to elaborate on our results.

Findings

Our results documented a contradiction with the existing literature. In contrast with views claiming that the gentrified areas are places for new urban middle classes which were predominantly identified by their cultural capital, culture-oriented consumption patterns, or sometimes as urban pioneers, our research explored that they can still be places for the middle class whose features does not correspond to the distinctive features that literature suggests. Hence, we argue that the assumption of gentrification in the socioeconomic means of residents is not fully valid in transformed or renewed urban places. The analysis points out that the renewal of the built environment does not always lead to a correlated increase in the socioeconomic status of residents. Furthermore, our analysis had verification by sample selection to present that garbage collection is a suitable data-collection method to see the socioeconomic determinants of local residents.

Kırsal Mahallelere Sunulan Yerel Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Kumru İlçesi Örneği*

*Emrah AKDUMAN** Orhan Veli ALICI****

Öz: 2014 yılı ile birlikte hizmet alanları il mülki sınırı haline getirilen büyükşehir belediyelerinde köy tüzel kişiliklerini kaybeden ve mahalle statüsüne dönüştürülen kırsal alanlara belediyeler hizmet sunmaya başlamıştır. Yine bu yerlerde var olan ve yeni kurulan Su ve Kanalizasyon İdareleri de özel ihtisas gerektiren su ve kanalizasyon hizmetlerini il mülki sınırı kapsamında ifa etmeye başlamıştır. Ancak kırsal ve kentsel alanların gereksinim duydukları hizmetlerin farklılaşması ve yaygın etkisi de dikkate alındığında belediyelerin geniş bir coğrafyada mahalli müşterek nitelikli hizmetleri zamanında ve gereği gibi sunması da zorlaşmıştır. Öte yandan belediyeler sınırlı kaynakları ile nüfus yoğunlukları farklı olan kentsel ve kırsal alanlar arasında hizmetlerin sunulması ile yerel kaynakların bölüştürülmesi konusunda da birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Kırsala yapılan yatırımların maliyetli oluşu ile istisna ve muafiyetlerden kaynaklanan gelir azalışları da hizmet sunucularının kararlarını etkilemiştir. Böylece mali koşullar ve nüfus yoğunluğunun düşük olmasından kaynaklanan siyasi öncelikler sebebiyle kırsal alanlara hizmet sunumu noktasında yerel yöneticiler nezdinde isteksizlik ve kayıtsızlık hali ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak da kent genelinde eşgüdüm dâhilinde sunulması gereken hizmetler dikkate alındığında kırsal alanlara sunulan hizmetlerde gecikmeler yaşandığı ve hizmet kalitesinin de kayda değer derecede düştüğü tespit edilmiştir. Bu sebeple kırsal alanlar özelinde yaşanan bu önemli model değişikliği ile birlikte il özel idaresi deneyimi ile bütünşehir modelinin karşılaştırılması önem kazanmıştır. Bu çalışmada da Ordu ili Kumru ilçesi kırsal mahalleleri inceleme konusu yapılmış olup, köy tüzel kişiliğini kaybeden bu yeni kırsal mahalle muhtarları ile il mülki sınırı uygulamasının yarar ve sakıncalarının belirlenmesi, eski ve yeni uygulamanın mukayese edilmesi ve mevcut modelin iyileştirilmesi maksadıyla alınması gereken önlemlerin tespiti amaçlanmıştır. Çalışmada

* Bu makale, Tarsus Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalında kabul edilen “Büyükşehir Belediyelerinde Kırsal Alanlara Sunulan Yerel Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Ordu İli Kumru İlçesi Örneği” adlı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir. Bu çalışma kapsamında Tarsus Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan 4/4/2022 tarih ve 2022/22 sayılı karar ile izin alınmıştır.

** Ardahan-Posof Kaymakamı, akdumanemrah69@gmail.com, ORCID: 0009-0004-1293-211X

*** Prof. Dr., Tarsus Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, orhanvelialici@tarsus.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8670-3879

nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup, kırsal mahalle muhtarları, Kumru Belediyesi bürokratları, Ordu Büyükşehir Belediyesi ile Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü yöneticileri ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmış, elde edilen bilgi ve bulgular 7 kategori ve 21 kod olarak MAXQDA 2022 programı yardımıyla incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Yerel İdareler, Mahalle, Belediye Kanunu, Kırsal Mahalle*

An Assessment Of Local Services Provided To Rural Districts: The Case Of Kumru District

Abstract: *Municipalities began to offer services to rural regions in 2014, when their service areas were changed into provincial boundaries, which lost their village status in urban municipalities and transformed into neighborhood. Likewise, existing and newly constituted water and sewerage administrations in these areas have commenced to provide water and sewerage services that need specialized knowledge inside the confines of the provincial boundary. Yet, due to the difference and extensive impact of the services required by rural and urban regions, municipalities have found it impossible to deliver local public services across a vast geography on time and as needed. Municipalities, on the other side, have suffered several obstacles when offering services and allocating local resources between urban and rural regions with limited payoffs and differing population densities. The expense of investments in rural regions, as well as the drop in revenue owing to exceptions and exclusions, influenced service providers' choices. As a result of political priorities deriving from budgetary constraints and low population density, local authorities have become hesitant and indifferent to delivering services to rural regions. In a nutshell, when the services that should be offered in coordination across the city are considered, it has been revealed that there are delays in the services supplied to rural regions, as well as a considerable loss in service quality. As a result of this significant model shift in rural regions, the comparison of special provincial administration experience with the complete city model has acquired significance. To ascertain the advantageous and adverse effects of the provincial border application for the mukhtars who lost the village status and municipalities, this research delves deeply involved in the rural neighborhoods of Kumru district in Ordu province, compares the old and new applications, and finds ways to improve the current model. The study employed the qualitative research method, with semi-structured in-depth interviews conducted with rural neighborhood's mukhtars, Kumru Municipality's bureaucrats, administrators of Ordu Metropolitan Municipality, and the General Directorate of Water and Sewerage Administration, and the information and findings obtained were analyzed utilizing MAXQDA Software of 2022 in 7 categories and 21 codes.*

Keywords: *Metropolitan Municipality Law, Local Governments, Settlement, Municipality Law, Rural Settlement*

Giriş

Türkiye’de zaman içerisinde kentsel alan yönetimleri özelinde ortaya çıkan gereksinimleri gidermek adına kimi yönetsel değişikliklere gidilmiştir. Öncelikle büyük kentlerde kurulan ve nüfus yoğunluğu yüksek olan alanları kapsayan büyükşehir belediyelerinin zamanla sayıları ve hizmet sahaları artırılmıştır. Mahalli müşterek nitelikli hizmetlerin çeşitleri ve mahiyetleri de farklılaştıkça söz konusu yönetsel yapıların sürekli olarak bir reorganizasyona da tabi tutulması gerekmiştir.

Günümüzde büyükşehir belediyeleri otuz büyük kentte il mülki sınırı kapsamında hizmet sunmaya devam etmektedir. Yine bu yerlerde il mülki sınırları içerisinde faaliyet gösteren Su ve Kanalizasyon İdareleri ile ilçe mülki sınırı dâhilinde ilçe belediyeleri de mahalli müşterek nitelikli hizmetlerini sunmaya devam etmektedir. Anılan bu model 2012 yılında kabul edilen; ancak kimi maddeleri 2014 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı *On Dört İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* ile uygulanagelmektedir. Söz konusu Kanun ile büyükşehir belediyelerinin bulunduğu illerde kırsal alanlarda yer alan köylerin tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalle haline dönüştürülmüş, ayrıca il özel idarelerinin de tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Böylece 2014 yılı itibariyle büyükşehir belediyelerinin il mülki sınırı esas alınarak kırsal alanlarda da hizmet sunmasına bağlı olarak bütüncül¹ adı ile nitelendirilen bu model işler hale getirilmeye çalışılmıştır.

Kırsal alanda köy yaşamını süren vatandaşlar yerel mahiyetteki vergi ve ücretlerden muaf bir şekilde yaşamlarını sürdürürken mahalle statüsüne geçişle birlikte bu mali yükümlülüklerle baş başa kalmıştır. Bu sebeple 6360 sayılı Kanunda yer alan geçici maddelerle su ve atıksu ücreti, harcamalara katılma payları, çevre ve temizlik vergisi, emlak vergisi gibi yerel ücret ve vergilerde kimi istisna ve muafiyetlere gidilmiştir. Söz konusu ücret ve vergilerden önemli ölçüde muaf kılınan kırsal nüfusun su ve atıksu ücreti olarak bağlı olunan yerin en düşük tarifesinin % 25’ini geçmeyecek oranda ücret ödeyeceği de hüküm altına alınmıştır. Bu ayrıcalıklar için ise nihai tarih olarak 31/12/2019 tarihi belirlense de peyderpey bu tarih önce 31/12/2022, sonra da 31/12/2025 tarihine

¹ “Bütüncül Modeli” ile adlandırılan ve büyükşehir belediyelerinin il genelinde kırsal alanlar da dâhil olmak üzere hizmet sunması sürecini anlamlandıran söz konusu kavram her ne kadar hukuken mevzuat dâhilinde dayanaktan yoksun olsa da ilk kez 2001 yılında kullanılmış ve süregelen zaman içerisinde anılan kavramın mahiyeti ve kapsamı değişmiştir (Özgür, 2014: 32). Akabinde de anılan kavram literatürde sıklıkla kullanılmaya devam edilmiştir (Apan, 2016; Alıcı, 2016; Kızıboğa ve Alıcı, 2013).

dek uzatılmıştır.² 2020 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa eklenen ek madde 3 ile bu yerlerde yerel meclislerce alınacak olan kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan kararı ile bu muafiyet ve istisnaların önemli oranda korunması da hüküm altına alınmıştır.

Kanun koyucu kırsal nüfusu bu mali külfetler karşısında korumaya çalışsa da hizmet sunucuları fayda-maliyet analizi yaparak bu yerlere hizmet sunma konusunda çekimser veya isteksiz kalmışlardır. Bu iki önemli husus sebebiyle kırsala sunulan yerel hizmetlerin kalitesinde ve hizmet sunumunda önemli gecikmeler ve sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Anılan hizmetlerden istifade etmesi gereken vatandaşların il özel idaresi deneyimi ile belediye deneyimlerini de kıyaslamak özelinde Ordu ili Kumru ilçesi kırsal mahalleleri araştırma konusu yapılmıştır. Bu kapsamda da gerek eski gerekse de yeni uygulamanın mukayesesi adına kırsal mahalle muhtarları ile ilçe ve büyükşehir belediyesi bürokratları ile görüşülmüş ve elde edilen görüşme verileri MaxQDA 2022 nitel analiz programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Neticede ise kırsal alanlar özelinde mahalli müşterek hizmetlerin sunulması noktasında yaşanan bu önemli model değişikliği ile ilgili hizmetlerin niteliği ve niceliği ile hizmet sunucuları ve yararlanıcıları özelinde önemli bulgulara ulaşılmıştır. Bu çerçevede eski ve yeni modelin mukayesesine dayalı olarak tespit edilen bulguların sistemin iyileştirilmesine yönelik yapılacak olan çalışmalara altlık teşkil edeceği de değerlendirilmiştir.

Literatür Araştırması

Büyükşehir yönetim modeli ile ilgili olarak 1984 yılından 6360 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe dek çok sayıda araştırma yapılmıştır. Ancak 2014 yılında yapılan mahalli idareler genel seçimleri ile birlikte il mülki sınırı uygulaması uygulamasına geçilmiş olup, bu konuda günümüze dek önemli araştırmalar yapılmıştır. Bilhassa yeni büyükşehir belediyesi olmakla birlikte il mülki sınırı kapsamında hizmet sunmaya başlayan belediyeler özelinde yapılan inceleme ve araştırmalar dikkat çekmeye başlamıştır. Genç, Aydın özelinde yaptığı araştırmada bu modelin sebebiyet vereceği olası yönetsel sorun ve çözüm önerilerine yer verdiği görülmüştür (2014).Özgür ise Denizli özelinde söz konusu dönüşümü analiz etmiştir (2014). Adıgüzel ise Hatay ili özelinde 6360 sayılı Kanunun etkilerini idari, siyasi ve mali etkiler özelinde değerlendirmiştir (2014). Demiral ve Evin de Malatya ili kapsamında il mülki sınırı uygulaması ve yalnızca nüfus parametresi ile verilen bu kararı araştırmasında irdelemiştir

² 6360 sayılı Kanunda yer alan yerel vergi ve ücretlere getirilen istisna ve muafiyetlerin beş yıl olarak belirlenen “31/12/2019” nihai yararlanma süresi 27/12/2018 tarihli ve 7159 sayılı Kanun ile “31/12/2022” tarihine dek uzatılmıştır. Sonrasında ise 09/03/2023 tarihli ve 7440 sayılı Kanun ile “31/12/2022” tarihi “31/12/2025” şeklinde değiştirilmiştir.

(2014). Öte yandan Manisa (Ökmen ve Arslan, 2014), Kahramanmaraş (Gürbüz vd., 2014), Muğla (Özsalmanlı ve Pank, 2012), Ordu (Atabeyoğlu, 2014), Tekirdağ (Özyavuz ve Şişman, 2014), Şanlıurfa (Karasu, 2014), Van (İzci ve Turan, 2013) illeri özelinde de 6360 sayılı Kanunun yaratacağı etkiler inceleme konusu yapılmıştır (Akıllı ve Özaslan, 2015: 172-174). Anılan dönüşümün köyler üzerinde yaratacağı etkinin de ayrıntılı bir şekilde irdelendiği çalışmalara da rastlanılmış (Dik, 2014: 75-102), Gözler (2013) tarafından bu dönüşüm ve il mülki sınırı uygulaması ile bütünşehir modeli kapsamında köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılması şeklindeki değişikliklerin Anayasa'ya uygunluğunun irdelendiği de görülmüştür. Zaman içerisinde modelin uygulanması neticesinde çeşitli araştırmalar da yapılmaya devam edilmiştir. Özellikle kırsal alanı konu alan çalışmaların sayısının modele dair araştırmalar içerisinde az sayıda yer tuttuğu da görülmüş, özellikle bu çalışmalarda modelin incelenmesine ve hizmet sunumunda dair halkın algısını ölçen tespitlere de yer verildiği görülmüştür (Dönmez ve Tamer, 2021; Genç ve Telçe, 2019). 5216 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi sonrasında yaşanan değişim ise 2004-2014 yıllarını kapsayacak şekilde Zengin (2014:94-116) tarafından incelenmiş, araştırmaya konu edilen dönemde gerçekleşen büyükşehir hizmet alanının genişletilmesine yönelik düzenlemelerin sakıncalarına bu çalışmada dikkat çekilmiştir. Apan (2016) ise büyükşehir belediyelerinin il mülki sınırı, ilçe belediyelerinin de ilçe mülki sınırlarında hizmet sunması uygulamasının il ve ilçe mülki amirleri özelinde taşra yönetimine etkisini incelediği görülmüştür. Arıkboğa (2013) ise büyükşehir yönetim modelinin tarihsel gelişimini ve dönüşümünü incelediği çalışmasında 1960-1982 yılları arasını “Arayış”, 1984-2004 dönemini “Kuruluş”, 2004-2008 dönemini “Genişletme”, 2008-2012 dönemini “Bütünleştirme” ve 2012 yılı sonrasını da “Alansal Bütünleştirme Dönemi” şeklinde tasnif ettiği tespit edilmiştir. Kızıboğa ve Alıcı (2013) ise büyükşehir ve ilçe belediyelerinin kırsal alanlar da dahil olmak üzere hizmet sunumuna dair değerlendirmelere giderek kırsal alan belediyeçiliğinin vatandaş ve hizmet sunan idare açısından yarar ve sakıncalarına yer vermiştir. Kazan (2017) ise 6360 sayılı Kanun ile birlikte kırsala yönelik sunulan maliyeti yüksel etkisi düşük nitelikteki hizmetlerden hareketle büyükşehir belediyelerinin mali yapılarının giderek bozulmaya başladığını büyükşehir belediyelerinin mali tabloları üzerinden değerlendirmiştir.

Öte yandan köy tüzel kişiliğini kaybederek mahalleye dönüşen yerlerde 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda 2020 yılında yapılan bir değişiklikle “kırsal mahalle” ve “kırsal yerleşik alan” uygulamasına de geçilmiş olup, yerel meclislerin alacağı bu kararların mahiyetini ve modelin mekân kapsamında değil de kırsal yerleşik nüfus esas alınarak belirlenmesi gerektiğini konu alan ve bir model önerisi sunan araştırmaların da yapıldığı tespit edilmiştir (Alıcı ve Yaman, 2023). Bu çerçevede son yıllarda büyükşehir yönetim

modelinin “kırsal mahalle” özelinde irdelenmeye başlandığı, hizmet kalitesinin ölçülmesi ve memnuniyet düzeylerinin tespiti ile modelin büyükşehirlerde tekrar köy statüsüne yönelik bir dönüşüme mi evrildiği hususları tartışma konusu haline getirilmiştir (Kılıç ve İpek, 2021; Kara ve Ezin, 2022; Akyol ve Kara, 2019). Kavanoz ve Erdem (2023) ise köy ve belde belediyesi iken tüzel kişiliklerini kaybeden ve mahalle statüsünü alan bu yerleşim yerleri dışında daha önce de mahalle vasfına sahip olan Trabzon İli Akçaabat İlçesine bağlı dokuz mahalle özelinde bir araştırma yaparak yeni mahalleler sebebiyle eski mahallelerin istifade ettikleri hizmetlerde önemli sorunların yaşandığı hususunu tespit etmişlerdir. Söz konusu sorunların hizmet kalitesi ve sunum sürecinin uzaması noktasında yoğunlaştığı, yeni mahallelerin de hizmet alanına dahil olması sebebiyle coğrafi koşulların elverişsizliği ve mali kısıtlar ile hizmet kapasitesinin yetersizliği sebebiyle anılan olumsuzlukların yaşandığı eleştiri konusu edilmiştir. Bir diğer güncel çalışmada ise Hanikoğlu ve Negiz (2023), “Büyükşehirlerde Kırsal Mahalle Deneyimi: Ayvalık Örneği” başlıklı çalışmalarında Balıkesir ili Ayvalık ilçesi özelinde bir alan araştırmasına gidildiği, neticede ise kırsal mahalle uygulamasına dair mevzuatın yetersiz olduğu ve hizmet sunumuna dair önemli eksikliklerin tespit edildiği, yöre halkı nezdinde kırsal mahalle uygulamasının içselleştirilmediği ve köy kimliğine geri dönüş noktasında kayda değer bir istemin de dile getirildiği anlaşılmıştır.

Balıkesir Büyükşehir Belediyesi ve Edremit Belediyesi tarafından belde belediyesi iken mahalleye dönüştürülen Altınoluk özelinde sunulan hizmetlerin değerlendirilmesine yönelik Yılmaz (2019) tarafından yapılan bir çalışmada; ilçe ve büyükşehir belediyesi yöneticileri yeni katılan mahallelere geçmişe göre daha kaliteli ve büyük ölçekli hizmetleri sunduklarını ileri sürmüşlerdir. Altınoluk halkının ise kapatılan belde belediyeleri yerine, diğer büyük belediyelerin daha kaliteli hizmet ürettikleri önermesine %74 oranında olumsuz görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla söz konusu uygulamanın vatandaşlar özelinde yeterince kabul görmediği anlaşılırken belediye yöneticileri açısından da hizmet alanına dahil olan bu yeni mahallelere daha kaliteli ve büyük ölçekli hizmetlerin sunulduğu görüşünün ön plana çıktığı tespit edilmiştir.

Yapılan bu literatür araştırması kapsamında bir örneklem ve araştırma alanı dahilinde son zamanlarda yeni araştırmalar yapılmaya devam edildiği görülmektedir. Bu çerçevede bilhassa kırsal alana hizmet sunan idareler ile bu hizmetlerden istifade edenlerin değerlendirmelerinin gerek il özel idaresi deneyimi gerekse de yeni büyükşehir modeli kapsamında mukayeseli olarak değerlendirilmesi önem kazanmış olup bu çalışmada belirli bir zaman dilimi ve kırsal mekân özelinde bir araştırma yapılması amaçlanmıştır.

Kırsal Mahallelere Sunulan Yerel Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Kumru İlçesi Örneği

Araştırmanın Amacı

Çalışma, büyükşehir ve ilçe belediyelerinin kırsal alanlara da hizmet sunması sonrasında daha önce bu yerlere hizmet sunan il özel idaresi deneyimi ile mevcut uygulamanın kıyaslanması, tüzel kişiliği kaldırılan köylere sunulan yerel hizmetlerin geçmiş ile hâlihazırdaki durumunun kıyaslanması, bu mukayese neticesinde de elde edilen bilgilerle, mahalleler ve belediyeler açısından il mülki sınırı uygulamasının yarar ve sakıncalarının çözümlenmesini amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemini; 2014 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun'la birlikte Ordu ili Kumru ilçesinde bulunan ve köyden mahalleye dönüşen 32 mahallenin muhtarı, Kumru Belediye Başkanı ve 3 ayrı bürokratu ile Ordu Büyükşehir Belediye Başkan Vekili, Genel Sekreteri ve aralarında Ordu Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (OSKİ) yöneticilerinin de bulunduğu 6 ayrı bürokrat oluşturmakta olup söz konusu katılımcılara Tablo 1'de yer verilmiştir.

Katılımcı	Kurumu	Katılımcı	Kurumu
K 1	Ordu Büyükşehir Belediyesi	K 23	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 2	Ordu Büyükşehir Belediyesi	K 24	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 3	Ordu Büyükşehir Belediyesi	K 25	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 4	Ordu Büyükşehir Belediyesi	K 26	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 5	Ordu Büyükşehir Belediyesi	K 27	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 6	Ordu Büyükşehir Belediyesi	K 28	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 7	Ordu Su ve Kanalizasyon İdaresi	K 29	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 8	Ordu Su ve Kanalizasyon İdaresi	K 30	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 9	Kumru Belediyesi	K 31	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 10	Kumru Belediyesi	K 32	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 11	Kumru Belediyesi	K 33	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 12	Kumru Belediyesi	K 34	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 13	Kırsal Mahalle Muhtarı	K 35	Kırsal Mahalle Muhtarı

K 14	Kırsal Mahalle Muhtarı	K 36	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 15	Kırsal Mahalle Muhtarı	K 37	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 16	Kırsal Mahalle Muhtarı	K 38	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 17	Kırsal Mahalle Muhtarı	K 39	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 18	Kırsal Mahalle Muhtarı	K 40	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 19	Kırsal Mahalle Muhtarı	K 41	Kırsal Mahalle Muhtarı
K20	Kırsal Mahalle Muhtarı	K 42	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 21	Kırsal Mahalle Muhtarı	K 43	Kırsal Mahalle Muhtarı
K 22	Kırsal Mahalle Muhtarı	K 44	Kırsal Mahalle Muhtarı

Tablo 1. Derinlemesine Mülakat Katılımcılarına İlişkin Bilgi

Mukayese noktasında eski ve yeni hizmet süreçlerini değerlendirerek görüşlerini aktaracak olan muhtarların bu görevi ifa ettikleri dönemler de önem taşımakta olup, bu bilgiye aşağıda yer verilmiştir.

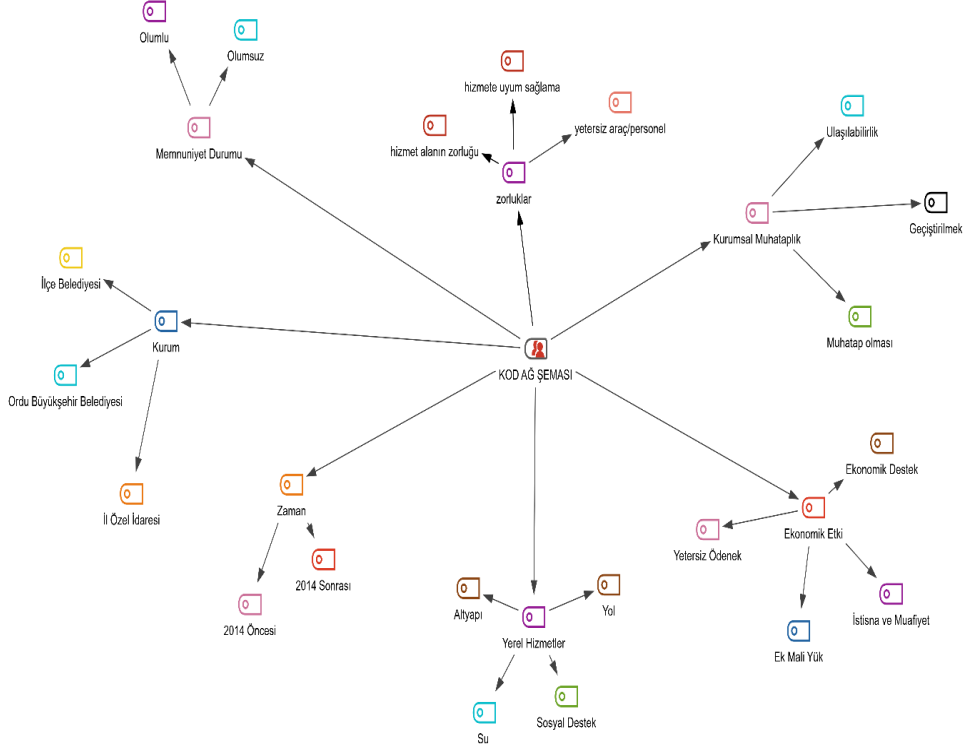
Eğitim Durumu		Muhtarlık Yapılan Dönem Sayısı	
Mezuniyet	Sayı	Dönemler	Sayı
İlkokul	21	Birinci Dönem	15
Ortaokul	6	İkinci Dönem	7
Lise	3	Üçüncü Dönem	5
Ön Lisans	1	Dördüncü Dönem	3
Toplam	31	Beşinci Dönem	1

Tablo 2. Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Yapılan Mahalle Muhtarlarının Eğitim Durumları ve Muhtarlık Yaptıkları Dönem Sayıları

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma kapsamında konunun niteliği ve mahiyeti de nazara alınarak nitel araştırma yönteminin esas alınması gerekmiştir. Yerel hizmetlerin kurumsal, teknik, ekonomik vb. açılardan mevcut durumu anlamayı ve analiz etmeyi hedefleyen bu çalışma, vaka/durum çalışması yaklaşımı olarak benimsenmiştir. Araştırma probleminin amacı ve kapsamı doğrultusunda tek bir mekânı incelemesi bakımından tekli; problemi sosyal, ekonomik ve kurumsal açıdan incelemesi nedeniyle de araçsal durum çalışması olarak çalışmanın araştırma

tasarımı kurgulanmıştır. Bu amaçla araştırma birincil ve ikincil veri kaynaklarından oluşmaktadır. Birincil kaynaklar olarak Ordu Büyükşehir Belediyesi, Kumru Belediyesi ile kırsal alanlarda bulunan mahalle muhtarları ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler 2023 yılı Ocak ve Şubat aylarında gerçekleştirilmiştir. İkincil veri kaynakları olarak ise araştırma raporları, literatür çalışması vb. incelenmiştir. Araştırmanın verileri aşağıda yer alan kod ağ şeması kapsamında 7 kategori ve 21 kod olarak MAXQDA 2022 programı yardımıyla incelenmiştir.

Şekil 1.Kod Ağ Şeması

Çalışma kapsamında yukarıda yer verilen örnekleme konu görevlilerle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Söz konusu görüşmeler öncelikle kırsal mahalle niteliğinde olan eski köy tüzel kişiliğine sahip olan mahalle muhtarları ile gerçekleştirilmiştir. Her ne kadar 32 kırsal mahalle muhtarı ile görüşme yapılması planlansa da bir muhtarın sağlık sorunları nedeniyle görüşme 31 muhtar ile gerçekleştirilebilmiştir. Öte yandan mevcut muhtarların 2014 yılından önce de bu kırsal mahallelerde ikamet ettikleri tespit edilmiş olup, il özel idaresi deneyimi konusunda gerekli mukayesede bulunabilecek derecede yerel hizmetlerin değerlendirilmesinde yetkin oldukları

kanaatine de varılmıştır. Anılan görüşmelerden sonra büyükşehir ve ilçe belediyelerinin bürokratları ile görüşülmüştür. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler sırasında 2014 yılı öncesinde il özel idaresince, sonrasında ise belediyelerce sunulan hizmetlerin niteliğine, etkinliğine ve kalitesine, yerel gereksinimlerin ne derecede dikkate alındığına, imkânsızlıklara ve idarelerin hizmet sunma noktasındaki takdir yetkilerine, coğrafi şartların yarattığı zorluklara, sistemin yönetsel aksaklıklarına ve iyileştirilmesine dair hususlara yönelik sorular yöneltilmiştir.

Mahalle Muhtarlarına Yönelik Sorular

1-) 2014 yılından önce il özel idareleri tarafından sunulan hizmetleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

2-) 2014 yılından sonra kırsal alana ilgisine göre ilçe belediyesi ile büyükşehir belediyesi hizmet sunmaya başlamıştır. Bu uygulamayı nasıl değerlendiriyorsunuz?

3-) İlçe Belediyesi tarafından sunulan hizmetlerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Sizce hangi hizmetleri ilçe belediyeleri sunmalıdır?

4-) Büyükşehir Belediyesi ve Ordu Su ve Kanalizasyon İdaresi (OSKİ) Genel Müdürlüğü tarafından sunulan hizmetlerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Sizce hangi hizmetleri büyükşehir belediyesi sunmalıdır?

5-) 2014 yılı öncesinde İl Özel İdaresi tarafından sunulan hizmetlerle günümüzde belediyelerin sunduğu hizmetleri karşılaştırdığınızda hangi idarenin daha hızlı, verimli ve etkin hizmet sunduğunu düşünüyorsunuz?

6-) Sorunlarınızı yerel otoritelere aktarma ve çözüm bulma konusunda 2014 öncesi ve sonrasında karşılaştırdığınızda hangi idarenin daha ulaşılabilir olduğunu düşünüyorsunuz?

7-) 2020 yılında 5216 sayılı Kanuna eklenen bir madde ile Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan uygulamasına geçiş süreci başlatılmış olup, bu hususu nasıl değerlendiriyorsunuz? Anılan uygulama yerine köy statüsününün geri getirilmesi noktasında ne düşünüyorsunuz?

Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyesi Bürokratlarına Yöneltilen Sorular

1-) 2014 yılı ile il/ilçe mülki sınırı kapsamında hizmet sunma uygulamasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

2-) İl/ilçe mülki sınırı kapsamında hizmet sunulması ile beraber idari ve mali anlamda ne gibi olumlu ve olumsuz durumlarla karşılaştınız?

3-) Sizce büyükşehir veya ilçe belediyesi tarafından sunulan hangi hizmetler hangi belediye tarafından sunulmalıdır? Her iki idarenin de aynı hizmetleri sunması hususunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

4-) Kırsal alanda yer alıp köy tüzel kişiliğini kaybeden yerlere 2014 yılından itibaren etkili, ekonomik ve verimli hizmet sunumunda bulunduğunuzu düşünüyor musunuz?

5-) Kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alan belirleme noktasında herhangi bir karar aldınız mı? Bu yeni uygulamanın yarar ve sakıncaları sizce nedir?

Yapılan bu görüşmeler neticesinde elde edilen bilgi ve bulgular kapsamında yerel hizmetlerin kırsal alanlarda sunum etkinliği ve verimliliği önceki uygulamalarla mukayese edilerek hizmete ve uygulamaya dair başlıklar çerçevesinde değerlendirilmiş olup sistemin iyileştirilmesine dayanak teşkil edecek tespitlere aşağıda yer verilmiştir.

Bulgular

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler çerçevesinde elde edilen bilgi, tespit ve sorunlar daha önce de değinildiği üzere çalışmanın yöntemi kapsamında belirtilen metotlar kapsamında değerlendirilerek bulguların saptanması yoluna gidilmiştir. Söz konusu bulgular ise konusu ve içeriği itibariyle aşağıda yer alan başlıklar altında açıklanmıştır.

Hizmet Üretilirken Hizmet Sunulan Vatandaşların Dikkate Alınmasına İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde; muhtarlar, vatandaşın ilgili idarelere taleplerini iletme noktasında, hizmeti üretecek muhatabın hangi idarede bulunduğunu veya hizmeti yaptırabilecek sorumlunun olup olmadığının tespit edilebilmesinde il özel idaresi döneminde sorun yaşamazken belediyelerden hizmet alınması ile beraber sorunların ortaya çıktığını ifade etmişlerdir.

Muhtarlar, taleplerini iletme ve iletilen problemlerin çözülmesi noktasında ilçe belediyesi ve Ordu Büyükşehir Belediyesiyle sorunlar yaşandığını, hizmet sunmakla sorumlu olan ilgili belediyeler sorumluluk alanlarında olmasına rağmen vatandaşın dile getirdiği problemin diğer belediyenin görev alanında olduğunu söyleyerek hizmetleri yapmaktan veya problemi çözmekten

kaçındığını dile getirmiştir. Ayrıca yapılan görüşmelerde muhtarların taleplerini en çok öteleyen idarenin büyükşehir belediyesi olduğu da ileri sürülmüştür.

İlçe belediyesi katılımcıları ve büyükşehir belediyesi katılımcıları ise vatandaşın veya muhtarın belediyelere gelmesinde ve taleplerini iletmelerinde herhangi bir kısıtlamanın olmadığını vurgulamışlardır. Muhtarlar ilçe belediyelerinin büyükşehir belediyesine nazaran daha ulaşılabilir olduğunu da belirtmişlerdir.

2014 Yılı Öncesi ve Sonrası Dönemde Sunulan Hizmetlerin ve Hizmet Sunan İdarelerin Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Muhtarlar 2014 yılı öncesinde, il özel idaresinin daha etkin, hızlı ve verimli hizmet ürettiğini, vatandaşları geçiştirmeden problemlerini çözüp taleplerini aldığını, siyasi çıkar gözetmeden eşit ve adil hizmetler sunduğunu belirtmişlerdir. Anılan yıllarda köylere hizmet sunan idarenin tek olmasının karışıklıklara sebebiyet vermediği, köylünün abonmanlık gibi işlemlerini muhtarlıkla ve ilçe özel idaresiyle fazla bir bürokratik işlemlere gerek kalmadan hızlıca hallettiklerini de ayrıca belirtilmiştir. Muhtarlar, genel olarak il özel idarelerinin hizmet sunduğu dönemin olumlu etkilerinin daha fazla olduğunu; ancak 2014 yılı öncesinde yetersiz araç ve personelle hizmet üretmeye çalışan il özel idarelerinin sunduğu hizmetlerin profesyonellikten uzak olduğunu da ifade etmişlerdir.

2014 yılı sonrası dönemde ise Muhtarlar, belediyelerin mahalleleri siyasi tercihlerine göre hizmet sunumunda ayırdıklarını, belediyelerin sadece yol yapımına odaklandığını; ancak arazinin çok engebeli ve zor olmasından kaynaklı etkin hizmet sunamadıklarını, mahallelere hizmet sunacak idarelerin artması sebebiyle hizmet sunacak idarenin neresi olduğunu belirleme noktasında karışıklıkların ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Ayrıca Ordu Büyükşehir Belediyesinin sorumluluk alanının çok geniş olmasından kaynaklı olarak hizmette aksamaların yaşandığı, OSKİ tarafından sunulan hizmetlerin yetersiz kaldığı, büyükşehir belediyesinin ve OSKİ'nin genellikle vatandaşların gereksinim ve şikâyetlerini yeterince dikkate almadıkları ve geçiştirdikleri vurgulanmıştır.

Belediye yöneticileri ise kırsal mahallelere yapılan küçük yatırımlardan dahi vatandaşların büyük memnuniyet duyduklarını; ancak bütünşehir modeli ile birlikte vatandaşların beklentisinin ve memnuniyetsizliğinin geçmişe nazaran hayli arttığını ifade etmişlerdir.

Yeni Sistemle Birlikte Karşılaşılan Zorluklara Yönelik Bulgular

Muhtarlar, yeni oluşturulan sistemde ilçe belediyesinin yeterli personel ve araç filosuna sahip olmadığını, özellikle büyükşehir belediyesi ve OSKİ genel müdürlüğünün vatandaşların taleplerini sürekli ertelediklerini, ilçe belediyesine ulaşılabilirlik noktasında bir sorun yaşanmasa da sahip olunan teknik personel ve araç sayısının yeterli olmamasından kaynaklı hizmet sunumunda aksamaların olduğunu ifade etmişlerdir.

İlçe belediyesi katılımcıları, uygulamanın yürürlüğe konulduğu ilk yıllarda ilçe belediyesinin personel ve araç noktasında sorunlar yaşadığını, sadece personel noktasında değil ayrıca ödenek konusunda da problemlerin ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Büyükşehir belediyesi katılımcıları ise diğer iki katılım grubunun aksine personel veya araç noktasında eksiklik olduğuyla alakalı hiçbir görüş beyan etmemişlerdir.

Her üç katılımcı grubu da hizmet sunulan alanın geniş ve engebeli olmasından kaynaklı sorunların yaşandığından bahsederken, muhtarlar 2014 yılı öncesi dönemde de aynı arazi koşulları olmasına rağmen ifade edilen şekilde bir problemden bahsetmemişlerdir.

Kamu İdareleri Tarafından Sunulan Yerel Hizmetlere İlişkin Bulgular

Muhtarlar, belediyelerin görevlerinin sadece yol yapmak olmadığını, bunun yanında mahallelerin daha da gelişebilmesi için sosyo-kültürel yatırımların da yapılmasının gerektiğini savunurken belediyelerin bu konuda yeterli bir çalışma yapmadığını ifade etmişlerdir. İlçe belediyesi katılımcıları ise yeterli ödeneklerinin olmadığından sorun yaşandığını, bu sebeple yeterli mali kaynağa sahip olunması durumunda sosyo-kültürel yatırımların yapılabileceğini belirtmişlerdir. Büyükşehir belediyesi katılımcıları da ifade edilen yatırımların ilçe belediyesince yapılmasının daha sağlıklı sonuçlar doğuracağını ifade etmişlerdir.

Yol yapımı hizmetlerinin hem ilçe belediyesi hem de büyükşehir belediyesi tarafından iyi şekilde sunulduğunu ifade eden Muhtarlar, bu hizmetlerin yüksek maliyetler getirmesinden dolayı büyükşehir belediyesi tarafından yapılmasının daha etkili olacağını belirtmişlerdir. İlçe belediyesi katılımcıları ise yüksek maliyet gerektiren yol yapımı hizmetlerinin, karışıklığa da mahal vermemek adına sadece büyükşehir belediyesi tarafından yapılmasının gerektiği, yapılan yolların küçük çaplı bakım çalışmalarının ve kışın kar temizliği çalışması gibi düşük maliyetli işlerin ise ilçe belediyesi tarafından yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Büyükşehir belediyesi katılımcıları da

diğer katılımcılar gibi yüksek maliyet gerektiren yol yapımının büyükşehir belediyesi tarafından yapılmasının daha etkili sonuçlar doğuracağını vurgulamışlardır. Her üç katılımcı grubu da yol yapım hizmetinin büyükşehir belediyesi tarafından yapılmasının gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcı grubundan Muhtarlar, içme-kullanma ve atıksu hizmetlerinin de yol yapımında olduğu gibi yüksek maliyetler gerektiğinden, bu hizmetlerin de OSKİ tarafından yapılmasının gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak sunulan hizmetleri değerlendirdiklerinde OSKİ Genel Müdürlüğünün bu hizmetleri yeterince sunmadığını, vatandaşları mağdur ettiğini de belirtmişlerdir. İlçe belediyesi katılımcıları da muhtarlar gibi su hizmetlerinin OSKİ tarafından yapılması gerektiğini dile getirmişlerdir. Büyükşehir belediyesi ve bağlı idaresi OSKİ katılımcıları ise su hizmeti sunum maliyetlerinin ilin coğrafyasından dolayı yüksek olduğunu, tazyikli olmayan suyun mahallelere ulaştırılması için elektrik tüketiminin fazla olduğunu, kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alan uygulaması dolayısıyla belediyenin yetmeyen gelirlerinin daha da azaldığını ifade etmişlerdir. Ayrıca genişleyen sorumluluk sahası sebebiyle maliyetler artsa da hizmetin tüm ili kapsayacak şekilde planlı ve profesyonel ekiplerce sağlanmaya çalışıldığı belirtilmiştir.

Yol yapım hizmetleri ile içme-kullanma ve atık su hizmetinin yüksek maliyet gerektirmesinden dolayı büyükşehir belediyesi ve OSKİ tarafından sunulması gerektiği tüm katılımcı grubu tarafından kabul edilmiştir. Büyükşehir belediyesinin sunduğu yol yapım çalışmasının tüm katılımcı grubu tarafından etkili sonuçlar doğurduğu ifade edilirken, yine OSKİ'nin sunmuş olduğu su hizmetleri muhtarlar tarafından başarılı bulunmamıştır.

Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Uygulamasının Gerekliliğine İlişkin Bulgular

Muhtarlar, kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alan uygulamasının mahalleler için olumlu etkiler yarattığını, bu uygulama ile kırsal mahalle statüsü kazanan mahallelerde vatandaşların farklı vergi muafiyeti ve indirimlerinden yararlanabildiklerini, bu sebeple bu uygulamanın olumlu sonuçlar ortaya koymasından dolayı uygulamanın devam ettirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Diğer taraftan muhtarlar, 2014 yılı öncesinde köy oldukları dönemde yukarıda ifade edilen avantajların hepsine, hatta daha da fazlasına sahip olduklarını, bu sebeple köy statüsünün tekrar geri getirilmesinin gerektiğini vurgulamışlardır.

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde hizmet alan kesimin temsilcisi olan muhtarlar, uygulanacak olan sistemin olumlu etkiler ortaya koyacağını savunurken, hizmet sunan idareler ise gelirlerinin azalmasından dolayı sistemin olumsuz sonuçlar ortaya koyacağını belirtmişlerdir. Nitekim

belediye yöneticileri kırsal mahalle uygulaması ile tanınan muafiyet ve istisnaların sürekli hale getirilmesi sonucunda önemli gelir kayıplarına uğrayacaklarını, bu sebeple de sınırlı kaynaklarda geniş bir coğrafyada kaliteli, eşit ve etkin nitelikte hizmet sunma kabiliyetlerinin azalacağını yinelemişlerdir.

Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Maddi Yönden Etkisine İlişkin Bulgular

Muhtarlar, yapılan değişikliklerle mahalle olarak statüsü değiştirilen köylerde yaşayan vatandaşların yeni sistemle birlikte önemli muafiyet, istisna ve indirimlere rağmen giderlerinin arttığını, vergilerin, ücretlerin ve uygulanan tarifelerin ödeme gücüne sebebiyet verdiğini, dolayısıyla yeni sistemin ekonomik yönden mahallelerde yaşayan vatandaşları olumsuz yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. İlçe belediyesi katılımcıları yeni sistemle birlikte hizmet sahalarının çok genişlediğini, bu sebeple coğrafi olarak da hizmet sunmanın zor olduğu Karadeniz Bölgesinde yer alan ilçede hizmet sunma maliyetlerinin çok arttığını vurgulamışlardır. Ayrıca değişiklik sonrası her ne kadar genel bütçeden aktarılan pay artsa da genişleyen sınırlarla artan gelirin aynı oranda olmadığını, dolayısıyla yeni sistemin belediyeyi maddi anlamda olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

Büyükşehir belediyesi katılımcıları da diğer iki katılımcı grubu gibi büyükşehir belediyesi sisteminin belediyeyi olumsuz yönde etkilediğini dile getirmişlerdir. Hizmet sahasının çok genişlediği, engebeli ve dağınık yerleşimin hüküm sürdüğü sahada hizmet sunmanın maliyetleri arttırdığı ifade edilmiştir. Bir de kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alan uygulamasıyla birlikte vergi gelirlerinin daha da azalacağı düşünüldüğünde yeni sistemin belediyeyi mali anlamda olumsuz yönde etkilediği vurgulanmıştır.

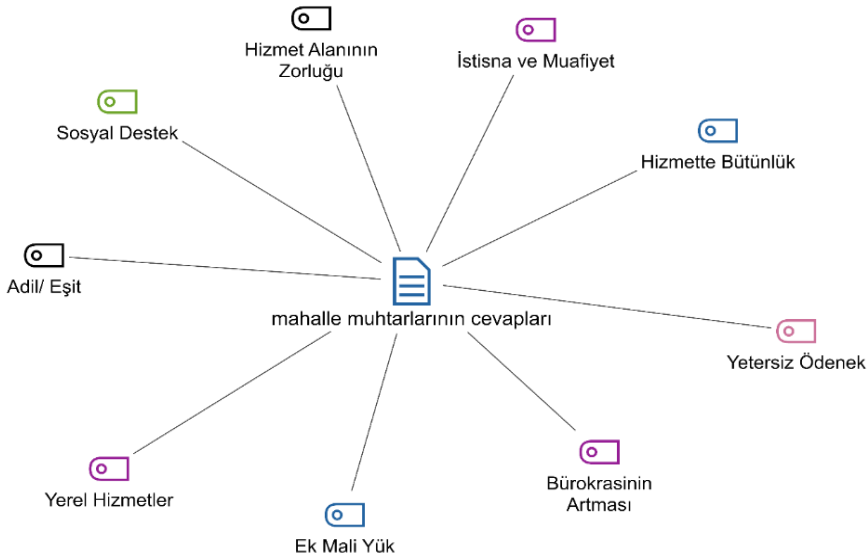
Her üç katılımcı grubu da uygulamaya konulan büyükşehir belediye sisteminin ekonomik açıdan olumsuz sonuçlar doğurduğunu kabul etmiştir.

Muhtarlar ve Belediye Bürokratları ile Yapılan Görüşmelere Dair Tespitler

Muhtarlar, il özel idaresi zamanında sunulan hizmetlerden daha memnun oldukları yönünde bir görüşü ileri sürmüşlerdir. Ancak hâlihazırdaki durum dikkate alındığında ilçe belediyesi ile büyükşehir belediyesinin sunduğu hizmetler değerlendirildiğinde ulaşılabilirlik noktasında sorunlar yaşandığı da ifade edilmiştir. Özellikle büyükşehir belediyesinin ulaşılabilirliğinde sorunların olduğu, ulaşılsa bile problemlerin çözülemediği belirtilmiştir. Ayrıca kimi hizmetlerin hangi belediye tarafından sunulacağı noktasında oluşan belirsizlik halinin devam ettiği, geçmişe nazaran hizmet sunumunda mahallelerin siyasi

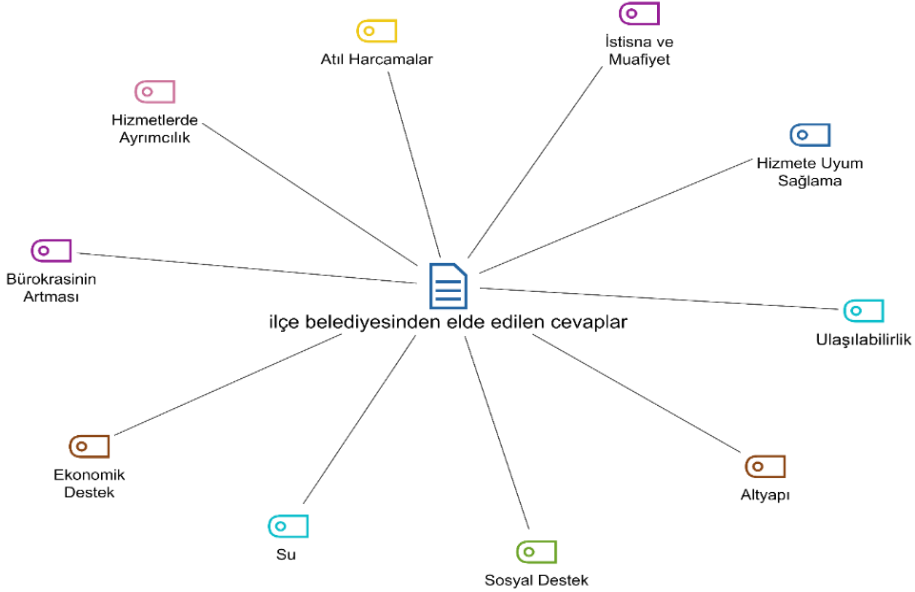
tercihlerine göre davranıldığı, il özel idaresi zamanında hizmetlerin daha eşit ve dengeli dağıtılmasına nazaran günümüzde hizmetlerin mahallelerdeki oy oranlarına göre sunulduğuna yönelik bir algının ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Bütün bunların yanı sıra 2014 yılı sonrasında uygulanan sistemde erişilebilirlik açısından ilçe belediyelerinin daha ulaşılabilir olduğu ve buna bağlı olarak da büyükşehir belediyesi tarafından sunulan hizmetlerin ilçe belediyeleri tarafından sunulmasının daha yararlı olacağı görüşünün ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Ancak belediye başkanlarının ve belediyelerin siyasi fonksiyonlarının ön plana çıkması nedeni ile karar ve stratejilerinde de politik bir tavır takındıkları ortadadır. Bu nedenle kentsel alanlarda yapılacak bir yatırımın yararlanıcı sayısının çok fazla olması sebebiyle kentsel alanlara yönelik yatırımlarını artırdıkları, kırsal alanda ise sunulacak bir hizmetin maliyetinin artmasının yanı sıra yararlanıcılarının sayısının da olabildiğince az olması sebebiyle bu yatırımları gerçekleştirmekten imtina ettikleri de bir gerçektir. Bu sebeple yapılan görüşmeler neticesinde belediyelerin siyasi açıdan fayda maliyet analizine gittikleri, kırsala sunulacak olan hizmetlerde de politik bir bakış açısıyla hareket ettikleri kanaatinin muhtarlarda olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 2020 yılı sonrasında kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alanlara yönelik uygulanan muafiyet ve indirimlere daha önce köy oldukları dönemde sahip olduklarından köy hüviyetinin bu yerlere geri verilmesi yönünde muhtarlarda genel bir kanaatin olduğu da değerlendirilmiştir. Aşağıdaki şekilde muhtarlarla yapılan görüşmelerde değinilen hususlara konu başlıkları özelinde yer verilmiştir.

Şekil 2. Tek Vaka Örneği Muhtarlar

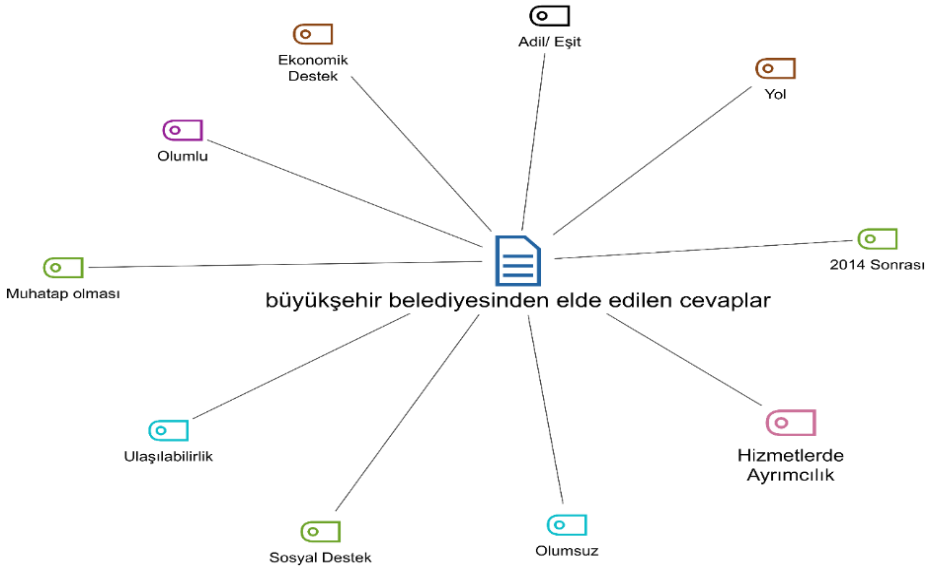
İlçe belediyesi başkan ve bürokratları ise ilçe mülki sınırı kapsamında hizmet sunulması sebebiyle ilk yıllarda sorun yaşanılsa da zamanla bu olumsuzlukların giderildiğini, vatandaşların ilçe belediyelerine ulaşabildiklerini ve sorunların dağınık bir yerleşimin hâkim olmasına rağmen zamanında ve hızlı bir şekilde çözülebildiğini, hizmet kalitesinin arttığını ileri sürmüşlerdir. Ancak daha etkin ve verimli hizmet sunumu adına ilçe belediyelerinin mali imkânlarının artırılması gerektiğini de vurgulamışlardır. Öte yandan su ve kanalizasyon hizmetleri dışında büyükşehir belediyelerinin ilçelerde sunduğu diğer gününbirlik, düşük maliyetli hizmetlerin bedeli karşılanmak suretiyle ilçe belediyelerince sunulmasının etkili ve ekonomik olacağı da ileri sürülmüştür. Aşağıdaki şekilde ilçe belediyesi yöneticileriyle yapılan görüşmelerde değinilen hususlara konu başlıkları özelinde yer verilmiştir.

Şekil 3. Tek Vaka Örneği İlçe Belediyesi

Büyükşehir belediyesi ile su ve kanalizasyon idaresi genel müdürlüğü bürokratları ise il mülki sınırı kapsamında hizmet sunumu neticesinde kent genelinde dengeli bir hizmet sunum sürecinin başladığı, maliyet artsa da hizmetlerin tek elden yürütülmesinin olumlu etkiler yarattığını belirtmişlerdir. Böylece hizmet sunumunda yaşanan çok başlılığın giderildiği, ancak ilçe belediyeleri ile büyükşehir belediyesi arasında da hizmet örtüşmesi/çakışmasına bağlı olarak zaman zaman kimi sorunların ortaya çıktığı ileri sürülmüştür.

Kırsalda bulunan yerlere hizmet sunumunda maliyetin arttığı, ancak bu yerlere eşgüdüm dâhilinde kaliteli ve dengeli hizmet sunulması için büyükşehir belediyelerinin yeterli imkâna sahip olduğu, bu sebeple her ne kadar ilçe belediyeleri bu kırsal alanlara yakın olsa da hizmetleri sunabilecek idari ve mali kapasiteye sahip olmadıkları belirtilmiştir. Öte yandan tek bir büyükşehir belediyesi kanununun farklı konumsal özelliklere ve değişkenlere sahip büyükşehir belediyeleri için uygulanmasından kaynaklanan sorunların da hizmet sunumuna olumsuz bir şekilde etki ettiği, merkezden aktarılan kaynakların; illerin coğrafi konumlarının, yer şekillerinin ve hizmet sunma maliyetlerinin dikkate alınarak yapılmasının gerektiği belirtilmiştir. Genel olarak maliyeti yüksek hizmetlerin büyükşehir belediyesi tarafından; maliyeti düşük hizmetlerin de ilçe belediyeleri tarafından sunulması gerektiği ileri sürülmüştür. Ancak kırsal mahalle uygulamasının başlaması ile daha önceki yıllarda yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile beş yıl süresince tanınan ve daha sonra 31 Aralık 2025 tarihine dek uzatılan vergi indirimi ve muafiyetleri süresiz hale gelecektir. Bu durumun ilçe ve büyükşehir belediyesi ile su ve kanalizasyon idaresi genel müdürlüğünün önemli gelir kayıpları yaşamasına neden olacağından hareketle idarelerin anılan yerlere hizmet sunma noktasında isteksiz kalacakları da ileri sürülmüştür. Aşağıdaki şekilde büyükşehir belediyesi ile su ve kanalizasyon idaresi yöneticileriyle yapılan görüşmelerde değinilen hususlara konu başlıkları özelinde yer verilmiştir.

Şekil 4. Tek Vaka Örneği Büyükşehir Belediyesi

Yukarıda yer verilen tespit ve değerlendirmeler çerçevesinde özetle muhtarlar, 2014 yılı öncesinde il özel idarelerince sunulan hizmetlerin genel olarak yeterli olduğunu savunurken ilçe ve büyükşehir belediyesi ile su ve kanalizasyon idaresi yöneticileri ise il özel idaresi zamanında sunulan hizmetlerin etkin ve verimli olmadığını ileri sürmüşlerdir.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Kırsal alanlara özgü geleneksel ve sistemsiz olarak kanıksanmış modelin değiştirilmesi ile birlikte hizmet sunucuları değişen vatandaşlar özelinde kırsal alanlarda önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. Özellikle il mülki sınırı kapsamında belediyelerin kırsal alanlara yönelik hizmet sunma sürecine dair tespit edilen sorunların çözümü için önerilerde bulunulabilmesi adına öncelikle il özel idaresi deneyimi ile il mülki sınırı uygulamasının mukayese edilmesi gerekmektedir. Ardından da bu kıyaslamaya ve elde edilen bulgulara istinaden tespit edilen hususları düzeltici önlemlerin alınması gerekmektedir.

Çalışma kapsamına büyükşehir olma statüsünü en son kazanan Ordu ili alınmış olup ilçeler özelinde de araştırmanın mahiyetine ve amaçlarına cevap verebilecek kırsal mahalleleri içeren Kumru ilçesi incelenmiştir. 31'i mahalle muhtarı, 12'si belediye yöneticileri olmak üzere 43 katılımcı ile görüşme yapılabilmektedir. Neticede; muhtarlar ve yerel yöneticilerin il mülki sınırı kapsamında hizmet sunumuna dair farklı görüşlere sahip oldukları tespit edilmiştir.

Genel olarak muhtarlar; il özel idaresi zamanında yetersizliklere rağmen anılan idarenin daha adil ve memnuniyet verici hizmet sunmaya çalıştığını, erişilebilir olduğunu savunmuşlardır. Belediye yöneticileri ise il özel idarelerine nazaran daha etkin ve kapsayıcı hizmet sunduklarını ileri sürmüşlerdir. Muhtarlar bütüncül modelinde ilçe belediyelerinin daha ulaşılabilir ve yetkisiz, büyükşehir belediyesinin ise erişilmesi güç ve oldukça yetkili olduklarını ifade etmişlerdir. Bu saptamalardan da hareketle söz konusu idarelerin hizmetlerinden yeterince memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Bütüncül model ile gerek ilçe gerekse de büyükşehir belediyesi ile su ve kanalizasyon idaresinin mali yetersizlikler, dağınık yerleşim ve coğrafi şartlar sebebiyle hizmet sunmada çeşitli zorluklarla karşılaştıkları, bu koşulların da hizmet sunumuna önemli ölçüde tesir ettiği anlaşılmıştır.

Kırsal alanda yaşayan vatandaşların yerel vergi ve ücretler karşısında zor durumda kalmaması adına tanınan muafiyetler ve istisnaların sürekli hale getirilmesi noktasında alınan kararlar ve düzenlemelerin yerinde olduğunu belirtilirken hizmet sunan idareler nezdinde bu uygulamanın bir mali kayba yol açacağı da katılımcılarca yeterince bilindiği anlaşılmıştır. Öte yandan belediye

yöneticileri vatandaşların il özel idaresinden fazla bir beklentilerinin olmadığını, bu sebeple yapılan küçük bir yatırımdan memnuniyet duyduklarını, ancak mahalle olduktan sonra ise vatandaşların beklentisinin ve memnuniyetsizliğinin geçmişe nazaran hayli arttığını da ifade etmişlerdir.

Bu saptamalardan hareketle; sistemin iyileştirilmesi adına öncelikle il özel idaresi uygulamasının muhtarlar açısından daha öncelikli olduğu, akabinde köy tüzel kişiliklerinin geri kazanımı noktasında da bir beklentinin hala canlı olduğu görülmektedir. Ancak hâlihazırdaki uygulamanın tatbiki noktasında iyileştirmeye açık hususların da bulunduğu değerlendirilmektedir. Bu bakımdan ilçe belediyelerinin yetkilerinin artırılması ve büyükşehir belediyelerinin kent genelinde tatbiki mümkün ve eşgüdüm gerektiren büyük ölçekli ve kaynaklı işleri ifa etmesi, ilçe belediyelerinin de süreklilik arz eden küçük ölçekli hizmetleri yürütmesi görüşü ön plana çıkmaktadır. Öte yandan su ve kanalizasyon idaresinin teknik mahiyette ve özel ihtisas gerektiren bir iş yürütmesi sebebiyle bu işi ifa etmeye devam etmesi genel kabul görmüştür.

Ancak dağınık yerleşim sebebiyle kırsal alanda sunulan hizmetin maliyetinin artmasına bağlı olarak kaynaklarını daha verimli ve etkin kullanmak isteyen yerel otoritelerin özellikle kentsel alanlara yönelik hizmet sunma eğiliminde oldukları görüşü ön plana çıkmıştır. Bu sebeple kırsal alanlara da dengeli ve kaliteli hizmet sunumu adına yerel otoritelerin mali güçlerinin artırılması gerekmektedir. Bu noktada kent ve kırsal özelinde dengeli ve adil hizmet sunumunun vesayet makamlarınca da denetlenmesinin yanı sıra belediye yönetimlerinin bu hususta dikkatlerinin çekilmesinde fayda bulunmaktadır.

Büyükşehir belediyesinin politik davranarak kimi mahallelere hizmet sunduğu kimilerine de sunmadığı yönündeki ifadeler dikkate alındığında böyle bir adaletsizliğin ortaya çıkmaması adına belediyelere gönderilen ödeneğin belirli kısmının sadece kırsal mahallelere hizmet sunulması için şartlı gönderilmesi ve belediyelerin kırsal alanlara hizmet sunmak zorunda bırakılması gerektiği görüşü de ön plana çıkmıştır. Ayrıca büyükşehir belediyelerine ödenek ve genel bütçe gelirlerinden pay gönderilmesi uygulamasında büyükşehir belediyesinin sadece yüz ölçümü ve nüfusunun dikkate alınmaması, belediyenin bulunduğu coğrafyanın özellikleri, yerleşim biçimi ve yatırım gereksinimlerinin de göz önüne alınması gerekmektedir. Bu tespit, değerlendirme ve bulgular çerçevesinde kırsal alanlara hizmet sunan idarelerin görev ve yetki alanlarının çakışmalara sebebiyet vermeyecek derecede gözden geçirilmesi, adil ve etkin hizmet sunumunu zaruri hale getirecek düzenlemelerin yapılması ve yerel idarelerin mali güçlerinin artırılması yönünde düzenlemelere gidilmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Kaynakça

- Adıgüzel Ş. (2014). "Hatay Büyükşehir Belediyesi". *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5), 54-76.
- Akıllı, H. ve Özasan, R. K. (2015). "6360 Sayılı Kanun'a İlişkin Literatür Taraması". *Akdeniz İİBF Dergisi*, 15(30), 155-184.
- Akyol, İ. T. ve Kara, M. (2019). "Hizmet Ölçeği Artışı ve Kalite Algısı İlişkisi: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Örneği". *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 17(33), 137-164.
- Alıcı, O. V. (2015). "Bütünşehir Belediyeciliği", *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 13-30.
- Alıcı, O. V. ve Yaman, A. (2023). "Büyükşehir Belediyelerinde Kırsal Mahalle-Kırsal Yerleşik Alan Uygulaması ve Bir Model Önerisi". *Amme İdaresi Dergisi*, 56 (1), 31-59.
- Apan, A. (2016). "Bütünşehir Modeli ve Taşra Yönetimine Etkileri". *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 25(1), 1-24.
- Arıkboğa, E. (2013). "Geçmişten Geleceğe Büyükşehir Yönetim Modeli". *Yerel Politikalar Dergisi*, 3(1), 48-96.
- Atabeyoğlu, Ö. (2014). "Büyükşehir Olma Sürecinde Bir Kent: Ordu". *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5), 160-177.
- Demiral, B. ve Evin, H. (2014). "Malatya Büyükşehir Belediyesi: Arakentten Bütüncü Bir Dönüşüm Hikâyesi". *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5), 77-87.
- Dik, E. (2014). "6360 Sayılı Kanun Bağlamında Köylerin Mahalleye Çevrilmesi Sorunu". *Mülkiye Dergisi*, 38 (1), 75-102.
- Dönmez, D. ve Tamer, M. (2021). "6360 Sayılı Yasanın Uygulanmasına Yönelik Halkın Algısı: Hatay Büyükşehir Belediyesi Örneği". *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(Yönetim ve Organizasyon Özel Sayısı), 1758-1784.
- Genç, F. N. (2014). "6360 Sayılı Kanun ve Aydın'a Etkileri". *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5), 1-29.
- Genç, F. N. ve Telçe, Y. (2019). "6360 Sayılı Kanunun Tüzel Kişiliği Kaldırılan Köylere/Yeni Mahallelere Etkisi: Aydın Örneği". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 20 (44), 1-16.
- Gözler, K. (2013). "6360 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler: Yirmi Dokuz İlde İl Özel İdareleri ve Köylerin Kaldırılması ve İlçe Belediyelerinin Büyükşehir İlçe Belediyesi Haline Dönüştürülmesi Anayasamıza Uygun mudur?". *Legal Hukuk Dergisi*, 11(122), 37-82.

Gürbüz, M., U. Yıldırım ve A. Belli (2014). “Büyükşehir Belediye Kanunu’nun Kahramanmaraş İli Ölçeğinde Analizi”. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5), 102-135.

Hanikoğlu, M. ve Negiz, N. (2023). “Büyükşehirlerde Kırsal Mahalle Deneyimi: Ayvalık Örneği”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(45), 81-106.

İzci, F. ve Turan, M. (2013). “Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa İle Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 18(1), 117-152.

Kara, P. S. ve Ezin, E. (2022). “6360 Sayılı Kanun ile Köyden Mahalleye Dönen Yerlerdeki Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme”. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 5(1), 137-150.

Karasu, M. A. (2014). “Şanlıurfa’da Kentsel Gelişme ve 6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu”. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5), 178-193.

Kavanoz, S. E. ve Erdem, N. (2023). “6360 Sayılı Kanunun Büyükşehir Düzenlemesinin Mevcut Mahalle Muhtarlıkları Açısından Değerlendirilmesi: Akçaabat İlçesi Mahalle Muhtarlıkları Üzerine Alan Araştırması”. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 32(3), 27-52.

Kazan, A. (2017). “The Effects of the Law no 6360 on the Financial Structures of Metropolitan Municipalities”. *Sayıştay Dergisi*, 104, 87-106.

Kılıç, Ö. ve İpek, S. (2022). “Kırsal Mahalle: Büyükşehirlerde Tekrar Köye Dönüş mü?”. *TroyAcademy*, 7(1), 1-16.

Kızılböğ, R. ve Alıcı, O. V. (2013). “Türkiye de Kırsal Alan Belediyeciliği ve Büyükşehir Belediyelerinde İl Mülki Sınırı Uygulaması”. *Türk İdare Dergisi*, 476, 353-381.

Ökmen, M. ve Arslan, R. (2014). “Türkiye’de 6360 Sayılı Yasa İle Yeni Kurulan Büyükşehir Belediyeleri: Manisa Büyükşehir Belediyesi Örneği”. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5), 88-101.

Özgür, H. (2014). “Denizli Kenti ve İlinde Yönetmelik Ölçek Arayışları (1976-2014): Dört Bütünşehir (Belediyesi) Söylemi/Tasavvuru (2001-2014) ve Büyükşehir Belediyesi Statüsü (2012-2014)”. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5), 30-53.

Özsalmanlı, A. Y. ve PANK, Ç. (2012). “Muğla’da Büyükşehir Yapılanması Sürecine İlişkin Bir Değerlendirme”. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(Güz), 1-26.

Özyavuz, M. ve Şişman, E. E. (2014). “Büyükşehir: Tekirdağ”. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(5), 194-217.

Yılmaz, O. K. (2019). “Türk Yerel Yönetim Sisteminde “Yeni Büyükşehir” Uygulamasının Kapatılan Bir Belde Belediyesi Üzerinden Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*, 17(1), 208-234.

Zengin, O. (2014). “Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirmesi”. *Ankara Barosu Dergisi*, 2014(2), 94-116.

2560 sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, *T.C. Resmi Gazete*, 17523, 23/11/1981.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, *T.C. Resmi Gazete*, 25531, 23.07.2004.

6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, *T.C. Resmi Gazete*, 28489, 6/12/2012.

Extended Summary

An Assessment Of Local Services Provided To Rural Districts: The Case Of Kumru District

Research Problem

Municipalities have begun offering common services to rural districts that were stripped of their legal village status and converted into quarters inside urban municipalities that had their service areas into provincial civil boundaries by 2014. Due to the varying needs and extensive reach of services required in rural and urban areas, municipalities are facing challenges in efficiently delivering local common services throughout a large geographic area, within the specified timeframe and particular requirements. Hence, due to this significant alteration in rural regions, it has become crucial to juxtapose the particular province administration's experience with the unicity (bütünşehir) model. This study aimed to analyze the rural quarters in the Kumru district of Ordu province. The objective was to assess the advantages and disadvantages of implementing the provincial civil border with rural quarters' mukhtars. The study aimed to compare the previous and current applications and identify necessary measures for enhancing the existing model.

Research Questions

Which approach, the special provincial administration experience or the metropolitan and district municipality service delivery model, is more effective,

efficient, accessible, and satisfying in providing common local services to individuals residing in rural areas?

Literature Review

In recent years, several studies have been executed on the provincial civil boundary model, which was implemented in metropolitan municipalities in 2014. Nevertheless, these researches were predominantly carried out at a theoretical level. Recently, there has been continuing investigation undertaken within a specific sample and research field. Typically, research that examine the adverse effects of implementing provincial civil borders are widespread. Based on the available literature review, it is essential to perform a comparative evaluation of the assessments conducted by administrations providing services to rural regions and those who are beneficiaries of these services. This evaluation should cover both the special provincial administration method and the newly implemented metropolitan model. The objective of this study was to carry out a research focused on a certain time frame and rural area.

Methodology

This study employed a qualitative research methodology. This study focuses on local services, including institutional, technological, and economic aspects. Its purpose is to gain a comprehensive understanding of the current situation from various viewpoints. To achieve this, a case study technique was employed. The research consists of primary and secondary data sources. Semi-structured in-depth interviews were conducted with mukhtars of Ordu Metropolitan Municipality, Kumru Municipality and rural areas. Various secondary data sources, such as research papers and literature studies, have been analyzed. The research data was analyzed using the MAXQDA 2022 software, specifically focusing on 7 categories and 21 codes as depicted in the code network diagram below.

Results and Conclusions

Upon evaluating the services offered to rural areas during the special provincial administration, some specific difficulties were noted pertaining to mukhtars and bureaucrats. Mukhtars contended that specialized provincial administrations were endeavoring to deliver services that are more equitable and satisfying. In contrast, municipal administrators assert that they offer superior and all-encompassing services in comparison to special provincial administrations. Mukhtars asserted that within the unicity model, the district municipalities are unauthorized and exhibit more accessibility but the metropolitan municipality is more challenging to access and possesses greater authority. According to these

findings, people expressed dissatisfaction with the services provided by the administrations in unicity model. Metropolitan and district municipalities encounter numerous challenges in delivering services due to financial insufficiencies, scattered settlements, and geographical constraints resulting from the implementation of provincial administrative boundaries. These conditions have a significant impact on the provision of services. Furthermore, municipal officials have indicated that the citizens initially had low expectations for the special provincial administration. Consequently, they were content with the minimal investment made. However, once it transformed into a neighborhood, the citizens' expectations and discontentment escalated significantly compared to the previous period.

According to the evidence collected from the field, it is observed that the implementation of a special provincial administration is a top priority for the mukhtars. Additionally, there is still an anticipation for the revival of village legal entities in order to repair the systemic gaps. Nevertheless, current practices can be overhauled within systemic opportunities. While district municipalities focus on providing continuous small-scale services and augmenting their financial capabilities, the concept of enhancing the authority of district municipalities and empowering metropolitan municipalities to undertake extensive and efficient projects that necessitate city-wide coordination becomes prominent in this context.

Arjantin’de Yerel Yönetimler ve Mali Federalizm

Onur ERGENAY*

Özet: Yaklaşık yüz yıl öncesine kadar dünyanın en zengin on ülkesinden biri konumunda olan Arjantin, günümüze kadar yönetsel ve ekonomik olarak önemli değişimler geçirmiştir. Ülkedeki federal yapılanma hem bu değişimlerden etkilenmiş hem de değişim yaşanmasında etkili olmuştur. Askeri yönetim dönemleri, karmaşık mali düzenlemeler ve uygulamalar gibi sorunlar değişimlerin nedeni, ekonomik krizler ve çok sayıdaki hukuksal düzenleme ise sonucu olmuştur. Ülkenin yaşadığı değişim süreci merkezîyetçi ve âdem-i merkezîyetçi uygulamalarla sonuçlanmıştır. Yönetsel olarak bakıldığında eyaletlerin kendi anayasalarının, yasama, yürütme ve yargı organlarının bulunması nedeniyle klasik bir federal devlet görüntüsü çizmektedir. Fakat mali açıdan Arjantin'in daha farklı bir yapıda olduğu görülmektedir. Ulusal hükümetlere gelir sağlama ve borçlanabilme bakımından geniş yetkiler tanınmıştır. Ancak kamu harcamaları konusunda ulusal hükümetlere yüklenen sorumlulukların büyüklüğü gelir-gider dengesizliğine neden olmaktadır. Söz konusu dengesizlik merkezden yapılan gelir transferleri ile giderilmeye çalışılmakta ancak bu da yerel yönetimlerin ve eyaletlerin özerkliğine gölge düşürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arjantin, Yerel Yönetimler, Mali Federalizm.

Local Governments and Fiscal Federalism in Argentina

Abstract: Approximately a hundred years ago, Argentina was one of the ten richest countries in the world, but it has undergone significant changes, both administratively and economically, until today. The federal structure in the country has been affected by these changes and has also been influential in bringing about change. The causes of change include periods of military rule, complex financial regulations and practices, and the resulting issues include economic crises and numerous legal regulations. The process of change experienced by the country has resulted in centralized and decentralized practices. In terms of administration, the presence of legislative, executive, and judicial bodies in the states, due to their own constitutions, paints the picture of a classic federal state. But from a financial point of view, it seems that Argentina is in a different structure. Subnational governments have been given broad powers to generate income and borrow. However, the size of the responsibilities assigned to subnational governments in terms of public expenditure has led to imbalances in revenue and expenditure. This imbalance is

* Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, d2140215006@ogr.sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002- 6480-0808.

Makale Geliş Tarihi: 07.03.2023

Makale Kabul Tarihi: 22.12.2023

attempted to be addressed by income transfers from the center, but this also casts a shadow on the autonomy of local governments and provinces.

Keywords: *Argentina, Local Governments, Fiscal Federalism.*

Giriş

Gelişmekte olan ülkelerden biri kabul edilen Arjantin başkanlık sistemi ile yönetilen federal bir cumhuriyettir. Eski bir İspanyol sömürgesi olan ülke yaklaşık iki asır önce bağımsızlığını ilan etmiştir. 20. Yüzyıl başlarında son derece zengin bir ülke konumunda iken yönetim sorunlarına ekonomik sorunların da eşlik etmesiyle bu konumunu kaybetmiştir. Özellikle 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz ülke ekonomisini derinden sarsmıştır.

Geniş bir coğrafyada yer alan Arjantin’de federal hükümetin yanı sıra 23 eyalet ve bir federal başkent bulunmaktadır. Ülkedeki âdem-i merkeziyetçi yapılanmanın yansıması geniş yetkilerle donatılmış olan eyaletlerde kendini göstermektedir. Ancak eyaletlerin demografik, ekonomik, yönetsel ve daha birçok açıdan heterojen bir yapıda olduğu görülmektedir. En küçük yönetim birimi olan belediyeler ise çoğu açıdan eyaletlerin yetkisi ve sorumluluğu altındadır. Bu nedenle belediyeler de bağlı buldukları eyaletlere göre birbirinden farklılaşmaktadır.

Arjantin federalizmine mali yönüyle bakıldığında daha merkeziyetçi bir yapının olduğu görülmektedir. Kamusal ihtiyaçların karşılanması için yüksek miktarlarda harcama yapan ulusaltı hükümetler bu harcamaları karşılayabilmek için yeterli gelire sahip değildir. Bu da yerel yönetimleri merkezden aktarılabilecek kaynaklara bağımlı hale getirmiştir. Merkezi yönetim, eyaletler ve yerel yönetimler arasındaki gelirlerin paylaşımı çok sayıda yasaya bağlı olup oldukça karmaşık bir yapıdadır. Kamusal hizmetlerin, dolayısıyla harcamaların paylaşımında ise farklı yönetim düzeylerine verilen sorumlulukların yanında hem eyaletlerin hem de federal hükümetin sorumlu olduğu alanlar da mevcuttur.

Bu çalışmada federal yapıda örgütlenen Arjantin’in yerel yönetsel kademeleri hukuki, idari ve mali açıdan incelenecektir. Arjantin her ne kadar klasik bir federal ülke profiline sahip olsa da ülkedeki federal yapının tarihsel süreçteki gelişimi ve değişimi, farklı şekilde yapılanmış bir federal başkent bulunması gibi nedenlerle önem arz eden bir ülke konumundadır. Bunlara ilaveten Arjantin’deki yerel yönetimler ve mali federalizm özelinde Türkçe literatürde böyle bir çalışmanın olmaması bu çalışmada Arjantin’in seçilmesinde etkili olmuştur. Çalışmada ilk olarak Arjantin hakkında temel bilgiler verildikten sonra ülkedeki siyasi ve idari örgütlenmeden bahsedilmiştir. Daha sonra ülkedeki farklı yönetim düzeyleri ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Son olarak Arjantin’deki yönetim düzeylerinin gelir, gider ve borçlanmalarına ilişkin bilgi ve veriler

ışığında ülkedeki mali federalizmin özellikleri ve etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Arjantin'in Genel Görünümü

Arjantin Cumhuriyeti (*República Argentina*), Latin Amerika bölgesinde yüzölçümü bakımından ikinci, nüfus bakımından dördüncü, ekonomi bakımından ise üçüncü en büyük ülkedir. Yaklaşık 47 milyonluk nüfusa sahip ülkenin üçte biri başkent Buenos Aires'te yaşamaktadır. 1816 yılında İspanya hakimiyetinden çıkarak bağımsızlığını ilan eden Arjantin'de resmi dil İspanyolcadır ve günümüzde Arjantin, gelişmekte olan ülkeler arasında yer almaktadır (Gomez Ramirez, 2021). 2.8 milyon kilometre kare toprak büyüklüğü ile dünyanın en büyük sekizinci ülkesidir. 632 milyar Dolar Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ile 2022 yılında dünyanın en büyük 22. ekonomisi olacağı öngörülmektedir. Kişi başına düşen milli gelir 13.686 Dolar olan ülkede gelir eşitsizliği ise yüksek düzeydedir (worldbank.org, 2023). 1885 ile 1929 yılları arasında Arjantin dünyanın en zengin on ülkesinden biri konumundayken 1930'dan itibaren ise dış şoklar ve korumacı politikalar nedeniyle gerilemeye başlamış ve geçtiğimiz yüzyılda iç karışıklıklar ve ekonomik krizler ülkede etkisini göstermiş, bunun sonucunda çok sayıda reform hayata geçirilmiştir. Ülkede tam anlamıyla demokratik bir yönetimin oluşması ise 1983 yılında gerçekleşmiştir (Gomez Ramirez, 2021 & Smith, 2012: 62).

Arjantin'in Siyasi ve Yönetimsel Yapısı

Arjantin, başkanlık sistemini benimsemiş, temsili demokrasi ile yönetilen ve federal yapıda örgütlenmiş bir cumhuriyettir. Federal yapısı nedeniyle federal bir hükümetin yanı sıra 24 eyalet hükümeti (23 eyalet ve Buenos Aires Özerk Yönetimi) bulunmaktadır. Ülke, klasik anlamda bir kuvvetler ayrılığının benimsendiği başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Yasama erki, Temsilciler Meclisi ve Senato'dan oluşan iki meclisli bir yapıya sahipken yürütme erki ağırlıklı olarak Devlet Başkanı'ndadır ve yargı erki ise Federal Mahkeme'dedir. Senato 72, Temsilciler Meclisi ise 257 üyeden meydana gelmektedir. Çift meclisli bu yapıya Ulusal Kongre adı verilmiştir (Gülener, 2016: 33). Meclis üyeleri dört yıl için seçilirken Senato üyeleri için bu süre altı yıldır. Arjantin'de anayasa ve idari örgütlenmede ABD Anayasası ve yönetsel yapısı örnek alınmıştır. 1853 yılında kabul edilen anayasada 1994 reformu ile görev süresi altı yıldan dört yıla düşürülen Başkan iki kez seçilebilmektedir. (T.C. Dışişleri Bakanlığı). Eyaletler ise Arjantin'de siyasi ve idari bakımdan geniş yetkilere sahiptir. Eyaletler kendi anayasalarını yapma, eğitim ve sağlık gibi önemli alanlarda görev ve yetki sahibidir. Eyaletler başlarında bulunan bir vali ile yönetilmektedir (Ardanaz vd., 2014: 27).

Ülkedeki farklı yönetim düzeylerindeki yapılanma Tablo 1. de gösterilmiştir.

Tablo 1. Arjantin’de Yönetim Düzeylerindeki Yapılanma

	FEDERAL HÜKÜMET	EYALETLER (ALT-ULUSAL HÜKÜMET)	BELEDİYELER
YETKİ/GÖREV ALANI	Tüm Arjantin	23 Eyalet + Buenos Aires Özerk Yönetimi	2278 Belediye
YÜRÜTME	1 Başkan, 1 Başkan Yardımcısı, Bakanlar Kurulu	Her Eyalette 1 Vali + Buenos Aires’te 1 Hükümet Başkanı	Her Belediyede 1 Belediye Başkanı (Buenos Aires Belediyelerinde Başkan)
YASAMA	İki Meclisli Ulusal Kongre (Doğrudan Seçilen 257 Milletvekili ve 72 Senatör)	Her Eyalet ve Buenos Aires Şehrinin Kendi Meclisi Vardır (Tek Ya Da İki Meclisli)	Belediye Meclislerinde Gerçekleştirilen Toplantılar/Müzakereler Yoluyula
YARGI	Yüksek Mahkeme Başkanlığındaki Yargı Teşkilatı	Eyalet Yargı Organları	

Kaynak: Gomez Ramirez, 2021

Arjantin’de Yerel Yönetimler

Arjantin idari açıdan üç yönetim düzeyinden oluşmaktadır: Merkezi hükümet, eyaletler ve belediyelerdir. Buenos Aires şehri ise özerk bir bölge biçiminde yönetilmektedir (Porto ve Puig, 2022: 2). Buenos Aires Özerk Yönetimi’ne bağlı 15 komün ve eyaletlere bağlı toplamda 2278 belediye bulunmaktadır (Gomez Ramirez, 2021).

Tarihsel Arka Plan

Arjantin’in federal bir yapıya sahip olmasının yanı sıra tarihsel süreç içinde geçirdiği siyasi, askeri ve ekonomik mücadeleler, yerel yönetimlerin konumunu ve yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. 19. ve 20. Yüzyılın büyük bölümünde önemli güce sahip eyalet liderleri Buenos Aires’e gönderdikleri siyasi temsilciler vasıtasıyla ülkenin yönetiminde etkili olmuşlardır. Federal hükümet ise ticaret, para politikası ve yasama faaliyetleri gibi alanlarda kontrol sağlamışlardır. Ancak devam eden süreçte federal hükümet ve eyaletler arasında yetki paylaşımına ilişkin sürekli olarak gerilim ve mücadeleler yaşanmıştır (Smith, 2012: 62-63).

Esasen Arjantin’in federal mi yoksa üniter yapıda mı örgütleneceğine ilişkin tartışmalar uzun yıllar devam etmiş, 1853 Anayasası ile federal yapının benimsenmesine karar verilmiştir. Ülkede federal yapının benimsenmesi ve cumhuriyet rejimine geçme gayesi ise Arjantin Anayasasının Amerika Birleşik

Devletleri Anayasasından esinlenilmesine neden oluşturmuştur. Ancak 1853 yılında kabul edilen anayasa Buenos Aires Eyaleti tarafından kabul görmeyerek 1860 yılına kadar ülkede Arjantin Konfederasyonu ve Buenos Aires Eyaleti şeklinde bir bölünme yaşanmıştır. Bu bölünmenin asıl nedeni Buenos Aires'te bulunan limandan ithalat ve ihracat nedeniyle elde edilen önemli ölçüdeki gelirin paylaşımıydı. Nihayet 1860 yılında yapılan değişiklikler sonucu birleşme sağlanmış ve anayasanın bugünkü halini almasında temel oluşturmuştur. Merkezi hükümet ile eyaletler arasındaki yetki ve gelir bölüşümüne ilişkin düzenlemeler de söz konusu anayasada yer almıştır (Ruda, 1991: 485-486).

Belediye düzeyinde ise hem İspanyol sömürge geleneğinin bıraktığı miras hem de Arjantin'in eski Temsilciler Meclisi üyesi Juan Bautista Alberdi'nin görüşlerinin etkisiyle Yüksek Mahkeme, belediye özerkliğini benimsemiştir. Ancak Yüksek Mahkeme, önceki görüşünün aksine 20. Yüzyılın büyük bölümünde belediyelerin özerkliği bulunmayan, sadece kendilerine verilen sorumlulukları yerine getirmekle görevli idari birimler olduğunu ifade etmiştir. 1950'ler itibarıyla ise 6 eyalette (Rio Negro, Chubut, Neuquen, Misiones, Formosa ve Santiago del Estero) belediyelere özerklik sağlayan düzenlemeler hayata geçirilmiştir. 1966-1973 ve 1976-1983 yılları arasında askeri darbelerin ülke yönetiminde egemen olmasıyla birlikte rüzgâr tersine dönmüş, yerel yönetim seçimleri kaldırılmış ve merkezîyetçi bir yapı hâkim olmuştur. Askeri yönetimlerin son bularak Arjantin'in 1983 yılında demokratikleşmesi ve eyalet anayasalarındaki reformlar ile belediyelerin özerkliği yönünde düzenlemelerin hayata geçirilmesi sağlanmıştır. 1994 Anayasası ise özerkliği anayasal güvence altına almıştır (Cravacuore ve Nickson, 2022: 68).

21. Yüzyıla gelindiğinde Arjantin ekonomisi tarihinin en büyük ekonomik krizi ile sarsılmıştır. Mali disiplinin sağlanamaması, yüksek kamu harcamaları, devam eden cari işlemler açığı, Arjantin Pesosunun istikrarsızlığı gibi çok sayıda etken ülkeyi 2001 yılında ekonomik krize sürüklemiştir. Yüksek düzeydeki kamu harcamalarının oluşmasında yerel yönetimlerin etkisi de büyük olmuştur (Şen ve Demirhan, 2004: 76-77). Bu nedenle krizden çıkış safhasında yerel yönetimlerle ilgili de birtakım politikalar söz konusu olmuştur. Eyaletlerin borçları için kurtarma paketleri hayata geçirilmiş, merkezi yönetimin lehine vergi düzenlemeleri yapılmış ve eyaletlerin gücü ve etkisi azaltılmak istenmiştir (Smith, 2012: 80).

Yerel Yönetim Yapılanması ve Özellikleri

Arjantin'deki yerel yönetim yapılanması, daha önce de ifade edildiği üzere Buenos Aires Özerk Yönetimi ile birlikte 24 eyalet ve bu eyaletlere bağlı belediyeler ile birlikte toplamda 2300'den fazla yerel yönetim birimine sahip federal bir yapıda örgütlenmiştir. Bu yapıyı daha iyi anlayabilmek ve

yorumlayabilmek adına Federal Anayasa’ya bakmakta yarar vardır. 1994 yılında kabul edilen Federal Anayasa’nın İkinci Kısımında yer alan İkinci Başlık eyaletlere ayrılmıştır. Eyalet Hükümetleri başlığını taşıyan bölümde 121-129. Maddelerden meydana gelmektedir. Anayasanın 121. Maddesi, eyaletlerin Anayasa ile merkezi hükümete verilmeyen bütün yetkilere sahip olduğunu belirterek eyaletlere geniş bir yetki alanı tanımaktadır. Anayasanın 122. Maddesi ise eyaletlerin kendi yerel birimlerini kendilerinin belirleme, belirledikleri bu birimleri yönetme ve merkezi hükümet müdahalesi olmadan vali, kanun koyucu ve diğer eyalet görevlilerini seçme yetkisi olduğunu düzenlemektedir. Anayasanın 123. Maddesi her eyaletin kendi anayasasını çıkarma, belediyelerin özerkliğini sağlama yetkisi olduğu belirtilmektedir. Anayasanın 124. Maddesine bakıldığında ise eyaletlerin ekonomik ve sosyal kalkınma amacıyla bölgeler kurmaya ve amaçlarını gerçekleştirmek adına teşekküller kurmaya, Kongrenin bilgisi dahilinde tutarlı olmak şartıyla uluslararası anlaşmalar yapmaya yetkili olduğu görülmektedir. Aynı madde eyaletlerin kendi sınırlarında yer alan doğal kaynaklar üzerinde esas hak sahibi olduğunu söylemektedir. 129. Madde ise Buenos Aires Özerk Yönetimi’ne ayrılmıştır. Anayasa Buenos Aires şehrinin yasama ve yargı yetkisine sahip özerk bir hükümet sistemine sahip olduğunu ve hükümet başkanının doğrudan halk tarafından seçildiğini ifade etmektedir (congreso.gov.ar, 2022).

Eyaletler (Provincias)

Daha önce de belirtildiği üzere Arjantin’de Buenos Aires Özerk Yönetimi ile birlikte toplamda 24 eyalet bulunmaktadır. Ulus altı hükümet olarak da adlandırılabilen eyaletler kendi anayasalarını çıkarabilir ve eyaletlerin kendi yasama, yürütme ve yargı organları bulunmaktadır. Yürütmenin başında ise bir vali bulunmaktadır. Arjantin federal yapılanması bu yönleri ile klasik bir federal devlet görüntüsü çizmektedir. Diğer taraftan, ülke genelinde eyalet yapılanmasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Eyalet meclislerine bakıldığında 15 ilde tek meclis üzerinden yasama faaliyetleri yürütülürken 8 eyalet ise çift meclisli olarak örgütlenmiştir. Meclis üyelerinin seçilme koşulları ve görev süreleri gibi koşullarda da heterojen bir yapı söz konusudur. Yargı organlarının ise daha homojen olduğu görülmektedir. Her ilin kendi yüksek mahkemesi vardır ve mahkeme üyeleri, hakimler ve savcılar eyalet meclisi tarafından seçilmektedir. Yüksek mahkeme üyeleri ömür boyu görev yapması için seçilmektedirler (Cravacuore ve Nickson, 2022: 69). Eyaletler arasındaki heterojen yapı sadece yönetsel olmayıp nüfus ve ekonomi bakımından da dikkat çekmektedir. Bu durum ülkedeki federal yapı adına bölgesel eşitsizlikler gibi birtakım sorunlar ortaya çıkmasına neden olmuştur (Smith, 2012: 78-79).

Arjantin’de eyaletler oldukça geniş yetkilerle donatılmıştır. Anayasa tarafından açıkça federal hükümete tanınmayan bütün yetkilerin eyaletlerde

olması bu durumun en önemli göstergesidir. Federal hükümet, savunma, dış ilişkiler, posta hizmetleri, gaz ve telekomünikasyon hizmetleri, eyaletler arasında yaşanan ihtilafların çözümü gibi sorumlulukları yerine getirmektedir. Eyaletlerin ise kendi anayasa ve kanunlarını çıkarma, kendi seçim sistemlerini belirleme, birtakım doğrudan vergileri yürürlüğe koyma gibi güçlü yetkileri bulunmaktadır. Diğer taraftan hem federal hükümete hem de eyaletlere tanınan ortak görev ve yetkiler de bulunmaktadır. Üniversite eğitimi, barınma, adalet, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri gibi alanlar eyaletler ve federal hükümetin birlikte sorumlu oldukları alanlardır. Ayrıca sağlık, sosyal refah, ekonomik kalkınma, toplu taşıma hizmetleri gibi hizmetler üç hükümet düzeyi arasında paylaşılmaktadır. Görüldüğü üzere Arjantin'de merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki yetki ve görev paylaşımı kesin sınırlarla ayrılmamış, birtakım sorumlulukların yerine getirilmesinde iş birliği sağlanması öngörülmüştür. Dolayısıyla federal yapılanma, federal hükümet ve eyalet hükümetleri ikili bir modelden iş birliği bir modele dönüşmüştür (oecd-ilibrary.org, 2022 & Cravacuore ve Nickson, 2022: 65-66).

Yukarıda sayılanlar dışında eyaletlere tanınan yetkilerin bazıları şunlardır; Ekonomik ve sosyal gelişme bölgeleri oluşturabilirler. Ülke dış politikasına aykırı düşmemek koşuluyla uluslararası anlaşmalar yapabilirler. Eyalet sınırları içinde bulunan doğal kaynaklar üzerinde birincil hakimiyet sahibidirler. Federal Kongre'ye bildirmek koşuluyla adaletin sağlanması, ekonomik amaçlar ve karşılıklı yarar bulunan konularda kendi aralarında kısmi anlaşma yapabilirler ve bu amaçlara ilişkin kanunlar çıkararak belirli konularda kendi kaynaklarını kullanarak teşvikler sağlayabilirler. Diğer taraftan, eyaletlerin yetki alanının dışında kalan birtakım faaliyetlerin bazıları şunlardır: Siyasi nitelikteki anlaşmalar yapamazlar, Federal Kongre'nin izni olmaksızın para basma yetkisine sahip bankalar kuramazlar, belirlenen bazı alanlara ilişkin kanun çıkaramazlar ve başka bir eyalete savaş açamazlar (Barker, 2005: 545-546).

Belediyeler (Municipios)

Arjantin federal yapılanmasında en küçük yönetim birimi belediyelerdir. Belediyeler eyaletlere bağlı birimler olarak faaliyetlerini yerine getirmektedirler. Ülke genelinde 2278 belediye bulunurken her belediye bir belediye başkanı tarafından yönetilmektedir. Federal Anayasa tarafından belediyelere tanınan üç temel yetki bulunmaktadır. Bunlar; kendi yöneticilerini belirleme, polis teşkilatı yoluyla asayiş sağlama ve vergi koyma yetkisidir (oecd-ilibrary.org, 2022).

Anayasa tarafından belediyelere tanınan özerklik hükmü ise ülkede heterojen bir yapı oluşmasına neden olmuştur. Bunun temel nedeni özerkliği sağlama görevinin eyaletlere verilmiş olmasıdır. Anayasada bulunan özerklik hükmüne rağmen Mendoza, Santa Fe ve Buenos Aires'in belediyelerine özerklik

tanımadığı görülmektedir. Diğer taraftan, belediye özerkliğinin demokratikleşme ile birlikte geliştiği ve geçtiğimiz yüzyılın büyük bölümünde Yüksek Mahkeme kararıyla belediyelerin herhangi bir özerkliği bulunmayan ve idari görevlerle sınırlı taşra örgütleri olduğu görülmektedir. 1950’li yıllarda altı eyalet anayasası belediyelere yönelik özerklik sağlayan hükümler getirmiştir. Askeri yönetimin hüküm sürdüğü yıllarda ise belediyelerin özerkliklerine son verilirken belediye seçimleri de kaldırılmıştır. 1983 yılına gelindiğinde üç eyalet anayasasında belediye özerkliğine yönelik düzenlemeler hayata geçirilirken; 1989 yılında ise Yüksek Mahkeme tarafından bir belediyeye özerklik sağlayan kararın verilmesi dönüm noktası olmuştur. 1994 Anayasasında eyaletlerin belediyelere özerklik sağlaması ile ilgili hüküm bu kararın anayasal düzeyde yansımaları olmuştur. Sonuç itibarıyla günümüzde üç eyalet haricindeki tüm eyaletler belediye özerkliğini tanımışlardır. Ancak belediyeler yalnızca özerklik yönüyle değil kurumsal, coğrafi, demografik, mali ve seçim sistemi yönünden de heterojen yapıdadır. Arjantin belediyelerine tanınan özerklik derecesine genel olarak bakıldığında Batı Avrupa ülkelerinin ortalamasına yakın, Latin Amerika ülkeleri arasında ise en fazla özerklik sağlayan ülke konumundadır (Cravacuore ve Nickson, 2022: 68-69).

Federal hükümet ve eyaletler arasında görülen görev ve yetki paylaşımı belediyeler ve eyaletler arasında da görülmektedir. Dolayısıyla belediyelerin hem münhasır görevleri hem de eyaletlerle iş birliği içinde yerine getirecekleri görevleri bulunmaktadır. İlköğretim, birinci basamak sağlık hizmetleri, su ve kanalizasyon, bölgesel yolların yapımı ve bakımı gibi belediyelerin eyaletlerle ortaklaşa yerine getirecekleri hizmetleri oluştururken atık yönetimi, pazarlar ve mezarlıklara ilişkin hizmetler, toplu taşıma hizmetleri, kamu yollarının düzenlenmesi gibi hizmetler sadece belediyeler tarafından yerine getirilmektedir (oecd-ilibrary.org, 2022).

Buenos Aires Özerk Yönetimi (Ciudad Autónoma de Buenos Aires)

Buenos Aires, 1880 yılından beri Arjantin’in başkentidir. 1994 Federal Anayasasının tanıdığı yetki ile 1996 yılında özerk bir statüye sahip olan şehir doğrudan şehir halkı tarafından seçilen bir hükümet başkanı ile yönetilir. Eyaletlerin kendi yasama, yürütme, yargı organı ve anayasası bulunmaktadır (Barker, 2005: 547). Buenos Aires Özerk Yönetimi (CABA) ile Buenos Aires Eyaletinin ayrımını yapmak önem arz etmektedir. Buenos Aires Eyaleti, ülkedeki 23 eyaletten biriyken Buenos Aires Özerk Yönetimi ya da şehri adından da anlaşılacağı üzere özerklik statüsüne sahip federal bir yönetim birimidir.

1 Ekim 1996 tarihinde kabul edilen Buenos Aires Şehir Anayasası ilk maddesinde şöyle denilmektedir; “*Buenos Aires Şehri, Federal Anayasa’da belirlenen federal ilkeye uygun olarak, özerk kurumlarını katılımcı demokrasi*

olarak düzenler ve cumhuriyetçi ve temsili bir hükümet biçimini benimser. Hükümetin tüm eylemleri halka açıktır. Şehir, Federal Anayasa tarafından Federal Hükümete verilmeyen tüm yetkileri kullanır.” Bu madde hükmü ile bir taraftan demokratik yapıya vurgu yapılırken diğer taraftan eyaletler gibi Federal Hükümete açıkça verilmeyen yetkilere sahip olduğu belirtilmiştir. Madde 2 şehrin adını belirtirken madde 3 ise yetki ve görevlerin tam olarak kullanılması adına federal makamlarla iş birliği yapıldığına değinmiştir (argentina.gob.ar, 2022a).

Şehir, 2005 yılında yürürlüğe giren 1777 sayılı yasa ile 15 Komün (Comuna) şeklinde organize edilmiştir. Bu Komünler bazı durumlarda birden fazla mahalleyi (toplamda 48 mahalle) içine alan ve merkezi bulunmayan siyasi ve idari yönetim birimleridir (argentina.gob.ar, 2022b).

Buenos Aires’te yürütme organı Belediye Başkanı, Hükümet Başkan Yardımcısı, Bakanlar Kurulu Başkanı ve dokuz bakandan meydana gelmektedir. Yasama organını dört yıl için seçilen ve her iki yılda bir yarısı yenilenen 60 milletvekilinin bulunduğu meclis oluşturmaktadır. Hükümet Başkan Yardımcısı aynı zamanda yasama organının/meclisin başkanıdır. Yargı erki ise Yüksek Adalet Divanı, Sulh Ceza Mahkemesi, Cumhuriyet Başsavcılığı, İdari ve Vergi Dava Daireleri ile Kabahatler Yargısı yetkisindedir (buenosaires.gob.ar, 2022).

Buenos Aires Özerk Yönetimi (CABA) Anayasası ve Organik Komünler Kanunu, münhasır yetkiler dışında CABA Hükümeti ile komünlere ortak yetkiler vermiştir. Yürütme organının komünlere mahsus yetkileri kullanmasına ise izin verilmemektedir (oecd-ilibrary.org, 2022).

Arjantin’de Mali Federalizm

Arjantin’de merkezi hükümet, eyaletler ve belediyeler olmak üzere üç yönetim düzeyi bulunmaktadır. Ancak yönetimler arasındaki mali ilişkiler yönüyle bakıldığında yalnızca merkezi hükümet ve eyaletlerden oluşan bir yapı bulunduğu söylenebilir. Çünkü gelir, harcama ve borçlanma konusunda belediyeler eyalet otoritesine bağlıdır (Moya ve Morales, 2015: 17). Ülkenin federal yapısı nedeniyle eyaletlere mali açıdan geniş yetkiler tanınmıştır. Eyaletlerin ulusal hükümetten daha önce var olması bunda etkili olmuştur. Diğer taraftan, eyaletlerin gelir ve harcamalarında bir dengesizlik söz konusudur. 1970’li yıllardan itibaren kamu gelirlerinde bir merkezileşme yaşanırken kamu harcamalarında ise eyaletlere gelirlerini aşan harcama sorumluluğu yüklenmiştir. Bu durum eyaletlerin sürekli olarak bütçe açığı vermesine neden olmakta, açıklar da vergi paylaşım sistemi ile yapılan transferler yoluyla kapatılmaktadır (Diaz, 2019: 17).

Her eyalet özerk bir maliye politikası yürütmek için anayasal yetki sahibidir. Diğer taraftan, ülkedeki ekonomik ve yönetsel açıdan sürekli olarak yaşanan değişim ve dönüşümler mali açıdan da kendini göstermiş ve eyaletler son 60 yıl içinde güçlü bir mali yerelleşme süreci yaşamıştır (Porto ve Puig, 2022: 2-6). Söz konusu değişim ve dönüşüm sürecine bakıldığında özellikle 1990'lı ve 2000'li yıllarda bir mali reform dönemi yaşandığı ve çok sayıda kanun ve düzenleme yapıldığı görülmektedir. Bu reformların yönetimler arasındaki bölüşüm yapısının neden olduğu ekonomik sorunlara çözüm amacıyla çeşitli kısıtlamaları içeren düzenlemeler olduğu ifade edilmektedir (Smith, 2012: 74-75).

Diğer ülkelere bakıldığında ise başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere birçok ülkede mali açıdan yerelleşme çabalarının olduğu görülmektedir. Yerel yönetimlere daha fazla mali yetki ve sorumluluk verilmesine yönelik çabalar hem federal hem de üniter yapıları ülkelerde özellikle 1980'lerden itibaren hız kazanmıştır (Özkök, 2018: 295). ABD, Kanada, Belçika gibi federal devletlerin yanı sıra Danimarka, İsveç, Finlandiya gibi İskandinav ülkelerin günümüzde mali açıdan âdem-i merkezîyetçi yapıda oldukları görülmektedir (Çalçalı, 2017: 171-177). Ancak mali özerklik konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde yerelleşmeye yönelik önemli girişimlerin olduğu Avrupa Birliği ülkelerinin bazılarında istenen sonuçlara ulaşılamadığı, dahası merkezileşme yaşandığı ortaya konulmuştur. Örneğin; Almanya, Hollanda ve yakın zamanda Avrupa Birliği'nden ayrılan İngiltere'de yerel yönetimlerin gelir elde etmede merkezi hükümete bağımlılığının yüksek olduğu görülmektedir (Sadioğlu ve Çiftçi, 2021: 269). Özellikle federal yapıda örgütlenen Almanya'da yerel yönetim gelirlerinde görülen merkezileşme dikkat çekicidir (Bağlı, 2011: 62).

Yönetimler Arası Gelir Bölüşümü

Arjantin'de kamu gelirlerinin farklı yönetim düzeyleri arasındaki paylaşımı oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir (Smith, 2012: 79). Farklı vergiler ve diğer kamu gelirleri için çok sayıda fon, kriter, kesinti gibi uygulamalar mevcuttur. Eyaletler ve belediyelerden oluşan yerel yönetimlerin mali kaynakları temel olarak üçe ayrılmaktadır:

- Anayasal ve kanuni yetkilere dayanarak toplanan kendi vergi gelirleri
- Federal hükümet ve eyalet transferleri ile vergi paylaşımından alınan paylar
- Vatandaşlara sunulan birtakım hizmetler karşılığında alınan harç ve para cezası gibi vergi dışı gelirler (Asensio, 2015: 21).

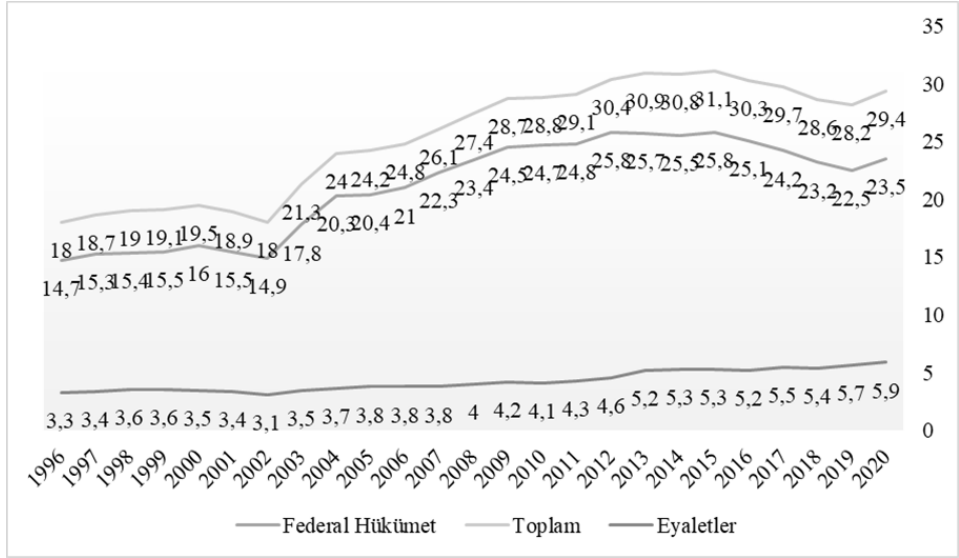
Kamu gelirleri içinde en önemli yere sahip olan vergilerin, 23548 sayılı Federal Vergi Paylaşım Kanunu (Coparticipacion Federal de Impuestos) ile federal hükümet ile eyaletler (Buenos Aires Özerk Yönetimi de dahil olmak üzere) arasında bölüşümü gerçekleştirilmektedir. Gelirlerin eyaletler ile belediyeler arasındaki paylaşımı ise eyaletlerinin çoğunun kendi çıkardığı kanunlar ile gerçekleştirilmektedir (Moya ve Morales, 2015: 17). 23548 sayılı Kanun uyarınca gelirlerin %42,34'ü Ulusal Hazineye, %56,66'sı Eyaletlere ve %1'i İçişleri Bakanlığına aktarılarak birincil dağıtım gerçekleştirilmektedir (hcdn.gob.ar, 2022).

Birincil dağıtım oranları 1988 yılından beri değiştirilmemiştir. İkincil dağıtımda ise üç ayrı kriter gözetilerek hangi eyaletin gelirden ne kadar pay alacağı belirlenmektedir. İlk kritere göre her eyaletin toplam vergi tahsilatına katkısı nüfusuna göre hesaplanmaktadır. İkinci kritere göre kamu mallarını sağlama maliyeti nüfus yoğunluğuna göre hesaplanmaktadır. Üçüncü kriter ise düşük gelirleri eyaletlerin gözetilmesi ile ilgilidir (Porto ve Puig, 2022: 6).

İkinci bölüşüm sonucunda eyaletlere aktarılacak vergi oranlarına bakıldığında en büyük payın %21,3 ile Buenos Aires Eyaleti olduğu görülmektedir. Federal Başkent Buenos Aires Özerk Yönetimi ise %1,9 pay almaktadır. Santa Fe Eyaleti ile Chaco Eyaleti de %8'in üzerinde pay alırken en düşük paya sahip eyaletin oranı %1,3'tür. Bu oranların tümünün toplamı %100 olup birincil dağıtıma göre belirlenen toplam vergi gelirlerinin %56,66'sına tekabül etmektedir (hcdn.gob.ar, 2022).

Arjantin'de vergi yükü GSYİH'nin yaklaşık %30'u kadardır. Eyaletlerin bu oran içindeki payı ise yaklaşık %5'tir (Porto ve Puig, 2022: 6). Dolayısıyla vergilerde bir merkezileşme olduğu söylenebilir. Tutar olarak bakıldığında ise 2021 yılında ülkenin toplam net vergi geliri 13,46 trilyon Arjantin Peso'sudur. Bu tutarın 11,14 trilyon Peso'su federal hükümet tarafından toplanırken 2,32 trilyon Peso'su yerel yönetimler tarafından toplanmıştır (argentina.gob.ar, 2022c).

Grafik 1. de 1996-2020 yılları arasında federal hükümet ve eyaletler tarafından tahsil edilen vergilerin GSYİH'ye oranı verilmiştir.

Grafik 1. Arjantin’de Federal Hükümet ve Eyaletlerin Vergi Tahsilatı/GSYİH

Kaynak: (opc.gov.ar, 2022) ve (oecd.org, 2022) den elde edilen veriler ile yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 1 ‘de görüldüğü üzere vergilerin büyük bir bölümü federal hükümet tarafından toplanmaktadır. Özellikle 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından vergi gelirlerinin GSYİH’ye oranı artarken son yıllarda azalan bir seyir izlemeye başlamıştır. Ancak federal hükümet ile eyaletlerin vergi gelirlerinde oransal olarak önemli bir değişme yaşanmamıştır.

Federal hükümet tarafından toplanan vergilere bakıldığında mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler yaklaşık %41 ile en büyük paya sahiptir. Mal ve hizmetlere ilişkin vergiler içerisinde en büyük pay ise Katma Değer Vergisi olup toplam vergi gelirlerinin %28’ini oluşturmaktadır. Gelir, kar ve sermaye kazançları üzerinden alınan vergiler toplam vergi gelirlerinin %22’sini oluşturmaktadır (indec.gov.ar, 2023).

Eyaletlerin topladığı vergi türleri içerisinde en büyük payın yaklaşık %75 ile gelir vergisi olduğu görülmektedir. Damga vergisi, emlak vergisi ve motorlu taşıtlar vergisi eyaletler gelirlerini oluşturan diğer vergilerdir (Porto ve Puig, 2022: 6). Toplam kamu gelirlerinin hangi yönetim düzeyi tarafından toplandığına bakıldığında federal hükümetin %72,9 ile büyük çoğunluğu oluşturduğu, eyaletler ile belediyelerin sırasıyla %23,5 ve %3,6 paya sahip olduğu görülmektedir. Görüldüğü üzere vergilerdeki merkezileşme toplam kamu gelirlerine de yansımaktadır (Porto ve Puig, 2020: 5). Ancak bu merkezileşme vergilerde diğer

kamu gelirlerine kıyasla yüksektir. 2013-2020 yılları arasında vergi tahsilatının ortalama %80’i federal hükümet, %20’si eyaletler tarafından toplanmıştır (indec.gob.ar, 2023).

Belediye gelirlerinde en büyük pay %54,6 ile eyalet ve federal hükümetten yapılan transferlere aittir. İkinci sırada %25,6 ile belediyelerin kendi gelir kaynakları yer almaktadır. Belediye gelirlerinin geri kalanı diğer gelirlerden oluşmaktadır. Ancak bu oranlar tüm ülke geneli için bir ortalama olup eyaletten eyalete ciddi farklılıklar görülmektedir. Örneğin Misiones Eyaleti belediyelerinin kendi kaynakları ile elde ettiği gelirler %49,9 iken Santiago del Estero Eyaleti belediyeleri için bu oran %10,5’tir. Aynı durum eyalet ve federal hükümetten yapılan transferler için de geçerlidir. Santiago del Estero Eyaleti belediye gelirlerinin %85,3’ü gelir transferlerinden oluşurken aynı oran Chubut Eyaleti belediyeleri için %17,3’tür (Diaz, 2019: 56).

Görüldüğü üzere Arjantin’de kamu gelirleri oldukça karmaşık bir düzen içinde elde edilmektedir. Federal Vergi Paylaşım Kanunu’na bakıldığında eyaletlere daha yüksek gelir sağlansa da mevzuatta yer alan çok sayıda düzenleme ile gelirler oldukça merkezileşmiştir. Bu durum merkezden eyaletlere ve belediyelere aktarılan kaynaklarla telafi edilmeye çalışılmaktadır.

Yönetimler Arası Gider Bölüşümü

Arjantin’de kamu harcamalarının gerçekleştirilmesi konusunda kamu gelirlerine kıyasla daha âdem-i merkezîyetçi bir yapı hakimdir. Diğer bir ifadeyle, ulusaltı yönetimlere gelirlerinden daha yüksek düzeyde harcama yapma sorumluluğu yüklenmiştir. Dolayısıyla ulusaltı yönetimlerde bir gelir-gider dengesizliği bulunmaktadır. Bu dengesizlik merkezi yönetimden aktarılan transferler yoluyla giderilmeye çalışılmaktadır (Tommasi vd., 2001: 3). Kamu gelirlerinin büyük bir kısmı federal hükümet tarafından toplanırken kamu harcamalarının yarısına yakını ulusaltı yönetim birimlerini oluşturan eyaletler ve belediyeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Ulusaltı yönetimler içinde de harcamaların büyük çoğunluğunu gerçekleştiren birim eyaletlerdir. Kamu harcamaların tutarlarına bakıldığında 2020 yılında belediyeler 940,7 milyar Peso, eyaletler 4,5 trilyon Peso ve federal hükümet 7,4 trilyon Peso harcama gerçekleştirmiştir. (argentina.gob.ar, 2022d).

Dışişleri ve savunma harcamaları federal hükümetin sorumluluk alanında yer alırken ekonomik ve sosyal altyapıya ilişkin harcamalar hem federal hükümet hem de eyaletler tarafından yapılmaktadır (Asensio, 2015: 13).

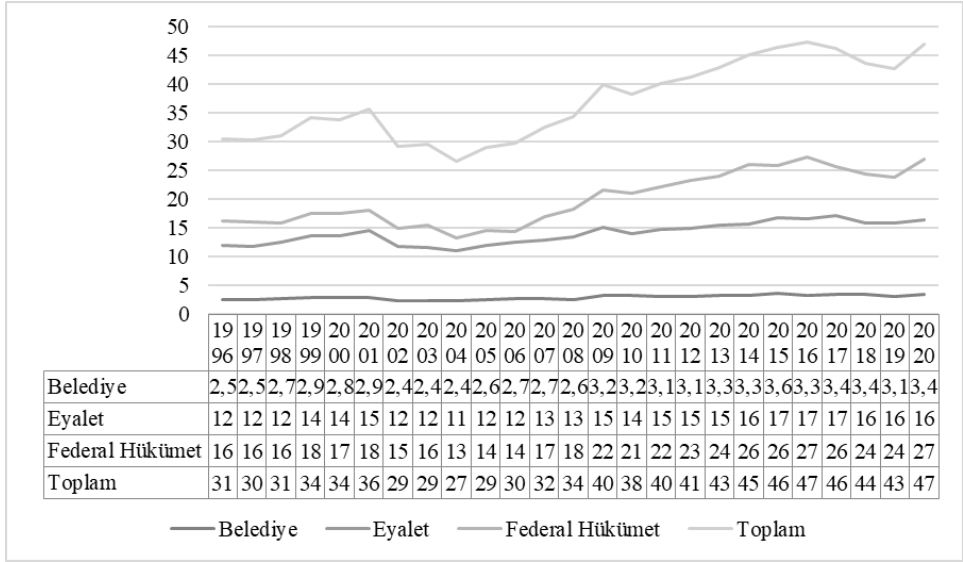
Federal hükümetin kamu harcamalarına bakıldığında sosyal harcamalar %70 ile en büyük paya sahiptir. Sosyal harcamaların yarısını sosyal güvenlik harcamaları

oluştururken ikinci sırada sağlık harcamaları gelmektedir. Ekonomik mal ve hizmetlere ilişkin harcamalar sosyal harcamaların ardından federal hükümet tarafından en fazla harcama yapılan alandır. Daha sonra sırasıyla borç faiz ödemeleri ve devletin genel işleyişine yönelik harcamalar gelmektedir (argentina.gob.ar, 2022d).

Arjantin eyaletlerine eğitim, sağlık, sosyal yardımlar, çevre, doğal kaynaklar gibi çok sayıda alanda sorumluluk verilmiştir. Ancak eyaletler bu sorumlulukları yerine getirmek için kamu harcaması gerçekleştirirken federal hükümet bu alanların birçoğunda düzenleme yapma, hatta ilgili programları yönetme yetkisine sahiptir (Tommasi vd., 2001: 3). Belediyelerin harcamalarına bakıldığında ise %66’sının sosyal harcamalar olduğu görülmektedir (argentina.gob.ar, 2022d). Diğer taraftan, kamu harcamalarının hangi yönetim düzeyi tarafından gerçekleştirileceği zaman içinde değişim göstermiştir. Önceleri hem federal hükümet hem de eyaletlerin sorumlu olduğu geniş bir yelpaze söz konusu iken, 1970’lerin sonundan itibaren eyaletlerin sorumluluklarının giderek arttığı görülmektedir (Tommasi vd., 2001: 3). Günümüzde eyaletler eğitimin %75’ini, halk sağlığının %65’ini, güvenlik ve adalete ilişkin harcamaların %65’inden fazlasını finanse etmektedir. Kamu harcamalarının GSYİH’ye oranı da 21. Yüzyıla birlikte önemli ölçüde artmıştır. Arjantin, GSYİH’ye oranla en fazla kamu harcaması gerçekleştiren Latin Amerika ülkesidir (Porto ve Puig, 2022: 6).

Grafik 2. de 1996-2020 yılları arasında federal hükümet, eyaletler ve belediyeler tarafından gerçekleştirilen kamu harcamalarının GSYİH’ye oranı verilmiştir.

Grafik 2. Arjantin'de Federal Hükümet, Eyaletler ve Belediyelerin Kamu Harcamaları/GSYİH

Kaynak: (argentina.gob.ar, 2022d)'den elde edilen verilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 2 incelendiğinde kamu harcamalarının GSYİH içindeki payının önemli ölçüde arttığı görülmektedir. 1996 yılında %31 olan söz konusu oran 2020 yılına gelindiğinde %47'ye ulaşmıştır. Yönetim düzeylerinde meydana gelen değişime bakıldığında ise en büyük artışın federal hükümet harcamalarında olduğu görülmektedir. Federal hükümetin kamu harcamaları 1996 yılında %16 iken 2020 yılında %27'ye ulaşmıştır. Belediyeler ile eyaletlerin kamu harcamaları toplamının GSYİH'ye oranı %19,4 olup federal hükümete kıyasla daha düşüktür. Yine de vergi gelirleri ile kıyaslandığında yönetim düzeyleri arasında bir gelir-gider dengesizliği olduğu göze çarpmaktadır.

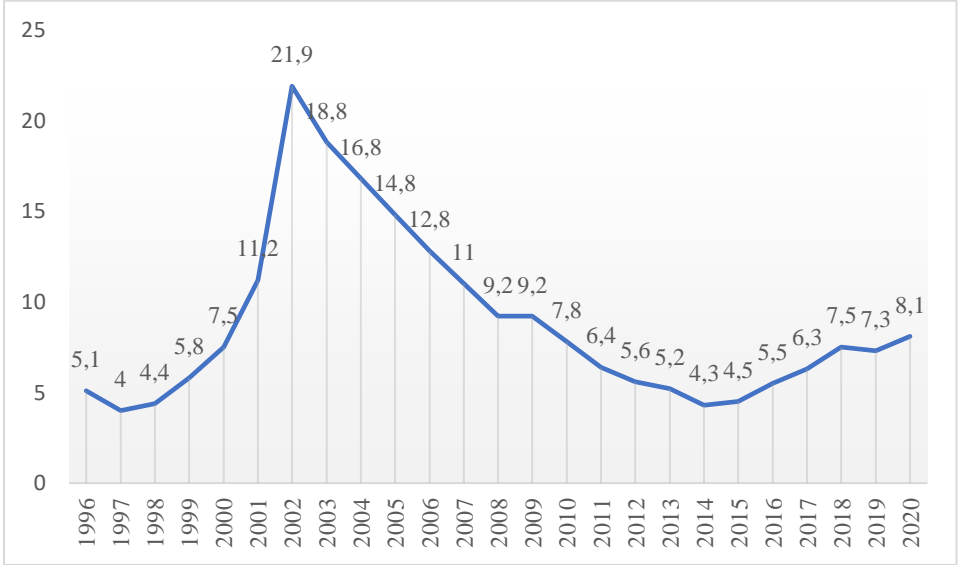
Borçlanma

Arjantin borçlanma konusunda en âdem-i merkezîyetçi ülkelerden biridir. Hem federal hükümetin hem de eyalet yönetimlerinin yurt içi ve dışı borçlanmasına izin verilmektedir (Tommasi vd., 2001:5). Örneğin, Arjantin Anayasasına göre eyaletler gelirlerinin %25'ine kadar borçlanabilirler (oecd.org, 2023).

Arjantin'in 1970'li yılların başında GSYİH'ye oranla borcu %10'un altındaydı. Ancak 1976 yılında başlayan askeri yönetim ile beraber ülkenin ciddi bir borç

sorunu başlamıştır. Hem eyaletlere tanınan borçlanma esnekliği hem de diğer ekonomik sorunlar neticesinde kamu borcunun GSYİH’ye oranı %40’a yaklaşmıştır (Braun, 2006: 7). Dolayısıyla Arjantin 1980’li yıllarda yoğun bir biçimde borç yükü altına girmeye başlamıştır. 1990’lara gelindiğinde ise federal hükümet giderek artan borçları konsolide etmeye çalışmıştır (Tommasi vd., 2001: 5). 1991 yılında çıkarılan Convertibility Law (Konvertibilite Yasası) ile eyalet bankalarından borçlanabilmeye sınırlamalar getirilmiştir. Ancak bu gibi bütçe kısıtlamaları kamu borcunun artmasını önleyememiştir (Webb, 2003: 23).

Eyalet valilerinin borçlanma nedeniyle ortaya çıkan kamu açıklarını kapatmak için kamu kredisi kullanması ve kurtarma paketleri talep etmesi gibi nedenler sonucunda ülkedeki bütçe açığı 1996’dan 1998 yılına kadar üç katına çıkmıştır. Bozulan bir bütçe dengesi ve giderek artan borçlar neticesinde 1999 yılına gelindiğinde Kongre tarafından bir Mali Ödeme Gücü Kanunu devreye sokulmuştur. Bu kanun ile çeşitli sınırlama ve kurallar getirilerek söz konusu problemlerin çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır. Ancak ortaya çıkan hiperenflasyon Arjantin ekonomisinde büyük tahribata yol açmış, kamu borçları ödenememiş ve 2001 yılında ülke kendini ekonomik krizin içinde bulmuştur. Bu krize uzanan süreçte ulusaltı yönetimlerin borçlarının etkisi ise göz ardı edilemeyecek düzeyde olmuştur (Smith, 2012: 72-73). Dolayısıyla ulusaltı yönetimlere sağlanan borçlanma özerkliği gelir-gider dengesizliğinin yol açtığı açıkların da etkisiyle krize giden süreçte önemli bir etken olmuştur. Grafik 3. de 1996-2020 yılları arasında ulusaltı yönetimlerin kamu borcunun GSYİH’ye oranı verilmiştir.

Grafik 3. Ulusaltı Yönetimlerin Kamu Borcu/GSYİH

Kaynak: (economia.gob.ar, 2023) ve (statistics.cepal.org, 2023)'den elde edilen veriler kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Grafik 3'de görüldüğü üzere eyaletler ile belediyelerden oluşan ulusaltı yönetimlerin kamu borcu 1997 yılından itibaren hızla yükselişe geçmiştir. 1997 yılında GSYİH'ye oranı %4 olan kamu borcu 2001 yılında %11,2'ye, sonraki yıl ise neredeyse iki katına yükselerek %21,9 düzeyine gelmiştir. Sonraki yıllarda düşüşe geçen borç oranı 2015 yılından itibaren yeniden yükselişe geçerek 2020 yılında %8,1 düzeyine yükselmiştir.

Eyaletler giderek artan borç yükü ve sonrasında ortaya çıkan borç krizinde dikey mali dengesizlikler ile kolay borçlanabilme olanaklarıyla önemli bir rol oynamıştır. Ancak emeklilik sisteminde gerçekleştirilen reform, ülke parasının değer kaybı gibi makroekonomik çok sayıda sorun da borç krizine giden yolda önemli ölçüde etkili olmuştur (Braun, 2006:8). Diğer taraftan, gerçekleştirilen düzenlemelere rağmen günümüzde hem borçlanma hem de gelir paylaşımı ve harcamalar açısından birtakım dengesizlik ve riskler devam etmektedir.

Sonuç

Arjantin'deki federal yapılanma ve yönetimler arasındaki mali ilişkiler ülkenin özellikle son yüzyılda yaşadığı süreçle yakından ilgilidir. Ekonomik krizler, askeri darbeler, anayasal ve yasal gelişmeler ülkedeki idari ve mali yapının bugünkü

halini almasında son derece etkili olmuştur. 20. Yüzyılda vergi paylaşımına ilişkin düzenlemeler, askeri yönetim dönemleri gibi nedenlerle merkezi yönetimin güç kazandığı bir dönem yaşanmıştır. Ülkede tam anlamıyla demokratik bir düzenin oluşması bile 1983 yılında sağlanabilmiştir. O tarihten sonra ise anayasal reform dahil birçok düzenleme hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bir taraftan siyasi açıdan bu gelişmeler yaşanırken diğer taraftan ekonomik sorunlar etkili olmaya başlamıştır. Gelir paylaşımı ile ilgili dengesizlikler ile diğer makroekonomik sorunların da etkisiyle ortaya çıkan kamu açıkları ve giderek artan borç yükünün sürdürülemez boyutlara ulaşması, 21. Yüzyılın başında Arjantin ekonomisini derinden sarsan bir krizle sonuçlanmıştır. Dolayısıyla mükemmel işleyen federal ve mali yapıdan söz etmek mümkün değildir.

Arjantin eyaletlerinin yasal statülerine bakıldığında güçlü âdem-i merkeziyetçiliğin bulunduğu klasik bir federal ülke görüntüsü çizmektedir. Eyaletlerin kendi anayasaları, yasama, yürütme ve yargı organlarının yanı sıra geniş yetkilerle donatıldıkları görülmektedir. Kendi doğal kaynakları üzerindeki hakimiyetleri, ülke içi ve dışından borçlanabilmeleri gibi durumlar göz önüne alındığında bir bakımdan mali açıdan da özerk oldukları söylenebilir. Ancak kamusal hizmetlerin yerine getirilmesinde eyaletlere ve belediyelere yüklenen geniş sorumluluklar aynı ölçüde gelir kaynakları ile dengelenememektedir. Bu dengesizlik merkezden aktarılan gelir transferleri ile giderilmeye çalışılmaktadır. Belediyelere özerklik sağlanması da Arjantin’de süregelen bir sorun olarak göze çarpmaktadır. Belediyeler çoğu açıdan eyaletlere bağlı birimlerdir. Federal Anayasa tarafından 1984 yılında belediyelerin özerkliği güvenceye alınsa da halen bu özerkliği tanımayan eyaletler bulunmaktadır. Hem belediyeler hem de eyaletler idari, mali ve siyasi açıdan heterojen yapıdadırlar. Dolayısıyla federal hükümet, eyaletler ve belediyeler arasında hem dikey hem de yatay dengesizlikler mevcuttur. Sonuç olarak Arjantin’deki yönetsel ve mali yapının güçlü ve güçsüz yönleri bulunmakla birlikte iyi işleyen bir sisteme ilişkin düzenlemelere ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Kaynakça

Ardanaz, M., M. Leiras ve M. Tommasi (2014). “The Politics of Federalism in Argentina and its Implications for Governance and Accountability”. *World Development*, 53, 26-45.

Asensio, M. A. (2015), *Subnational Tax Powers in Argentina*, <https://forumfed.org/document/subnational-tax-powers-in-argentina-number-16/> (24.12.2022).

Bağlı, M. S. (2011). “Alman Yerel Yönetim Yapısı”. *Türk İdare Dergisi*, (473), 43-74.

Barker, R. S. (2005). “Background Notes and Constitutional Provisions concerning Argentine Federalism”. 539-547. <https://dsc.duq.edu/dlr/vol43/iss4/5>.

Braun, M. (2006). “The Political Economy of Debt in Argentina, or Why History Repeats Itself”. In *World Bank Conference on Sovereign Debt and Development: Market Access Countries*, Washington DC.

Cravacuore, D. ve A. Nickson. (2022). Intra-state relations in Argentina: a permanent conflict between legal autonomy and political centralism. *A Modern Guide to Local and Regional Politics*. (Ed. C. Copus., R. Kerley ve A. Jones). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

Çalçalı, Ö. (2017). *Mali Yerelleşme ve Yerel Vergi Geliri Performansı İlişkisi: Doğu Karadeniz Bölge Belediyeleri Üzerine Bir Uygulama*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Diaz, S. (2019). *Institutional Reforms, Federal Transfers, and Subnational Taxation*. Birleşik Krallık: University of Kent, School of Economics, PhD. Thesis.

Gomez Ramirez, E. (2021), *Argentina's Parliament and other political institutions*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698047/EPRS_BRI\(2021\)698047_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698047/EPRS_BRI(2021)698047_EN.pdf) (01.12.2022).

Gülener, S. (2016). Başkanlık Sistemlerinde Denge ve Denetleme. SETA Yayınları.

<https://buenosaires.gob.ar/laciudad/ciudad> (17.12.2022).

<https://statistics.cepal.org/portal/cepalstat/dashboard.html?theme=2&lang=en> (09.01.2023).

<https://www.argentina.gob.ar/caba/comunas> (16.12.2022).

<https://www.argentina.gob.ar/economia/ingresospublicos/recaudaciontributaria> (28.12.2022).

<https://www.argentina.gob.ar/economia/politicaeconomica/macroeconomica/gastopublicoconsolidado> (28.12.2022).

<https://www.argentina.gob.ar/normativa/provincial/ley-0-123456789-0abc-defg-000-0000xvorpyel/actualizacion> (16.12.2022).

https://www.congreso.gob.ar/constitucionSeccion4Cap2_ingles.php (12.12.2022).

<https://www.economia.gob.ar/dnap/deuda.html> (08.01.2023).

https://www.hcdn.gob.ar/secparl/dgral_info_parlamentaria/dip/glosario/C/coparticipacion.html#:~:text=La%20Coparticipaci%C3%B3n%20Federal%20es%20el,retener%20su%20porci%C3%B3n%20y%20redistribuir (02.01.2023).

<https://www.indec.gob.ar/indec/web/Nivel4-Tema-3-10-103> (04.01.2023).

<https://www.mfa.gov.tr/arjantin-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (03.12.2022).

<https://www.oecd.org/regional/regional-policy/profile-Argentina.pdf> (07.01.2023).

<https://www.oecd.org/tax/tax-policy/revenue-statistics-latin-america-and-caribbean-argentina.pdf> (28.12.2022).

<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/63656508-en/index.html?itemId=/content/component/63656508-en> (08.12.2022).

<https://www.opc.gob.ar/politica-tributaria/relacion-fiscal-entre-nacion-y-provincias-evolucion-desde-1993-a-la-actualidad/> (29.12.2022).

<https://www.worldbank.org/en/country/argentina/overview> (09.12.2023).

Moya, M. A. ve M. I. G. Morales. (2015). “Inter-Governmental Fiscal Relationships of Municipalities in Argentina and Mexico”. *International Journal of Accounting and Taxation*, 3(1), 15-30.

Özkök, Y. (2018). “Mali Federalizm Kapsamında Gelirlerin Yerel Yönetimlere Devri”. *The Journal of Academic Social Science*, (69), 294-305.

Porto, A. ve J. B. Puig. (2022). “On the fiscal behavior of subnational governments. A long-term vision for Argentina”. *National University of La Plata (UNLP) Institute for Economic Research (IIE) Center for Public Finance (CEFIP)*. <https://cinve.org.uy/wp-content/uploads/2022/08/2-PAPER-Comportamiento-fiscal-de-los-gobiernos-provinciales.-Evidencia-para-la-Argentina-1.pdf>.

Porto, A. ve J. Puig. (2020). “Models of local governments and their impact in public finance: the case of Argentina”. *National University of La Plata (UNLP) and National Academy of Economic Science of Argentina (ANCE)*. http://www.jifp.eco.unc.edu.ar/images/TRABAJOS_52/trabajos53/7PortoPuig2020.pdf.

Ruda, J.M. (1991). The Role of The “Argentine Congress in the Treaty-Making Process”, *Chicago-Kent Law Review*, 67, 485-494.

Sadioğlu, U. ve Y. Çiftçi. (2021). “Avrupa’da Yerel Yönetimler Reformu Sonrasında Türk Yerel Yönetimleri İçin Bir Tipoloji Belirleme Çalışması”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20(1), 255-292.

Smith, H. J. M. (2012). *Fiscal Decentralization and Development: An Analysis of City Governments in Argentina and Mexico, 1980–2010*. Miami, Florida: Florida International University, FIU Electronic Theses and Dissertations. 613. PhD. Thesis. <https://digitalcommons.fiu.edu/etd/613>.

Şen, H. ve E. Demirhan. (2004). “Arjantin Gerçeği: Mucizeden Felakete Sürükleniş”. *Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar*, (487), 70-80.

Tommasi, M., S. Saiegh ve P. Sanguinetti (2001). "Fiscal Federalism in Argentina Policies, Politics, and Institutional Reform". *Economia, Journal of the LACEA*, 1(2), 1-26.

Webb, S. B. (2003). *Chapter 2 Argentina: Hardening the Provincial Budget Constraint, Fiscal Decentralization and the Challenge of Hard Budget Constraints*, World Bank.

Extended Summary

Local Governments and Fiscal Federalism in Argentina

Argentina, recognized as one of the developing countries, is a federal republic governed by a presidential system. The impact of the changes it has undergone over approximately a century is significant in the country's current administrative and economic structure. Military regimes and complex financial regulations triggered economic crises, leading to the implementation of numerous legal reforms.

From an administrative perspective, Argentina has a federal government, along with 23 provinces and an autonomous federal capital. The provinces have their own constitutions, legislative, executive, and judicial branches. Additionally, it can be said that the provinces have a certain degree of administrative and financial autonomy. The 2278 municipalities in the country are subordinate to the provinces and have limited autonomy. Therefore, Argentina presents a general appearance of a federal state. On the other hand, the country's federal structure has undergone significant changes throughout its historical process and has had a substantial impact on the national economy. Although the revenue-sharing struggle between the federal government and the provinces has been constitutionally resolved, significant imbalances persist in the allocation of revenues and expenditures. The extensive powers held by the provinces, along with the financial autonomy allowing municipalities and provinces to incur debts, indicate a financially decentralized structure. However, despite the fiscal autonomy granted in terms of revenue and borrowing, there is an imbalance in favor of expenditures between income and expenses. Another issue pertains to the autonomy of municipalities. Despite the assurance of municipal autonomy in the Federal Constitution, some provinces do not recognize this autonomy. Therefore, for various reasons, there are both horizontal and vertical imbalances between provinces and municipalities.

In this study, Argentina's administrative tiers were examined from administrative, legal, and financial perspectives. The aim was to elucidate the structure and functioning of fiscal federalism in the country by analyzing the relationships between different levels of governance using information and data related to income, expenditure, and borrowing. The historical evolution and development of the federal structure in Argentina, particularly its possession of a specially

designated federal capital, hold significance. Additionally, the absence of a study in Turkish literature on local governments and fiscal federalism in Argentina has been deemed noteworthy, making it a significant research subject.

In this study, information and findings obtained through a review of relevant literature were compared. The structure and functioning of fiscal federalism and local governments in Argentina were elucidated by incorporating official information and data published by the country. The study begins by providing fundamental information about Argentina, followed by a discussion of the country's political and administrative structure. Subsequently, the historical evolution, development, and current structure of administrative tiers are explained. The provinces, municipalities, and the Autonomous Government of Buenos Aires are examined under separate headings. Finally, information on the distribution of income and expenditures among administrative tiers and borrowing is presented.

In Argentina, it is observed that there is not a well-functioning federal and fiscal structure. While the provinces have a significant degree of autonomy in many respects, it can be said that municipalities are quite dependent on the provinces. The imbalance between the revenues and expenditures of subnational governments is a significant issue. This imbalance is attempted to be addressed through income transfers from the central government. On the other hand, extensive powers have been granted to subnational governments regarding borrowing, and legal assurances have been provided for these powers. However, the fiscal autonomy granted in terms of borrowing has been one of the factors that, along with other macroeconomic issues, led Argentina into the crisis of 2001. Therefore, there are both positive and negative aspects in terms of administrative and fiscal perspectives. Lastly, it is observed that the reforms implemented in past periods have been at least insufficient in practice. Hence, there is a perceived need for regulations addressing horizontal and vertical imbalances, income-sharing issues, and income-expenditure imbalances.

Makale Yazım Kuralları

- 1) Türkçe özet (en fazla 100 kelime) ve anahtar kelimeler (en fazla 5 kelime), makalenin İngilizce başlığı, İngilizce özet ve anahtar kelimeler tam olmalıdır. Özetler ve anahtar kelimeler başlıktan hemen sonra yer almalıdır.
- 2) Makale en az 5000 kelime, en çok 9000 kelimedenden oluşmalıdır. Toplam (özetler ve makale metni) kelime sayısı başvuruda belirtilmelidir.
- 3) Derginin sayfa ölçüleri üstten 2,5, alttan 2,8, soldan 2 ve sağdan 1,5 cm, kenardan uzaklıkları üstbilgi 1,5, altbilgi 1,8 boşluk verilerek ayarlanabilir. Yani metne ayrılmış alan ölçüleri 16 x 24 cm olarak kullanılmalıdır. Tablolarda ve özel çizimlerde aşağıda verilen ölçüler dikkate alınmalıdır. Tablolarda kaymalar ve şekillerde bozulmalar olmaması için bu ölçüye dikkat edilmesi yerinde olacaktır.
- 4) Metinde;
 - Yazı karakteri Times New Roman,
 - Makale başlığı 18 punto, koyu, küçük harf, sola yaslı,
 - Yazar isimleri 14 punto, adları küçük, soyadları büyük harf, sağa yaslı,
 - Öz, Anahtar Kelimeler, Abstract, Keywords ve metinleri italik, 10 punto, makale başlığının İngilizcesi koyu, italik, 11 punto ve sola yaslı,
 - Ana başlıklar 14 punto, koyu, sola yaslı ve küçük harf,
 - İkinci başlıklar 12 punto, koyu, sola yaslı ve küçük harf,
 - Üçüncü başlıklar 11 punto, koyu, italik, sola yaslı ve küçük harf,
 - Dördüncü başlıklar 11 punto, italik, sola yaslı ve küçük harf,
 - Metinde satır aralığı tek, 11 punto, iki yana yaslı ve paragraflardan sonra boşluk 2 nk,
 - Kaynakça 10 punto ve sola yaslı kullanılmalıdır.
 - Kısaltmalar, ilk gösterildiği zaman açık biçimde ve kısaltılmış biçimi parantez içinde yazılmalıdır. Daha sonraki gösterimlerde ise kısaltılmış hâli verilmelidir.
 - Tablo ve şekil numarasından sonra nokta konulup tablo ve şekil başlığı verilmelidir. Başlıkların ilk kelimeleri büyük harflerle başlamalıdır (Örnek: **Tablo 1.** Yıllara Göre Kişi Başına Gelir). Eğer tablo veya şekil başka bir eserden alınmışsa, kaynak italik olarak küçük punto ile atıf kurallarına uygun biçimde tablo veya şeklin altında yer almalıdır. Tablo ve şekiller, siyah beyaz baskıya uygun hazırlanmalıdır.
 - Metin içinde, üç satırı geçmeyen doğrudan alıntılarda “çift tırnak” kullanılmalıdır. Metinde doğrudan alıntılar dışında çift tırnak kullanılmamalıdır.

- Bir kaynaktan uzun (üç satırı geçen) alıntı yapıldığında, sağ ve soldan girintili (0,5 cm) ve 10 punto ile yazılmalıdır (tırnaksız). Alıntının sonunda, aktarılan kaynak sayfa numarası ile birlikte parantez içinde verilmelidir.
 - Metin içindeki özel terim ve tabirler ‘tek tırnak’ içinde gösterilmelidir. Özel isim değilse tırnağın içindeki kelimeler küçük harflerle yazılmalıdır. Vurgulanmak istenen kelime veya ifadeler için (altı çizili ya da koyu yerine) tek tırnak veya italik tercih edilmelidir.
 - Metnin içindeki yabancı kelimeler italik yazılmalıdır. Türkçe bir terim ya da tabirin yabancı dildeki karşılığı da verilecekse parantez içinde italik yazılmalıdır.
 - Metin içinde geçen sayılar, tek haneli ise yazı ile yazılmalı, iki ya da daha çok haneli ise rakamla yazılmalıdır.
 - Metin içinde numaralandırma yapılırken inci/üncü/uncu ekleri yerine nokta tercih edilmelidir.
 - Yüzde kelimesi için % işareti kullanılmalıdır.
 - Bir alıntı başka bir alıntının içinden yapıldıysa ‘aktaran’ ifadesiyle atıf verilmelidir.
- 5) Makalelerde metin içi atıf sistemi kullanılmalıdır. Atıflar dışındaki açıklamalar, dipnot biçiminde ilgili sayfa altında belirtilmelidir. Metin içindeki her atıf, kaynakçada mutlaka yer almalıdır. Metin içinde atıf yapılmayan eserlere kaynakçada yer verilmemelidir.
- 6) Metin içindeki atıflar, parantez içinde (yazarın/yazarların soyadı, kaynağın basım yılı: ilgili sayfa numarası sırası izlenerek) verilmeli ve yararlanılan kaynakların eksiksiz ve tam künyesiyle içeren Kaynakça listesi, metin sonunda, atıf sistemine uygun olarak gösterilmelidir. Niteliğine göre, kaynağın metin içindeki atıflarda ve kaynakçadaki yazılış biçimlerinin bazıları aşağıda gösterilmiştir:

Tek yazarlı kitaplar

Metin İçinde:

(Mardin, 2005: 56)

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (2005). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tek yazarlı makaleler

Metin İçinde:

(Mardin, 1966: 56)

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (1966). “Opposition and Control in Turkey”. *Government and Opposition*, 1(3), 375-387.

İki yazarlı kitaplar:

Metin içinde:
(Horkheimer ve Adorno, 1995: 35)

Kaynakçada:

Horkheimer, M. ve T. Adorno (1996). *Aydınlanmanın Diyalektiği, Felsefi Fragmanlar I.* (Çev. Oğuz Özügül). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

İki yazarlı makaleler

Metin içinde:
(Grey ve Garsten, 2001: 240)

Kaynakçada:

Grey, C. ve C. Garsten. (2001). "Trust, Control and Post-Bureaucracy". *Organization Studies*, 22(2), 229-250.

İkiden çok yazarlı kitaplar

Metin içinde:
(Arrighi vd., 1995: 51)

Kaynakçada:

Arrighi, G., T. K. Hopkins ve I. Wallerstein (1995). *Sistem Karşıtı Hareketler.* (Çev. C. Kanat, B. Somay, S. Sökmen). İstanbul: Metis Yayınları.

İkiden çok yazarlı makaleler

Metin içinde:
(Held vd., 2012: 215)

Kaynakçada:

Held, D., A. Mc Grew, D. Goldblatt ve J. Perraton (1999). "Globalization". *bal Governance*, 5(4), 483-496.

Derleme yayınlar:

Metin içinde:
(Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 1986: 3)

Kaynakçada:

Kalaycıoğlu, E. ve A. Y. Sarıbay (Ed.) (2011). *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi.* İstanbul: Beta Basım Yayım.

Derleme yayınlar içinde yer alan makaleler:

Metin içinde:
(Mardin, 1986: 39).

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (1986). Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma. *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi.* (Ed. E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay). İstanbul: Beta Basım Yayım.

Bir yazarın birden fazla aynı tarihli yayını olması halinde:

Metin içinde:

(Mardin, 1990a: 61)

(Mardin, 1990b: 55)

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (1990a). Türk Toplumunu İnceleme Aracı Olarak “Sivil...

Mardin, Ş. (1990b). Türkiye’de İktisadî Düşüncenin Gelişmesi...

Yazarsız/kolektif yayınlar:

Metin içinde:

(TODAİE, 1991: 101)

Kaynakçada:

TODAİE (1966). *Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri, Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi Raporu*, Ankara: TODAİE Yayını.

İkincil kaynaktan yapılan alıntılar:

Metin içinde:

(Parsons, 1951: 170 aktaran Mardin, 1983: 29)

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (1983). *Din ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Elektronik ortamdan yapılan atıflar:

a) *Alıntı bir yazarın eserinden yapılmış ise*, metin içindeki atıflar yazılı kaynaklardaki yöntemle yapılmalı; kaynakçada ise, yazar/yazarların soyadı, adı, yayın ya da gözden geçirilme tarihi, belgenin tam adı, parantez içinde eksiksiz http ya da ftp adresi ile belgeye ulaşma tarihi, aşağıdaki örneğine uygun olarak verilmelidir.

Metin içinde:

(Chhotray ve Stoker, 2009)

Kaynakçada:

Chhotray, V. ve G. Stoker (2009), *Governance: from theory to practice*, https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230583344_10#page-1 (06.04.2017).

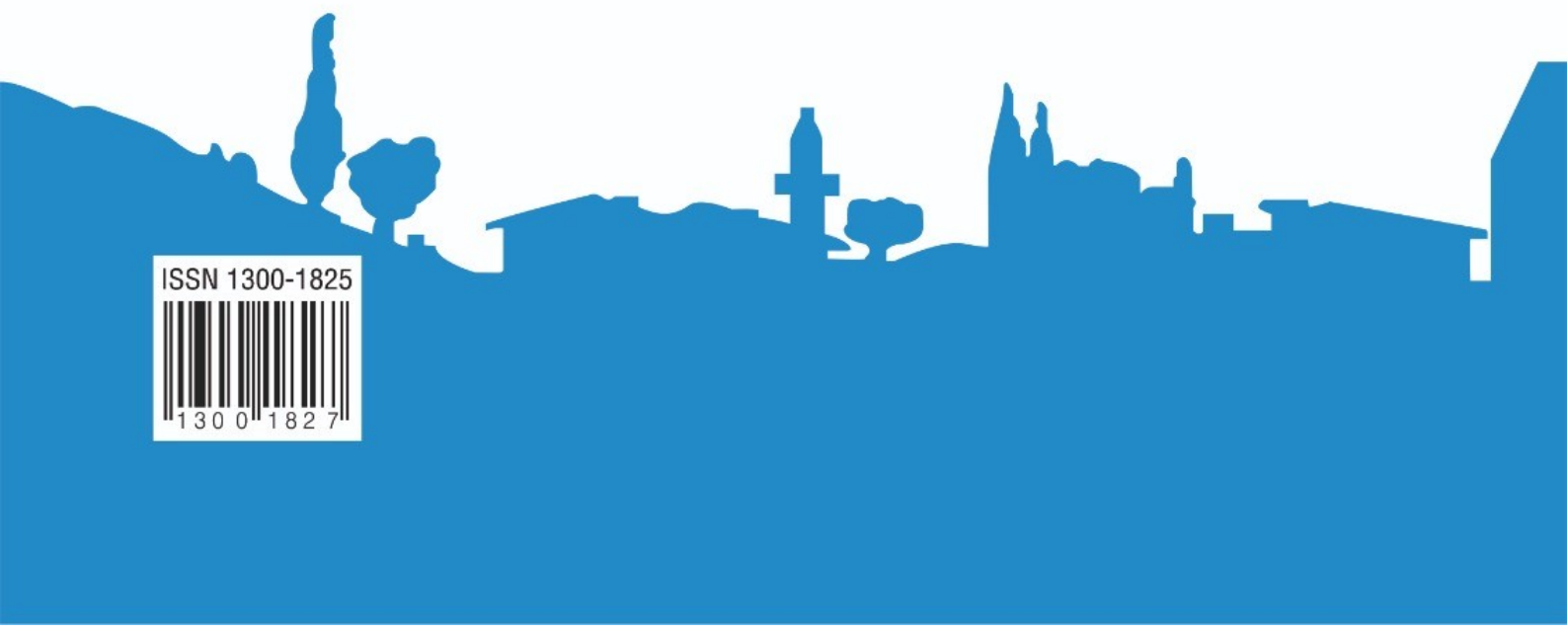
b) *Alıntı doğrudan bir siteden yapılmışsa*, metin içindeki atıflarda web sitesinin genel adresi ve siteye ulaşma yılı parantez içinde verilmelidir. Kaynakçada ise alt adresleri de kapsayan web adresi, siteye ulaşma tarihi (gün, ay ve yıl) ile birlikte ayrıç içinde verilmelidir.

Metin içinde:

(data.worldbank.org, 2017)

Kaynakçada:

<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&type=metadata&series=SI.POV.NAHC> (30.05.2017)

ISSN 1300-1825

13001827